

**AVRUPA BİRLİĞİ
STANDARDİZASYON POLİTİKALARI
VE TÜRKİYE'DEKİ KOBİ'LERE
ETKİSİ**

Fevzi ÇAKMAK
(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2001

**AVRUPA BİRLİĞİ STANDARDİZASYON POLİTİKALARI VE
TÜRKİYE'DEKİ KOBİ'LERE ETKİSİ**

Fevzi ÇAKMAK

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İktisat Anabilim Dalı
Danışman: Yrd.Doç.Dr.Muharrem AFŞAR**

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eylül-2001**

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

AVRUPA BİRLİĞİ STANDARDİZASYON POLİTİKALARI VE TÜRKİYE'DEKİ KOBİ'LERE ETKİSİ

Fevzi ÇAKMAK

İktisat Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eylül 2001

Danışman: Yrd.Doç.Dr.Muharrem AFŞAR

Standardlaştırma gelişmiş toplumlarda sanayileşme ve kalkınmanın temel koşullarından birisidir. Tüketicinin korunması, kalite güvencesi, verimlilik öncelikle standartların geliştirilmesini gerektirir.

Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girmesinden sonra Türk Küçük ve Orta Boy İşletmelerinin, uluslararası pazarlarda faaliyette bulunması ve uluslararası standartlara uygun mal üretmesi rekabet için kaçınılmaz olmuştur.

Bu çalışmanın birinci bölümünde; çalışmanın temelini de teşkil eden Küçük ve Orta Boy İşletmeler genel hatlarıyla anlatılmıştır. Tüm ülke ekonomilerinde olduğu gibi, Türkiye ekonomisindeki önemlerinden de bahsedilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde; standardizasyon ile ilgili genel bilgiler verildikten sonra, Türkiye'nin de standardizasyon politikalarının temelini teşkil eden Avrupa Birliği'nin standardizasyon politikaları anlatılmıştır.

Üçüncü ve son bölümde ise; Türkiye'nin uluslararası ve Avrupa Birliği standartlarına uyumu ve bu standartların Küçük ve Orta Boy İşletmelerin dış ticaretine etkileri anlatılmıştır. Standardizasyonun Küçük ve Orta Boy İşletmelerin dış ticaretine etkilerinin incelenmesi bir analiz yardımıyla desteklenmiştir. Bu analizle; Gümrük Birliği'nden sonra Küçük ve Orta Boy İşletmelerin standardizasyona uyum göstermeye başlamalarıyla ihracatlarının arttığı sonucuna varılmıştır.

ABSTRACT

Standardizing is one of the basic conditions for industry and development. Consumer rights, quality guaranty, productivity and especially standarts have to be improved.

After Turkey joined the Customs Union it got unavoidable for Turkish small and medium size businesses to run at international markets and produce items which are suitable enough for the international standarts to compete.

In the first part of the study; small and medium size businesses which are of the base for the study are introduced in general. As the same in all countries economy, its importance in Turkish economy is also introduced.

In the second part of the study; after giving general information about standardizing, the standardizing politics in EEC countries, getting a base for the Turkish standardizing politics are explained.

In the third part of the study; suitability of the standarts in Turkey accordance with international and EEC countries standarts and their effects on the small and medium size businesses foreign trade are explained. Effects of standardizing on the small and medium businesses foreign trade is also supported by the help of an analyse. With this analyse; after joining into Customs Union, it is observed that export has increase as a result of small and medium size businesses standardizing is in the harmony with.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Fevzi ÇAKMAK'ın "Avrupa Birliği Standardizasyon Politikaları ve Türkiye'deki Kobi'lere Etkisi" başlıklı tezi 25 Eylül 2001 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, İktisat (Uluslararası İktisat) Anabilim Dalında, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza _____

Üye (Tez Danışmanı) : Yrd.Doç.Dr.Muharrem AFŞAR
Üye : Prof.Dr.İlyas ŞIKLAR
Üye : Yrd.Doç.Dr.Tufan ÇAKIR

Prof.Dr.Ömer ZÜLTAN
Ankara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	iv
ÖZGEÇMİŞ	v
GİRİŞ	1

Birinci Bölüm

KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERE GENEL BİR BAKIŞ

1. KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERİN TANIMI	4
2. KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERİN SINIFLANDIRILMASINDA KULLANILAN KRİTERLER	7
2.1. Nicel (Kantitatif) Kriterler	7
2.2. Nitel (Kalitatif) Kriterler	8
3. KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERİN TARİHSEL GELİŞİMİ	9
4. KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERİN TÜRLERİ	10
5. KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERİN ÖZELLİKLERİ	12
6. KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERİN KURULUŞ NEDENLERİ VE AMAÇLARI	13
6.1. Kuruluş Nedenleri	13
6.2. Amaçları	14
7. KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERİN AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI	16

7.1. Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Avantajları	16
7.2. Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Dezavantajları	17
8. KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERİN EKONOMİDEKİ YERİ VE ÖNEMİ	18
8.1. Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Ekonomideki Yeri ve Önemi	18
8.2. Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Çalışma Alanları	23
8.2.1. Ticaret Sektörü	23
8.2.2. Üretim Sektörü (İmalat)	24
8.2.3. Hizmet Sektörü	24

İkinci Bölüm

STANDARDİZASYON VE AVRUPA BİRLİĞİ

1. <u>STANDARD VE STANDARDİZASYONUN TANIMI</u>	25
2. <u>STANDARDİZASYONUN TARİHSEL GELİŞİMİ</u>	26
3. <u>STANDARDİZASYONUN İLKELERİ</u>	28
4. <u>STANDARDİZASYONUN AMAÇLARI</u>	29
5. <u>STANDARDİZASYONUN YARARLARI</u>	30
5.1. Standardizasyonun Üretici Açısından Yararları	31
5.2. Standardizasyonun Tüketici Açısından Yararları	31
5.3. Standardizasyonun Genel Ekonomik Yararları	32
5.4. Standardizasyonun Uluslararası Pazarlama Açısından Yararları	32
5.4.1. Önemli Oranda Maliyet Tasarrufu	32
5.4.2. Müşteri İle Dengeli İlişkiler	33

5.4.3.	Yararlı Düşüncelerden Yararlanma	33
5.4.4.	Dengeli Değerlendirme Gereksinimi	34
6.	STANDARDLARIN SINIFLANDIRILMASI	35
6.1.	Yapı Karakterlerine Göre Standardlar	35
6.2.	Uygulama Alanlarına Göre Standardlar	35
6.3.	Uygulama Şekillerine Göre Standardlar	36
7.	AVRUPA BİRLİĞİ VE STANDARDİZASYON	36
7.1.	Avrupa Birliğinde Standardizasyon Politikaları	36
7.1.1.	Klasik Yaklaşım Politikası	38
7.1.2.	83/189/EEC Mevzuat Bildirimi Prosedürü Direktifi	40
7.1.3.	Yeni Yaklaşım Politikası	41
7.1.4.	Küresel Yaklaşım Politikası	42
7.1.4.1.	Teknik Yeterliliğin Sağlanması İçin Kriterler	44
7.1.4.1.1.	Üreticiler	44
7.1.4.1.2.	Test Laboratuvarları, Sertifikasyon, Denetim Kuruluşları	47
7.1.5.	Modüler Yaklaşım	48
7.1.5.1.	Modül A: AT Uygunluk Beyanı	49
7.1.5.2.	Modül B: AT Tip İncelemesi	49
7.1.5.3.	Modül C: AT Tipe Uygunluk Beyanı	49

7.1.5.4.	Modül D: AT Tipe Uygunluk Beyanı (Üretim Kalite Güvencesi)	50
7.1.5.5.	Modül E: AT Tipe Uygunluk Beyanı (Ürün Kalite Güvencesi)	50
7.1.5.6.	Modül F: AT Ürün Doğrulaması	50
7.1.5.7.	Modül G: AT Birim Doğrulaması	50
7.1.5.8.	Modül H: AT Uygunluk Beyanı (Toplam Kalite Güvencesi)	52
7.1.6.	CE İşareti	53
7.2.	Avrupa Standardizasyon Kuruluşları	57
7.2.1.	CEN-Avrupa Standardizasyon Komitesi	57
7.2.2.	CENELEC-Avrupa Elektroteknik Standardizasyon Komitesi	57
7.2.3.	ETSI-Avrupa Telekomünikasyon Standardları Enstitüsü	58
7.3.	Avrupa Birliği'nin Standardları	58
7.3.1.	EN-Avrupa Standardı	58
7.3.2.	HD-Hormonize Döküman	59
7.3.3.	ENV-Avrupa Önstandardı	59

Üçüncü Bölüm

TÜRKİYE'DE STANDARDİZASYON VE KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERE ETKİSİ

1.	TÜRKİYE'DE STANDARDİZASYONUN TARİHSEL GELİŞİMİ	60
1.1.	Osmanlı Dönemi	60

1.2. Cumhuriyet Dönemi	61
2. TÜRKİYE’NİN ULUSLARARASI STANDARDLARA VE AVRUPA BİRLİĞİ STANDARDLARINA UYUMU	63
3. ULUSLARARASI REKABETTE STANDARDLARIN TÜRKİYE’DEKİ KOBİ’LERE ETKİLERİ	69
3.1. CE İşareti	70
3.2. ECO-LABEL (Katı Atık Yönetmeliği)	70
3.2.1. Yeşil Nokta (Almanya İçin Zorunlu)	70
3.2.2. Çevre Koruma Meleği (Almanya’da Geçerli)	70
3.3. Dünya Kalitesi	70
4. TÜRKİYE’DEKİ KOBİ’LERİN STANDARDLARA UYUMUNA YÖNELİK DESTEKLER	73
4.1. Devlet Tarafından Sağlanan Destekler	74
4.1.1. Eğitim Yardımı (Resmi Gazete Tarihi:29 Ocak 2000, Tebliğ No:2000/2)	74
4.1.1.1. Amaç	74
4.1.1.2. Kimler Yararlanabilir?	75
4.1.1.3. Eğitim Konuları	75
4.1.1.4. Uygulamacı Kuruluş	75
4.1.2. Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi	75
4.1.2.1. Amaç	75
4.1.2.2. Kimler Yararlanabilir?	76

4.1.2.3.	Yararlanacak Kalite ve Çevre Belgeleri	76
4.1.2.4.	Sağlanan Destek	76
4.1.2.5.	Uygulamacı Kuruluş	76
4.1.3.	19.02.1999 Tarih ve 99/12474 Sayılı Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karar	76
4.1.4.	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme Başkanlığı (KOSGEB)	77
4.1.4.1.	Danışmanlık ve Kalite Geliştirme Merkezleri	77
4.1.4.2.	Eğitim Merkezleri	77
4.1.4.3.	Avrupa Birliği İle İlgili Hizmetler	77
4.2.	Halk Bankası KOBİ Kredileri	78
4.2.1.	KOBİ Yüksek Teknoloji Kredisi	78
4.2.1.1.	Krediden Yararlanacaklar	78
4.2.1.2.	Kredinin Kullandırılışı	78
4.2.1.3.	Teminat	78
4.2.1.4.	Limit	78
4.2.1.5.	Vade	78
4.2.1.6.	Faiz	78
4.2.1.7.	BSMV	79
4.2.1.8.	KKDF	79
4.2.1.9.	Komisyon	79
4.2.2.	Orta Vadeli Döviz Yatırım (BİN KOBİ BİN İHRACATÇI) Kredisi	79
4.2.2.1.	Amaç	79

4.2.2.2.	Limit	79
4.2.2.3.	Vade	79
4.2.2.4.	Faiz	80
4.2.2.5.	Özkaynak Katkısı	80
4.2.3.	ISO 9000 Kalite Standardları Belgesi	
	Kredisi	80
4.2.3.1.	Krediden Yararlanacaklar	80
4.2.3.2.	Kredinin Kullandırılışı	80
4.2.3.3.	Teminat	80
4.2.3.4.	Limit	81
4.2.3.5.	Vade	81
4.2.3.6.	Faiz	81
4.2.3.7.	BSMV	81
4.2.3.8.	KKDF	81
4.2.3.9.	Komisyon	81
4.2.4.	Ürün Geliştirme Kredisi	82
4.2.4.1.	Krediden Yararlanacaklar	82
4.2.4.2.	Kredinin Kullandırılışı	82
4.2.4.3.	Limit	82
4.2.4.4.	Vade	82
4.2.4.5.	Faiz	82
4.2.5.	Sektörel Büyüme Kredisi	83
4.2.5.1.	Kredinin Amacı	83
4.2.5.2.	Kredinin Konusu	83
4.2.5.3.	Aranan Şartlar	83
4.2.5.4.	Limit	84
4.2.5.5.	Vadesi	84
4.2.5.6.	Faizi	84

4.2.5.7.	Komisyon	84
4.2.5.8.	BSMV-KKDF	84
4.2.6.	KOBİ Yatırımlarına Ortaklık A.Ş.	84
4.3.	Eximbank Kredileri	86
4.3.1.	Sevk Öncesi Döviz İhracat Kredisi (SÖİK-DVZ)	86
5.	STANDARDİZASYONUN TÜRKİYE'DEKİ KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERİN DIŞ TİCARETİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN ANALİZİ	87
5.1.	Analizin Kapsamı	87
5.2.	Analizin Yöntemi	87
5.3.	Analizin Sonuçları ve Yorumları	88
	SONUÇ	90
	EKLER	93
	KAYNAKÇA	102

GİRİŞ

Uygarlık tarihinin temeli olan üretim, insan ile doğa arasındaki çatışmadan ortaya çıkan bir olgudur. İnsanoğlu önce ateşi buldu. Sonra usta bir “avcı” oldu, toprağı ekip biçmeyi, hayvanları evcilleştirmeyi öğrendi. Tekerleğı, madencilığı, yazıyı keşfedip uygarlıklar yarattı. Buhar makinasının bulunuşu ile birlikte sanayi devrimi denilen ekonomik süreç başladı. Bu da bilimin sanayiye daha fazla uygulanmasına, teknolojik gelişmelerle doğal kaynaklardan daha çok yararlanılmasına ve seri üretime geçilmesine olanak verdi.

Ancak üretim sistemlerinde görülen teknolojik gelişmeler, iç organizasyonunun daha rasyonel ve etkin yöntemlerle planlanması, standardlaşma, dünya talebindeki hızlı artış, işletmelerde ölçek sorununu gündeme getirmiştir. Özellikle II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında kabul gören “büyüklüğün sağladığı maliyet tasarrufları” kavramına göre, daha düşük maliyetle üretimi mümkün kılan teknolojiler, büyük ölçeklerde çalışmayı gerekli kıldığı, büyük işletmelerin rekabet üstünlüğü sonucu ise, küçük ve orta boy işletmelerin piyasada tutunamayacakları görüşü hakim oldu.

Ancak 1960'lı yıllarda, ürünlerde, beğenilerde ve standartlardaki değişimler ve tüketicinin hızla oluşan yeni talepleri, üretimde esnekliğin önemini arttırmış, bu da küçük ve orta boy işletmelerin dünya ekonomisindeki yerini gözden geçirme gereğini doğurmuştur.

Büyük firmalar dünya ekonomisinde yeni pazarlar ve ürünler oluşturmak yerine mevcut firmaları ele geçirerek büyüme yoluna gitmişlerdir. Maliyetleri çok yüksek olduğu için de yeni teknolojileri sanayiye uyarlamada isteksiz kalmışlardır.

1970'li yılların başında yaşanan petrol bunalımının ardından, dünyada bir ekonomik kriz doğmuş, hammadde maliyetindeki yükselme ve talepteki gerilemeye

karşılık büyük firmalar ucuz hammadde ve enerji kaynaklarının kesilmesi ile zorlanmaya başlamış, küçük ve orta boy firmaların esnek yapılarıyla krizi daha kolay atlattıkları görülmüştür.

Bu da eldeki sanayi dokusunun yenilenmesi zorunluluğuna yol açmış ve küçük boyutlu, kısa zamanda seri üretim yapabilen çeşitli ekonomik birimlerin doğuşuna yol açabilen modeller üzerine eğilmeyi gündeme getirmiştir.

1980 yılının başından itibaren ölçek ekonomileri görüşüne alternatif olarak “KÜÇÜK GÜZELDİR” görüşü daha çok kabul görmeye başlamıştır.

Bugün uluslararası platformda varolabilmenin en önemli şartı, çok büyük hızla değişen ve gelişen bilim ve teknolojiyi süratle üretim birimlerine yansıtmak, üretim mallarını uygun kalite ve maliyetle piyasaya herkesten önce sunmaktır.

Entegre tesisler olarak kurulan büyük sanayi işletmelerinin, çağımızın bu hızlı temposuna ayak uydurması sınırlı, hatta bazen imkansız olmaktadır. Bu yüzden çağımızda artık büyüklük önemini kaybetmiş, bunun yerine hızlı olanın yavaş olanı yok ettiği ve teknolojilerin küçük firmalar lehine büyük gelişmeler sağladığı bir sistem ortaya çıkmıştır. Küçük ve orta boy işletmeler bu dönemde hem entegre sanayinin bir yan sanayisi olarak görev yapmakta, hem de ekonomik dengenin korunmasında büyük rol oynamaktadır.

Günümüzde küçük ve orta boy işletmelerin ABD, İngiltere, Japonya, Almanya, Fransa, Taiwan, Güney Kore gibi gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik önemini sayılarla ifade edersek;

Küçük işletmelerin toplam işletmelere oranının % 95'in üzerinde, istihdam payının ise % 50'yi geçen nispette olduğu görülmektedir.

Gelişmiş ülkelerde yatırım payları ise % 40'ı aşmaktadır.

Bu alandaki sürece verilebilecek en anlamlı rnek Japonya'dır. Japonya sanayileşme sürecine hızlı kalkınma ve küçük ve orta boy sanayi işletmeciliği ile girmiştir. Bu işletmelerin Japonya'da istihdam oranı % 81.4, yatırım payı % 40, üretim payı % 52, toplam işletmelere oranı % 99.5'tir.

Birinci Bölüm

KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERE GENEL BİR BAKIŞ

1. KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERİN TANIMI

Günümüzde KOBİ'ler için kesin çizgileri ile evrensel bir tanım yapılamamaktadır. Bu kavramın içeriği ülke, bölge, kültür ve yöreye göre değişmektedir.

Gerek Türkiye'de gerekse dünyada konu ile ilgili birçok araştırma ve yayın bulunmasına karşın, tek ölçüte dayanılarak tanımlama yapma olanağı yoktur. Kesin bir tanımlama yapmak kolay olmadığı gibi, geçerli de olmayabilir. Bu nedenle, her ülkede farklı tanımlarla karşılaşılmaktadır. Bu farklılıklar ulusal ekonominin veya belirli bir sanayinin büyüklüğü gibi faktörlere bağlanamayacak kadar değişiklik göstermektedir. Örneğin, ABD ve İngiltere gibi, ülkelerde genel işyerleri büyük, Japonya ve İtalya'da işyerleri küçüktür.¹

Küçük işletmeler arasında yer alan birimler, rasyonel bir büyüme politikası sonucunda gelişerek orta hatta büyük işletme düzeyine ulaşabilmektedirler. Thompson, küçük ölçekli işletmelerin rasyonel büyüebilmeleri için beş öneride bulunmuştur. Bunlar;²

1. Yeni ve ayrıntılı bir işletme planı hazırlamak,
2. Finansal danışmanlar aracılığı ile nakit akışını yakından incelemek,
3. Kapasite artışlarını karşılamak için yeterli işgücüne sahip olduğundan emin olmak,

¹Nusret EKİN, *Gelişen Ülkelerde ve Türkiye'de Bir İstihdam Politikası Olarak Küçük Ölçekli İşyerlerinin Teşviki*, (İTO Yayınları, Yayın No:34, İstanbul, 1993), s.20.

²D. Kevin THOMPSON, "Managing Your Company's Growth", *Black Enterprise*, (Volume:23, No:9, April 1993), p.33.

4. Objektif düşünceye sahip olabilmek için danışmanlardan yararlanmak,
5. Hızlı bir şekilde büyümek ve daha temkinli davranmaktır.

ABD’nde “Small Business Administration”a göre küçük işletme, “bağımsız” bir şekilde faaliyette bulunan ve faaliyette bulunduğu alanda egemen durumda olmayan işletmeler olarak tanımlanmaktadır.³

Baumback ise küçük işletmeleri, “sahipleri tarafından yönetilen yüksek derecede kişiselleştirilmiş, geniş ölçüde yerel faaliyetlerde bulunan ve büyümesini çoğunlukla iç kaynaklarla finanse edebilen işletmeler” olarak tanımlamıştır.⁴

Uluslararası literatürde resmi bir KOBİ tanımı bulunmamakla birlikte, genellikle personel sayısının büyüklük ölçütü olarak kullanıldığını görmekteyiz. Büyüklük sınıflandırmasının yalnız istihdama bakılarak yapılması doğru olmamakla birlikte, karşılaştırma yapmakta da baz olarak alınabilir. Çeşitli ülkeler ve kurumlara göre imalat sanayiinde çalışan sayısı açısından KOBİ sınıflandırması Tablo 1’de gösterilmektedir.

³J. David HUNGER-L.Thomas WHEELEN, **Strategic Issues in Enterprenerial Ventures and Small Business**, (4th ed. Addison-Wesley Publishing Company, USA,1993), p.364.

⁴M. Clifford BAUMBACK, **How to Organize and Operate a Small Business**, (8th ed., Simon&Schuster, Englewood Cliffs, New Jersey, 1988), p.1.

Tablo 1: Çalışan Sayısına Göre İmalat Sanayiinde KOBİ Sınıflandırması

Ülkeler	Çalışan Sayısı	
	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler
ABD	01-099 veya 01-499	500-995 veya 500-1499
Almanya	01-049	050-499
İngiltere	01-200	-
Belçika	01-050	-
Japonya	01-300	-
Fransa	01-049	050-500
İtalya	01-100	101-500
Türkiye	01-049	050-199
AB	01-049	050-250
OECD	020-099	100-499
Dünya Bankası	01-050	051-200

Kaynak: M.Tamer MÜFTÜOĞLU, **Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Sorunlar ve Öneriler**, (3. Basım, Ankara, EGS Bank Yayınları, No: 1, Şubat 1997), s.120.

Tablo 1’de görüldüğü gibi Küçük ve Orta Boy İşletmeler için dikkati çeken başlıca özellikler şunlardır:⁵

- Hemen hemen tüm tanımlarda işletmede istihdam edilen personel sayısı dikkate alınmaktadır. Bu konuda istisna teşkil edebilecek örnek çok azdır.
- Tanımlarda göz önünde tutulan diğer nicel ölçütler, yatırılan sabit sermaye, toplam sermaye (bilanço aktif toplamı), ödenmiş sermaye ve yıllık satış tutarıdır. Bunlardan yatırılan sabit sermaye sanayi işletmelerinde en sık kullanılan ikinci nicel ölçüt özelliğine sahiptir. Ticaret sektöründe ise ikinci nicel ölçüt olarak yıllık satış tutarı tercih edilmektedir.

⁵M. Tamer MÜFTÜOĞLU, **Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Sorunlar ve Öneriler**, (3. Basım, Ankara, EGS Bank Yayınları No:1, Şubat 1997), s.120.

- Nicel ölçüt olarak en çok üzerinde durulan özellikler, işletme ile işletme sahibi arasındaki kader birliği veya özdeşleşme ile tüm teknik, ekonomik ve sosyal sorumlulukların işletme sahibinde toplanması (dolayısıyla tepe yönetiminde işbölümüne gidilmemesi) hususlarıdır.
- Dikkati çeken bir başka önemli özellik, genellikle küçük ve orta boy işletmelere ilişkin resmi bir tanımın mevcut olmamasıdır. Bunun nedeni, küçük ve orta boy işletme tanımının bilimsel değil pragmatik bir içeriğe sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

2. KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERİN SINIFLANDIRILMASINDA KULLANILAN KRİTERLER

Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi, ülkemizde de KOBİ'lere ilişkin genelleştirilebilecek bir tanım bulunmamaktadır. Böyle bir ortak tanımlamayı güçleştiren birçok neden belirtilmektedir. Öncelikle, ülkenin gelişmişlik düzeyi bu tür bir sınıflandırmanın yapılmasında önemli bir engel oluşturmaktadır. Ayrıca, sınıflamada ve KOBİ'lerin tanımlanmasında hangi kriterin kullanılacağı önem taşımaktadır.

KOBİ'lerin sınıflandırılması ve ortak bir KOBİ tanımı yapılmasında kullanılan kriterlerin nitelik ve nicelik yönünden ayrımı yararlı olacaktır.

2.1. Nicel (Kantitatif) Kriterler

KOBİ'ler açısından nicel (kantitatif) kriterler aşağıdaki gibidir:

- Çalışan kişi sayısı,
- Özsermaye,
- Çalışma sermayesi,
- Sabit sermaye
- Aktifler toplamı,
- Enerji kullanımı,

- Makina parkı değeri,
- Kullanılan makina, tezgah sayısı ve gücü,
- Belirli süre içinde ödenen ücretler,
- Belirli süre içinde kullanılan toplam çevirici güç miktarı,
- Belirli süre içinde yapılan satış değeri ve kar,
- Belirli süre içinde kullanılan hammadde,
- Yönetimin bağımlı veya bağımsız olması,
- Sermayenin tek veya birkaç kişiye ait olması,
- İşletmenin sahipliği ve yöneticilik sıfatlarının aynı kişi veya kişilerde olması,
- Kapasite (üretim hacmi),
- Kullanılan alan,
- Sipariş sayısı ve değeri,
- Kapasite kullanım oranı,
- Vardiya sayısı,
- Katma değer,
- Ödenen vergi miktarı,
- Net servet,
- Piyasa payı,
- İhracatın satış miktarındaki payı.

2.2. Nitel (Kalitatif) Kriterler

Nitel (Kalitatif) kriterler ise şöyledir:

- Girişimcinin işletmede fiilen çalışıyor olması,
- Risk üstlenme sorumluluğunun girişimciye ait olması,
- Girişimcinin işletmesiyle özdeşleşmesi,
- İşletme sahipliği, girişimcilik ve yöneticiliğin tek elde birleşmesi,
- Uzmanlaşma ve işbölümü derecesi,
- Sermayenin sınırlı olması veya finansal yetersizlik,
- Yönetim tekniklerinin uygulanamaması veya yetersizliği,

- Mülkiyetin bağımlılık derecesi,
- Yönetimin bağımlılık derecesi,
- Pazar payı,
- İşletmenin veya sahiplerinin, pazardaki etkinliği ve gücü,
- İşletme sahibinin teknik yeterlilik derecesi ve mesleğine saygısı,
- Aile bireylerinin işletmede fiilen çalışması ve potansiyel katkılarının değerlendirilmesi,
- İşletmenin satış ve satın almadaki pazarlık gücü,
- İşveren ve işçi arasındaki ilişkinin niteliği,
- Sermaye piyasalarında bulunabilirlik.

Ekonomi içindeki önemlerinin tüm kesimlerce kabul edilmesine rağmen ortak bir tanımlama yapmak için KOBİ'lerin sınıflandırılmasının bir pratik yararı da her ölçek ve nitelikteki, teşebbüslerin geliştirilmesi ve desteklenmesine yönelik tedbirlerin ve politikaların belirlenmesinde sağladığı kolaylıklardır. Bu tür bir sınıflandırma, farklı ölçeklerdeki işletmelerin farklı nitelikler taşıyan sorunlarının daha kolay teşhis edilebilmesi ve çözümler geliştirilmesinde de bir çok avantaj sağlayabilmektedir.⁶

3. KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERİN TARİHSEL GELİŞİMİ

19. yüzyıla kadar, küçük sanayi işletmeleri gerek islam, gerekse de hıristiyan aleminde, Loncalar yolu ile organize ediliyordu. Loncalar, üyelerin menfaatlerini korumak için olduğu kadar sosyal, dini ve siyasi faaliyetleri de olan bir birliktir. Küçük işletmeler, tüketicilerin faydalanmaları için mal ve hizmet ürettiklerinden, bütün eski kültürlerde karşımıza çıkmaktadırlar.

Türkiye'nin tarihsel gelişimi içerisinde, küçük işletmeler olarak kabul edilen esnaf ve sanatkârların durumu incelendiğinde, oldukça eski bir tarihe sahip olduğu görülmektedir. 13. yüzyılda Şeyh Mahmut Nasreddin Ahi Evran tarafından kurulan "Ahilik Sistemi", bugün küçük işletmeler olarak adlandırılan esnaf ve sanatkârlara

⁶Adnan ÇELİK ve Tahir AKGEMCİ, *Girişimcilik Kültürü ve KOBİ'ler*, (Ankara, Nobel Yayım-Dağıtım, Tayf Ofset, 1998), s.72-74.

mesleki eğitim, sosyal güvenlik ve diğer konularda çok önemli katkılar sağlamış ve onları toplumun vazgeçilmez birer parçası haline getirmiştir. Öte yandan, daha sonra Ahilik Sistemi, Osmanlı İmparatorluğu zamanında, yerini “Loncalık Sistemine” bırakmıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşüyle birlikte, 1913 yılında Loncalar kapatılmış ve 1924 yılında “Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları Yasası” daha geniş kapsamlı olarak yürürlüğe girmiştir.

Avrupa’da 19. yüzyıl küçük sanayi işletmelerinde bir dönüm noktası olmuştur. Fransız İhtilali’nin getirdiği yeni fikirler, teknolojinin gelişmesi, büyük işletmeciliğin gelişmesi ve bu gelişmelere rekabetin de eklenmesi ile, küçük işletmeler yıkılmaya başlamıştır. Küçük işletmelerde çalışanlar ise, fabrikalarda işçi olarak çalışmaya başlamışlardır. Fakat Türkiye’de birçok küçük sanayi işletmesi kendisini korumayı başarmıştır. Bugün birçok köy, kasaba ve şehirde faaliyetlerini sürdürmektedirler. Örneğin; gümüş ve altın işleri, ayakkabı imalatı, el dokumacılığı, kalıpcılık, bakırcılık ve mutfak aletleri, yurdumuzda küçük sanayi işletmeleri tarafından yapılmaktadır. Küçük işletmelerin bugün Türkiye ekonomisindeki yeri azımsanmayacak kadar büyüktür.⁷

4. KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERİN TÜRLERİ

Küçük ve orta boy işletmeler değişik şekilde sınıflanabilir. Büyüklük, kuruluş yeri, üretim araçları, faaliyet konusu, mamul ve yapılan hizmet türü, hukuki şekil bunlar arasında sayılabilir.⁸

KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme Başkanlığı) küçük işletmeleri aşağıdaki ayırma tutmuştur:⁹

⁷Hüseyin ÖZGEN ve Selen DOĞAN, **Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Uluslararası Pazarlara Açılmada Karşılaştıkları Yönetim Sorunları ve Çözüm Önerileri**, (Ankara, KOSGEB Yayınları, Tübitak Matbaası, 1997), s.5-6.

⁸Şan ÖZ-ALP, **Küçük İşletmeler**, (Eskişehir, EİTİA Yayınları No: 90/49, Sevinç Matbaası, 1971), s.55.

⁹Ali CEYLAN, **Küçük İşletmelerin Finansal Yönetimi ve Bursa Bölgesinde Bir Uygulama**, (Bursa: BİTİA Yayınları, 1982), s.7.

- Perakendeci,
- Hizmet,
- İnşaat,
- Taşıma,
- Toptancı,
- Üretim.

1968 yılında “Küçük Sanayi Tahmini” adıyla Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yapılan bir araştırmada küçük işletmeler 32 sektöre ayrılmıştır. Bu kadar çok küçük işletme türünün olması, konunun önemini arttırdığı gibi gerekli yardımın yapılabilmesi için sektörlere göre gruplandırılmalarını zorunlu kılmaktadır.

Tüm küçük işletmeleri içine alan ayırım çalışmaları yalnız ülkelere özgü değildir. Uluslararası istatistiklerin de karşılaştırılabilmesi için bu tür sınıflamaya gerek vardır. Bu amaçla 1948 yılında Birleşmiş Milletler Ekonomik Komisyonu tarafından bütün ekonomik faaliyetleri içine alan “Uluslararası Standart Sanayi Tasnifi ve İndeksleri” hazırlanmıştır. Geniş araştırmalar ve hemen her ülkede önem taşıyan ekonomik faaliyet kollarını temsil eden kuruluşların yardımıyla bu sanayii sınıfları tesbit edilmiştir. Bu standartların, memleketlerin iç ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılaması için temel grupları yan gruplara bölme imkanı da açık tutulmuştur. Bu şekilde bütün ülkelerin istatistikler de uluslararası karşılaştırmaları mümkün kılacak bir yol izlemeleri sağlanmış olmaktadır. Ekonomik faaliyetlere ait bütün alan dokuz bölüme ayrılmıştır. Her bölümde ayrıca on yan bölüm bulunmaktadır. Bu sınıflamada yer alan bölümler şunlardır:

- Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık,
- Madencilik ve Taş Ocakçılığı,
- İmalat Sanayii,
- İnşaat,
- Elektrik, Havagazı ve Sağlık Hizmetleri,
- Ticaret,
- Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme,

- Hizmetler,
- İyi tanımlanamayan faaliyetler.¹⁰

5. KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERİN ÖZELLİKLERİ

Yalnız küçük işletmelerde görülen ve büyük işletmelere kıyasla bir üstünlük sağlayan belirli bazı özellikler vardır. Bazılarını üç ana grupta toplamak mümkündür.¹¹

- Bağımsızlık veya dışarıdan herhangi bir kontrolün bulunmayışı genellikle bütün küçük işletmelerde bulunduğu varsayılan bir özelliktir. Uygulamada bunun birçok problemler ortaya koyduğu ileri sürülürse de en fazla değer verilen ve aranan bir özelliktir. Bazı durumlarda, ilgili kişiler, kuruluşlar ve kredi kurumları işletmeye müdahale edebilecekleri için bağımsızlığını tam olarak tanımlaması güçtür. Bununla beraber, bağımsızlığı “herhangi bir dış etkinin altında ve güdümünde olmaksızın, her yönden inisiyatif kendi elinde bulundurma durumudur” diye tanımlayabiliriz.
- Başka bir alternatif bulunmadığından girilen bir tek işde olsa, her çeşit iş müteşebbisliğinin, tehlikeye atılmanın, maceranın ve öncülüğün birer örneğidir.
- Küçük işletmelerin bir çoğunda mali faktörlerin dışında kişisel faktörler de rol oynar. Öteki alternatiflerin arasında müteşebbisin doğum bölgesinde iş tutma arzusu, yeni bir işe atılmada dikkate alınan önemli bir faktördür. Bunun dışında müteşebbisin yaşı, sağlığı, yahut ailesine yakın olma, zevklerini, alışkanlıklarını devam ettirme isteği kendi başına iş sahibi olmak için önemli sebeplerdir.

¹⁰ÖZ-ALP, a.g.e., s.58.

¹¹ÖZ-ALP, a.g.e., s.61.

Sanayi Bakanlığının, “Küçük Sanatlar Dairesini Tanıtma Muhtırası”nda küçük sanayinin belli başlı özellikleri başka bir açıdan ele alınarak şu şekilde sıralanmaktadır:¹²

- Küçük sanat faaliyetleri nispeten az sermayeye daha çok el emeğine ihtiyaç gösterirler.
- Küçük sanayi işletmeleri ölçülü veya kısıtlı talep ile de yetinebilirler. Bu sebeple tüketim merkezlerine yönelmek zorunda değillerdir.
- Bu tür işletmelerde, vasıflı ve vasıfsız işçiler, hatta işçiler ile patron arasında önemli bir fark yoktur.
- Küçük sanayi grubu toplumda yoğun bir orta sınıf meydana getirerek, alt ve üst sınıf arasında denge sağlarlar. Orta sınıfın kuvvetli olması, sosyal ve iktisadi dalgalanmalardan meydana gelen zararları en az seviyeye indirir.

6. KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERİN KURULUŞ NEDENLERİ VE AMAÇLARI

6.1. Kuruluş Nedenleri

Bir insanın bir işletme kurup çalıştırmaya başlamasının türlü nedenleri vardır. Bu nedenleri şöyle sıralayabiliriz.¹³

- Topluma faydalı işler yapma, sosyal saygınlık kazanma,
- Bağımsız bir iş kurma ve yönetme,
- Miras ve değişik olanaklarla elde edilen varlıkların değerlendirilmesi,
- Politik veya ekonomik bir düşüncenin işlemesi,

¹²ÖZ-ALP, a.g.e., s.61.; CEYLAN, a.g.e., s.7-10.

¹³Halil CAN-Doğan TUNCER-Doğan Yaşar AYHAN, **Genel İşletmecilik Bilgileri**, (10. Basım, Ankara, Siyasal Kitabevi, Kağıtsan LTD. Şti., 1999), s.51.

- Başka iş yapma imkanlarının olmaması,
- Belirli sektörde öncülük ve önderlik etme.

Yukarıda açıklanmaya çalışılan nedenler, belli başlı küçük işletme kurma nedenleridir. Bunların dışında bazı nedenlerinde olabileceği söylenebilir. Bu ayrıntılara girmeksizin bir genelleme yapmak gerekirse; küçük girişimci, “işe sermayesini, enerjisini ve fikirlerini bağlayan; buna karşılık isten kâr ve kişisel doyum gibi bekleyişleri olan kişidir” şeklinde tanımlanabilir.¹⁴

6.2. Amaçları

İşletmelerin kuruluşunda temelde hangi güdülerin bulunduğunu ortaya koymak işletme amaçlarını belirlemenin başlangıç noktasıdır.¹⁵

İşletmelerin genel amaçları, onların varolma nedenlerini açıklar. Bu amaçlar da genellikle işletme kurucusu ve sahiplerinin saptadıkları genel nitelikli kuruluş ve faaliyet amaçları ile özel nitelikli bazı amaçlardır. Bunlar;

- Kâr (uzun sürede) elde etmek,
- Topluma hizmet etmek,
- İşletmenin yaşamını sürekli kılmak gibi amaçlardır.

İşletmelerin amaçları içinde belkide en önemlisi “kâr elde etmek amacı” olarak karşımıza çıkar. Genellikle özel sermaye işletmelerinin herhangi bir sektörde kurularak çalışmaya başlaması veya başlamaması, belirli bir mal veya hizmet türünü üretip üretmemesi, sonuçta elde edilecek kârın bir işlevi olacaktır.

Özellikle kapitalist ekonomik kuralların geçerli olduğu bir sistemde, bir işletme

¹⁴CEYLAN, a.g.e., s.5.

¹⁵Rıdvan KARALAR, *İşletme Temel Bilgiler-İşlevler*, (6. Baskı, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Basımevi, 1997), s.55.

kurucu ve ortaklarının ilk planda dikkate alacakları konu elde edecekleri kazanç olmakta, dolayısıyla kâr, işletme için neden-sonuç olmaktadır.¹⁶

Topluma hizmetin temel amaç olduğunu savunanlara göre bir işletme insanların istedikleri malları ve hizmetleri sağlıyorsa ve bunu akla uygun ölçüde bir verimlilikle yapıyorsa, uzun sürede kâr ve işletmenin yaşamının sürekliliği kendiliğinden bunu izleyecektir. Bazı görüşlere göre işletmenin yaşamını sürekli kılmamanın temel amaç olduğuna inanılmakta ve topluma hizmet etmeyen bir işletmenin yaşamayacağı belirtilmektedir.¹⁷

İşletmenin özel amaçlarını ise şu şekilde sıralayabiliriz:¹⁸

- Sürekli olarak tüketicilere daha iyi kaliteli mal veya hizmet sunmak, ya da ucuza maledip ucuza satmak: Bu tür faaliyetler kâr elde etmek için çok önemlidir. Bu sonuç bir tarafa bırakılırsa daha iyi mal veya daha iyi hizmet gerçekten istenen bir başarıdır.
- İşletmede çalışanlara iyi ücret ödemek: İşletmenin iyi ücret ödeme yeteneği olup olmadığını gözönüne almaksızın bu amaca yönelmek, işletmeyi iflasa sürükleyebilir. Bazı yöneticiler yalnız insancıl nedenlerle işletmelerdeki görevlilere iyi ücret ödemekten hoşlanırlar.
- Topluma veya devlete hizmet: Hizmet, toplumun bazı özel isteklerini doyurma biçiminde olur veya harp araçları imali yolunda devlete hizmet olabilir.
- İşletmede çalışmayı (istihdamı) sürekli kılmak: Bu kuşkusuz işgören

¹⁶CAN ve Diğerleri, a.g.e, s.21-22.

¹⁷İlhan CEMALCILAR - Doğan BAYAR - İnal C. AŞKUN - Şan ÖZ-ALP, **İşletmecilik Bilgisi**, (İşitme Özürlü Çocuklar Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayını No:3, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Basımevi, 1989), s.11.

¹⁸CEMALCILAR ve Diğerleri, a.g.e., s.13-14.

bakımından istenen bir durumdur. Ayrıca, işletme masraflarının azalmasına da neden olur. Görevlileri sık sık değiştirmek, eğitmek, işe alıştırmak oldukça pahalıya mâl olabilir.

7. KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERİN AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

KOBİ'lerin büyük işletmeler karşısında, özelliklerinden kaynaklanan bir çok avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır.

7.1. Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Avantajları

Ulusal ekonominin önemli bir bölümüne KOBİ'lerin sahip olması tarihsel bir raslantı değildir. Bu durum, ne büyük firmalar tarafından oluşturulan yardımsever politikalar, ne de devletin KOBİ'lere yardım programlarının sonucu oluşmuş bir olgu değildir. KOBİ'ler, bir çok durumda büyük firmalardan daha fazla avantajlara sahiptirler. Şimdiki büyük firmaların bir çoğu, dinamik lider tipleriyle iyi yönetilmesi sonucunda önceden birer KOBİ iken artık büyük bir firma haline gelmişlerdir.¹⁹

Küçük bir işletmeye sahip olmak öncelikle büyük işletmelerle rekabet etmede girişimciye iki temel avantaj sağlayabilir. Bunlar; müşteri ve işletme personeli ile daha yakın ilişkiler içerisinde girebilmek ve pazarlama, üretim ve hizmet konularında büyük işletmelere göre daha esnek olabilmektir.

KOBİ girişimcileri, faaliyette buldukları yerel pazarı daha iyi tanıyan, pazarın özelliklerini ve gereksinimlerini daha iyi görebilen, pazardaki alıcı ve satıcılarla daha yakın ilişkiler içerisinde olabilen kişilerdir. Özellikle, müşteriyle olan yakın ilişkileri, bu işletmelere büyük işletmelerin sahip olamayacakları bir üstünlük sağlamaktadır.

Pazarı yakından takip edebilen, müşterilerin ihtiyaçlarını daha iyi bilen ve personeliyle daha yakın ilişkiler kurabilen KOBİ'ler, üretim, pazarlama ve hizmet konularında büyüklerden daha fazla bir esnekliğe sahiptirler. Bu esneklik, dış çevrede

¹⁹Andrew J. SZONYI, *Small Business Management Fundamentals*, (1991), s.17.

meydana gelebilecek değişikliklere yerinde ve zamanında uyum sağlayabilme olanağı tanıdığından, KOBİ'ler birçok olumsuzluğu daha az bir zararla geçiştirebilmektedirler.

Yukarıda sayılanların yanı sıra, KOBİ'ler aşığıdaki ortamlarda da bir takım avantajlar elde edebilmektedirler. Bu avantajlar aşığıdaki gibi sıralanabilir:

- Büyük miktarda yatırıma girmeden önce yeni bir fikir veya buluşa pazarın tepkisinin bilinmesinin zorunlu olması durumunda,
- Yönetimde çok yakın denetime ihtiyaç hissedilmesi durumunda,
- Üretilen mal ve hizmetin pazarının sınırlı olması durumunda,
- El emeğinin mal ve hizmetin üretilmesinde önemli bir faktör olarak yer alması durumunda,
- Üretilen mal veya hizmete olan talebin sınırlı olması durumunda,
- Kolay bozulabilen malların pazarlanması ya da üretilmesi durumunda,
- Personel ile yakın ilişkilerin gerekli olması durumunda,
- Teknik gelişmelere kısa sürede ayak uydurabilme yeteneğine sahip olunması durumunda,
- Yatırım yapılırken daha çok kendi öz sermayelerine ağırlık verilmesi durumunda,
- Desteklenmeleri aynı zamanda, ülkedeki işsizliğin azalması anlamına gelmesi durumunda,
- İşgörenlerin kendi bölgeleri veya yaşamak istedikleri bölgelerde işyeri kurması durumunda,
- Ülke içindeki farklı bölgelerin kalkınmasında ve çevrenin korunması gibi durumlarda bir takım avantajlar elde edebilmektedirler.²⁰

7.2. Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Dezavantajları

Küçük sanayi işletmelerinin ekonomi içinde avantajları yanında dezavantajları da

²⁰ÇELİK ve AKGEMCİ, a.g.e., s.75.

vardır. Bu dezavantajları giderdikçe küçük işletmelerin ekonomiye olan katkıları da artar.²¹

KOBİ'lerin dezavantajları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Olumsuz rekabet,
- Genel yönetim yetersizliği,
- Özellikle stratejik kararların işletme sahip veya ortaklarınca alınıp, orta ve/veya alt düzey görevlilerin tam katılımının sağlanamaması,
- İşletme bünyesinde, mali danışman veya uzman istihdam edememe,
- Uzman bir finansman ekibi veya departmanından yoksunluk,
- Sermaye yetersizliği
- Finansal planlama yetersizliği,
- Banka ve diğer finansal kurumlardan yeterli desteği görememe,
- Sermaye piyasasından yeterince yararlanamama,
- Ürün geliştirme eksikliği,
- Üretim ve satış arasındaki koordinasyon yetersizliği,
- Modern pazarlama etkinlikleri sergileyememe,
- İşletmelerin küçük veya orta ölçekli olması sonucu ihale vb. etkinlikleri izleyememek,
- İşyerinin veya yerleşim alanının küçüklüğü,
- Bağımsızlığını kaybetme ve batma riski,
- Kalifiye elaman sağlayamamak,
- Mevzuat ve bürokrasi.²²

8. KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERİN EKONOMİDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

8.1. Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Ekonomideki Yeri ve Önemi

20. yüzyılın ilk yarısında işletmelerin giderek büyümeleri nedeniyle, KOBİ'lerin

²¹Süleyman KARATAŞ, *Sanayileşme Sürecinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler*, (2. Baskı, İstanbul, Veli Yayınları, 1991), s.26.

²²ÇELİK ve AKGEMCİ, a.g.e., s.76.

yaşamlarına devam edemeyecekleri düşüncesi gündeme gelmişti. Ancak günümüzde KOBİ'ler ortadan kalkmamış, aksine 1970'li yıllardan itibaren teknolojinin gelişmesi, kişi ve toplumlardaki bağımsızlık eğiliminin artması ve bilgi toplumuna geçiş gibi nedenlerden dolayı daha önemli hale gelmiş bulunmaktadır.²³

Ticari rekabetin ekonomik sistem olarak benimsendiği toplumlarda sistemin sağlıklı olarak işleyişiyle KOBİ'lerin sistem içindeki varlıkları ve güçleri arasında yakın bir ilişki vardır. KOBİ'lerin çoğu, büyük işletmelerin yerine getiremediği bir takım fonksiyonları yerine getirdikleri için sisteme olumlu katkıda bulunmaktadır. Kimileri yapılan işin özelliklerinden dolayı KOBİ kalmak durumundadır. Kimileri için de KOBİ kalmak arzu edilen bir durumdur. Bu çerçevede konuya yaklaşırsa; "piyasa ekonomisinin dinamik yapısı ve gücü, büyük ölçüde sistemdeki KOBİ'lerin varlıklarıyla ve güçleriyle yakından ilişkilidir" denilebilir.²⁴

Gerek Türkiye'de gerekse dünya ekonomilerinde KOBİ'ler yaşanan önemli krizlerden fazlaca etkilenmemiş ve hatta bu krizlerin atlatılmasında önemli roller üstlenmişlerdir. KOBİ'ler sadece geri kalmış ülkelerde yaygın değildir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerle, sanayisini tamamlamış gelişmiş ülkelerdeki KOBİ'ler, sayı, istihdam ve katma değer olarak karşılaştırılırsa, gelişmiş ekonomilerde de KOBİ'lerin önemli bir yeri olduğu görülür.²⁵

KOBİ'lerin, sadece ekonomik hayatta değil, sosyal hayatta da önemli rolleri vardır. KOBİ'ler, ülkede geniş bir alana yayıldıkları için bölgesel gelişmişlik farklarını gidermede, mülkiyeti geniş bir alana yaymada, istihdam olanağı meydana getirip, bunu sürdürmede ve demokratik hayatı canlı tutmada önemli bir güçtür. KOBİ

²³ Ömer DİNÇER ve Hüner ŞENCAN, **Orta Büyüklükteki İşletmeler ve Bürokrasi**, (İstanbul, MÜSİAD Yayınları, No:1, 1995), s.2.

²⁴ Oktay ALPUGAN ve Tamer MÜFTÜOĞLU, "Türkiye'de Esnaf-Sanatkâr ve Küçük Sanayicinin Gelişimi İçin Sosyo-Ekonomik ve Yasal Şartların Değerlendirilmesi", **Esnaf-Sanatkâr ve Küçük Sanayi Dergisi**, 1991, s.1.

²⁵ ÇELİK ve AKGEMCİ, a.g.e., s.92.

girişimcilerinin mülkiyet tutkuları, başarılı olma arzuları, cesaretli adımları ve yatırım yapma istekleri siyasi istikrarın temel mekanizmalarındandır.

Başarılı girişimciler, potansiyel girişimcileri etkileyecek onların da ekonomiye girmelerine neden olacak ve demokratik bir ortamda, psikolojik tatmin gittikçe artacaktır. Güçlü KOBİ'ler, büyük işletmeleri de olumlu yönde etkileyecek ve sosyal yönden bir rahatlık olacaktır.

KOBİ'lerin birer mesleki okul niteliği taşımaları ve üretebilme yetenekleri, bölgesel gelişmede ve göçleri önlemede önemli bir rol oynar. Gelip-geçici, dönemsel veya mevsimlik krizlerden en az etkilenme özellikleri, toplumsal barışın korunmasına ve bunalımların aşılmasına da katkıda bulunabilir.²⁶

Tüketicilerin günlük, sürekli ihtiyaçlarını karşılamaları, toplumun tüm kesimleri ile direkt ilişki kurabilmeleri, tüketici isteklerine ve yeniliklere hızla uyum sağlayabilmeleri KOBİ'lerin ekonomik ve sosyal hayatta istikrar unsuru olmalarının göstergeleridir.

Gelişmiş ülke ekonomilerinde büyük bir pay sahibi olan KOBİ'ler, yerine getirdikleri işlevler nedeniyle ekonomik sistemin önemli ve vazgeçilmez bölümünü meydana getirmektedirler.

KOBİ'lerin belli başlı yararları aşağıdaki biçimde sıralanabilir:

- Gelir yelpazesinin içindeki denge unsurunun kuvvetini sağlarlar. Bu denge yalnızca sosyal yönden değil, ekonomik açıdan da önem taşır.
- Bu işletmeler yeni fikirlerin ve buluşların kaynağı olup, endüstride gereken esnekliğin sağlanmasına katkıda bulunurlar.
- Daha çabuk karar verme olanaklarına sahip oldukları gibi, daha az

²⁶Hamdi İSLAMOĞLU, "Küçük İşletmelerin Toplumsal Özellikleri ve Sorunları",

yönetim ve genel işletme gideriyle çalıştıklarından bu konuda çabuk ve ucuz üretim işlevinde bulunurlar.

- Kişisel inisiyatiflerin ortaya çıkmasında önemli rol oynadıkları gibi, istihdam ve eğitimdeki payları da büyüktür. Bu işletmeler bir çok kalifiye elemanın teknik eğitimlerini aldıkları ilk kuruluşlar durumundadırlar.
- Üretim ve sanayileşmeyi bütün yurda yaymada da etkin bir araç olarak yararlanılabilmektedir.
- Uzun dönemde büyük endüstri işletmelerinin girdilerinin ve ara mallarının üreticisi olma durumundadırlar.
- Sosyal ve politik bakımından kullanılmayan işgücü, hammadde ve finansman kaynaklarının daha küçük yatırımlarla işletilmesi olanaklarını sağlayarak yaşam düzeyinin yükselmesinde de etkili olabilmektedirler.
- Küçük birikimler ve aile birikimlerinin doğrudan yatırımlara yansıtılabilmesinde de önemli işlevleri yerine getirirler.
- İşçi-işveren ilişkilerinin daha yakın ve olumlu bir ortam içinde geliştiği gözlemlenmektedir. Bu durum sosyal politikaların bu kesimde ortaya çıkmasını önleyici niteliktedir.
- Savaş ekonomisinde büyük endüstrilerin zedelenmesi durumunda, küçük işletmeler önemli işlevleri yerine getirmektedirler. Bu durumlarda KOBİ'ler üretime devam edip, küçük ölçüde de olsa, gereksinimleri karşılamaya devam etmektedirler.

Türkiye ekonomisinde, özellikle istihdam yönünden, önemli bir yere sahip bulunan KOBİ'lerin sisteme olan katkıları şu şekilde sıralanabilir:

- i. Bölge sanayisinin gelişmesine başlangıç oluşturmak,
- ii. Bölge sanayisinin tamir ve bakım yönünden sorunlarını çözmek,
- iii. Özel beceri ve teknik isteyen kimi malları üretmek,
- iv. İkincil (tali) kontrol yoluyla büyük sanayi işletmelerine yardımcı olmak.

Avrupa Topluluğu'nun KOBİ'lere ilişkin bir raporunda sözkonusu işletmelerin ekonomik sisteme olan katkıları şu biçimde özetlenmektedir; "Sayıları ve değişik konulardaki çalışmaları, üretim, ticaret ve hizmet alanlarında yer alan tüm sektörlerde var olan etkileri, istihdama ve belli yörelerin refah düzeylerine katkıları nedeniyle bu işletmeler ticari ve endüstriyel yapının gerekli bir bölümüdürler. Bunun yanısıra, ekonominin dinamikliğinin ve canlılığının da kaynağıdır."

Tüm ülke ekonomilerinde olduğu gibi Türkiye ekonomisinde de, üretim, istihdam ve gayrisafi milli hasılda KOBİ'lerin katkıları yadsınamaz boyuttadır. Ülkemizde, toplam olarak işletmelerin yaklaşık %99'u KOBİ niteliğindedir. İstihdam içindeki payları ise %75'in üzerindedir. Yatırımlardaki payları ise %30'lar seviyesindedir. Toplam üretim (Katma Değer) içindeki payları da %40 seviyesindedir. Toplam ihracat içindeki payları çok düşük seviyelerde olup ancak toplam ihracatın %8-10'unu oluşturmaktadır. Toplam krediler içindeki payları ise %5'in altındadır.

KOBİ'lerin Türkiye açısından taşıdıkları önem şu şekilde sıralanabilir:

- Emek yoğun teknoloji ile çalışma ve kaynak kullanımında etkili olma özelliğine bağlı olarak ülke çapında istihdam yaratmaya ve işsizliğin azaltılmasına katkıda bulunma.
- Talep değişikliklerine ve çeşitliliklerine daha kısa bir sürede, daha kolay bir şekilde uyum sağlama.
- Büyük ölçekli işletmelerin kullandıkları hammadde, yardımcı malzeme, işletme malzemesi veya yarı mamul gibi girdileri üreterek onların gelişimini tamamlama ve böylece ekonomide "yan sanayi" oluşturma.

- Büyük ölçekli işletmelerin ürettiği aynı mal ve hizmetleri üretip, onları rekabetçi ortama çekerek ekonomiye canlılık kazandırma.
- Esneklik ve yenilikleri teşvik etme.
- Emek yoğun olmaları nedeniyle bölgesel istihdam olanaklarının artırılmasına önemli katkıda bulunarak küçük şehirlerden büyük şehir merkezlerine insan göçünün engellenmesine ve bölgenin kendi potansiyeli içinde kalkınmasına temel oluşturma.
- Gelir dağılımını olumlu yönde etkileyerek, sermayenin büyük sanayi işletmelerinde ve az kişinin elinde toplanmasını önleyerek toplumda gelirin gerek fonksiyonel gerekse bölgesel düzeyde dağılımını olumlu yönde etkileme.

KOBİ'ler Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısına uygun kuruluşlar olmaları nedeniyle, geçmişte olduğu gibi, gelecekte de sistemdeki yerlerini ve önemlerini korumaya devam edeceklerdir. Ancak, bu işletmelerin önemini vurgulamak, hiçbir zaman büyük işletmelerin önemini inkar etmek anlamına gelmemektedir. Aksine belli işkollarında büyük firmaların varlığı ve gelişmesi hem doğal bir olgudur, hem de küçük firmaların varlığı için bir zorunluluktur. Bunun en iyi örneği otomotiv sanayidir. Motorlu taşıtlar üreten büyük firmalar olmasaydı, bugün Türkiye'de ürettiklerini dış pazarlara satabilen, çoğu KOBİ niteliğindeki firmalardan oluşan otomotiv yan sanayinin var olması da düşünülemezdi.²⁷

8.2. Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Çalışma Alanları

8.2.1. Ticaret Sektörü

Mal alıp satan ticaret erbabı kurumlardır. Bu KOBİ'ler ürünleri doğrudan doğruya nihai tüketiciye satarlar, yani perakendecidirler. Ya da malları diğer

²⁷ÇELİK ve AKGEMCİ, a.g.e., s.93-95.

perakendecilere tekrar satmak için alırlar. Bunlar da toptancılarıdır. Tipik perakendeci olarak sayacağımız örnek KOBİ'ler, bakkallar, gıda marketleri, otomobil galerileri, benzin istasyonları, mobilyacılar, büfeler, kafeteryalar, eczaneler, konfeksiyon mağazalarıdır.

8.2.2. Üretim Sektörü (İmalat)

Bugün KOBİ'ler iki yönde imalat bandlarını yürütmektedirler. İmalatçı KOBİ'lerden bir grup, diğer üreticiler için ürün imal etmektedir, diğer bir grup ise yerel piyasalardaki tüketiciler için imalat yapmaktadır.

Değişik türde küçük ve orta boy imalatçı firmalar bulunmaktadır. Matbaalar, dondurma imalatçıları, şekerler, lokantalar, ayakkabı imalathaneleri, oyuncak imalathaneleri, mobilya üreticileri, makina aksamını torna ve tezgahlarında üretenler, konfeksiyon üretimi, tezgah halısı üretimi, el sanatları üretimi, marangoz ve demir atölyeleri gibi çok sayıda örnek verilebilir.

8.2.3. Hizmet Sektörü

İmalat ve ticaret işletmeleri ile doğrudan tüketiciye hizmet eden işletmelerdir. İnsanların satınalma gücü arttıkça bazı hizmetleri kendisi yapmaktansa, satınalmayı tercih eder hale gelmiştir. Bunun sonucu olarak, günümüzde bu tür işletmeler hızla artmıştır. Kuru temizleyiciler, berber ve kuaför dükkanları, ayakkabı tamirciliği, oteller, seyahat acentaları, oyun salonları, bilgi işlemciler bunlar arasında sayılabilir.²⁸

²⁸İstanbul Ticaret Odası, **Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yönetim Sorunları ve Çözümleri**, İTO Yayınları, İstanbul, 1997, s.2-3.

İkinci Bölüm

STANDARDİZASYON VE AVRUPA BİRLİĞİ

1. STANDARD VE STANDARDİZASYONUN TANIMI

Standard, “benzerleri için örnek tutulması, herkes tarafından kabul edilmiş ortak bir kavram, süreç veya nesnedir” şeklinde tanımlanır.²⁹ Bilim ve teknolojideki gelişmeler problemlerin sayısı ve niteliğinde artışları da beraberinde getirmiştir. Bu problemlerin çözümü ve daha ileriye gidişin en ekonomik ve en kullanışlı yolu da “ortak anlamlar” bulmaya çalışmaktır ki standartlar bu ortak anlamların bileşimidir.

Standardizasyon, bir ürün veya onu oluşturan parçaların, boyut, biçim, performans ve kalite spesifikasyonlarının endüstri kolu, tüm ülke veya dünya çapında olmak üzere önceden ilgili değerlerinin saptanmasına yönelik çalışmaların tamamıdır.

Avrupa Birliği standardizasyon kurumlarından CEN (Avrupa Standardizasyon Komitesi) ise standardizasyonu şöyle tanımlamaktadır:

“Belirli koşullarda ve çerçevede optimum düzeye ulaşmak amacıyla genel ve tekrarlanan kullanım koşullarını, halen varolan ve olası sorunlara göre oluşturma ve kurallar koyma çalışmasıdır.”

Dünyadaki konuyla ilgili bütün standardizasyon kurumlarınca kabul edilen genel tanım ise Uluslararası Standardizasyon Teşkilatı-ISO'nun tanımıdır. Buna göre Standardizasyon, belirli bir faaliyetin yapılmasında, faaliyetle ilgili bulunanların ve söz konusu faaliyetin özellikle ekonominin yararına yapılabilmesi için tüm tarafların katkı ve işbirliği ile belirli kuralların konulması ve bu kuralların uygulanması işlemidir.

Bu tanı değerlendirildiğinde, bir faaliyet ve bu faaliyetle ilgili bulunanların ve

²⁹Hakkı KARABÖRKLÜ, “Standard ve Standardizasyon”, **HDTM Dergisi**, Ankara, 1993, S:15, s.109.

ekonomik faydalarının gözetilmesi ile standardizasyonun en temel amacı olan, toplumun sosyal ve ekonomik yaşantıdaki hak ve çıkarlarının korunması ilke olmaktadır. Standardizasyon, ticari ilişkilerde, mal ve hizmetlerin hareketinde, insanların güvenliğinin sağlanmasında ve haklarının korunmasında, kıt ekonomik kaynakların daha yüksek verimle kullanılmasında, üretimde ve tüketimde kalite hedeflerine ulaşılmasında ve daha birçok alanda çağdaş bir gereklilik ve ödev olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁰

Türk Standartları Enstitüsü ise standardizasyonu, çeşitli çalışmalarda “bir örneklik” anlamına gelen yöntem ve kuralların bütününe içine alan bir kavram olarak kabul etmekte olup, ölçüleri önceden konmuş, tanımlamaları yapılmış, bu ölçü ve tanımlamalara uygunluk derecelerinin belirli yöntemlerle sağlanarak anlayış birliğine varılmış her işin, standardizasyonun konusu içinde bir çalışma sayılacağını belirtmektedir.

Yukarıdaki tanımlamalardan çıkarılacak ortak noktalar standardizasyonun içeriğini ortaya koyacaktır:

- Benzerleri için örnek oluşturmalı,
- İlgili tarafların ortak çözüm önerileri ile oluşmalı,
- Optimum düzeye ulaşmayı hedeflemeli,
- İnsan gücü ve doğal kaynakların kullanımında güvenlik sağlayıcı olmalı,
- Halen varolan ve olası sorunlara çözüm üretici olmalıdır.³¹

2. STANDARDİZASYONUN TARİHSEL GELİŞİMİ

Standard ve standardlaştırmanın tarihini insanlık tarihinin ilk dönemlerine götürmek mümkündür. İnsanlar, ilk çağlarda birbirleriyle anlaşabilmek için standard bir dil kullanmayı öğrenmişlerdir. Toplu halde yaşamının düzenli bir şekilde

³⁰T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, **CEN ve Yeni Yaklaşım Semineri**, Ankara, 1989, s.6.

³¹TSE, **Eğitimde Standardizasyonun Önemi**, Ankara, 1994, s.2.

sürdürülmesi için konan kurallar, uygulanan örf ve adetler sosyal standartlar olarak ortaya çıkmıştır. Bunlara ek olarak; mesafeleri, zamanı, ağırlık ve alanları ölçmek için standard birimleri bulmuşlar ve bunları kullanıp zaman içinde geliştirmişlerdir.

Toplumların kapalı aile ekonomisinden çıkıp köy ve şehir ekonomisi safhasına geçmesi, mübadeleyi yani alışverişi başlatmıştır. Aynı mübadelenin ortaya çıkardığı güçlükleri yenmek için önceleri bölgesel seviyede kullanılan ilk standard değer ölçüsü birimlerini, yani “parayı” bulmuşlar ve kullanmışlardır. Bu ise ekonomik hayatın canlanmasında önemli oranda etkili olmuştur.³²

Bu dönemde ikinci önemli gelişme, sosyal iş bölümü olarak ifade edilen mesleklerin ortaya çıkışıdır. Böylece piyasa için üretim yapmaya başlanması, iş bölümünü ortaya çıkarmış ve verimlilik önemli ölçüde artmıştır. Böylelikle, bugünkü anlamını taşımasa bile ilk işyeri standartları ortaya çıkmıştır.

Bugünkü anlamıyla standardizasyon çalışmaları ise sanayi devrimiyle ortaya çıkmıştır. Makina gücünün üretimde kullanılması, üretim tekniklerinin değişmesine neden olmuş, üretimin ve verimin hızlı bir şekilde artmasını sağlamıştır. Seri imalat tekniğinin endüstrilerde uygulanmaya başlanmasıyla standard üretime geçmek kolaylaşmış ve bir bakıma gerekli olmaya başlamıştır. İlk işyeri standartları da seri ve büyük çaplı üretim yapan işletmelerde ortaya çıkmıştır.

İşletme düzeyinde başlayan standardlaştırma çalışmaları teknolojinin ilerlemesi, kapasitenin artması, pazarın büyümesi sonucu milli ve bölgesel standartların gelişmesinde de etkili olmuştur. 20. yüzyılın başından itibaren iktisadi gelişmenin hızlanması, sanayinin gelişmesi ve özellikle uluslararası standardizasyon çalışmalarının da başlatılması gereğini ortaya çıkarmıştır. 1903'te Amerikalı ve İngiliz elektrik mühendisleri, Uluslararası Elektronik Komisyonu (IEC)'nin kuruluş temellerini atmışlardır. 20. yüzyılın başlarında elektroteknikte başlatılan uluslararası standardizasyon faaliyetleri, elektrik ve elektronik dalları dışında kalan konularda da

³²KARABÖRKLÜ, a.g.e., s.110.

uluslararası standardlaştırmayı gerçekleştirmek üzere Uluslararası Standardizasyon Teşkilatı (ISO)'nın kuruluşu ile devam ettirilmiştir.³³

3. STANDARDİZASYONUN İLKELERİ

Standardizasyonun ilkeleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Standardizasyon, toplumun bilinçli çalışmaları sonucu ortaya çıkan bir sadeleştirme faaliyetidir. Diğer bir ifadeyle, tipleri azaltarak en yararlı özelliklerin bir araya toplanması ve bu yolla ürünün en basit hale indirgenmesi yoluyla ekonomiklik sağlanması demektir. Bu bakımdan standardizasyon yalnız bugünün değil, geleceğin karmaşıklığını da azaltmaktadır.
- Standardizasyon, ekonomik olduğu kadar sosyal bir faaliyettir. Bu bakımdan tüm ilgililerin katkıları ve karşılıklı işbirliği ile gerçekleştirilmelidir. Standardizasyonda temel kural genel kabul görmesidir.
- Standardların hazırlanıp yayınlanması, uygulama olanağı sağlanmadıkça hiçbir değer taşımaz. Uygulamalar bazı kesimlerin özveride bulunmalarını gerektirebilir; ancak bu özveri çoğunluğun faydasına olacaktır.
- Bir standard ilke olarak, çeşitli seçeneklerin içinden yapılacak bir seçim sonucunda saptanır. Ancak bu, standardların statik olduğu ve bir daha değişmeyeceği anlamına gelmez.
- Standardlar, belirli aralıklarla gözden geçirilmeli ve gerekirse revizyona tabi tutulmalıdır. Revizyonun periyodunu, değişmeye neden olan özel koşullar ortaya koyar.

³³Mustafa TIRYAKIOĞLU "Türkiye'de Standardizasyon ve Standardların Geliştirilmesinde Araştırmanın Önemi", **Standard Dergisi**, 1987, S:10, s.10.

- Bir standard herhangi bir malın özelliklerini belirlemiş ise, o malın bunlara göre test edilmesini sağlayacak deney yöntemlerini de göstermelidir.
- Bir milli standardın zorunlu uygulamaya konulmasına karar verilirken, o standardın niteliği, ülkenin sanayileşme düzeyi, ilgili yasal düzenlemeler ve standartlardan etkilenecek grupların özel koşulları gözönünde bulundurulmalıdır.³⁴

4. STANDARDİZASYONUN AMAÇLARI

ISO-Uluslararası Standardizasyon Teşkilatı- standardizasyonun amaçlarını şöyle belirlemiştir:

- Genel ekonominin, işgücü, tesisat, malzeme ve diğer yönlerden faktör piyasalarının düzenlenmesini sağlamak,
- Tüketicinin malların ve hizmetlerin kalitesi ve yeterliliği konusunda korunmasını sağlamak,
- Emniyet ve sağlık ortamını hazırlamak,
- Birbirleri ile ilişkili gruplar arasında bir bağlantı kurarak, bilgi alışverişini kolaylaştırmaktır.³⁵

Standardizasyonun amaçlarını ortaya koyarken standardizasyonun ekonomik çerçevede bir amaç olmadığını, bir araç olduğunu unutmamak gerekir. Standardizasyon, yukarıda ISO'nun tanımladığı amaçlar doğrultusunda işlev görebilmesi için, öncelikle standardizasyon bilincine varmış, bu amaçlar

³⁴Tanju ÖZTÜRK, *Standard ve Standardlaştırma*, İstanbul, Yüksel Matbaası, 1983, s.17.

³⁵T.R.B. SANDERS, *The Aims And Principles Of Standardization*, (ISO Yayınları, 1972), s.11.

doğrultusunda ortak çözümlere gitmeyi hedefleyen bilinçli üretici ve tüketici örgütlerinin bulunması gerekir. Standardizasyon örgütleri, toplum kesimlerinin talep ve sorunlarına cevap verebilecek çözümleyici ortak paydalar yaratan kurumlar olmadığı sürece, dogmatik, merkezden planlanan kurumlar olarak kalmaya mahkum olurlar. Standardizasyon kurumlarından yapay, gerçekçi olmayan çalışmalar istemek bu kurumların, gelişme yolundaki bazı ülkelerin standardizasyon kurumlarında olduğu gibi, toplumun yapısını, kaynaklarını, tüketici ve üretici taleplerini yeterince benimseyememiş, taraf tutma zorunda bırakılan standardizasyon kurumları olarak kalmalarına neden olacaktır.

Oysa ki standardlaştırma, bilimsel, teknik ve deneysel araştırmaların kesinleşmiş sonuçlarını esas alır, yalnız günümüzün koşullarını saptamakla yetinmez, aynı zamanda gelecekte karşılaşılabilecek değişimleri de gözönünde bulundurur. Diğer bir ifadeyle standardizasyon çalışmaları gelişmelere ayak uydurmak zorunda olan dinamik çalışmalardır.³⁶

5. STANDARDİZASYONUN YARARLARI

Standardizasyon ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmenin sürükleyici bir unsurudur. Ekonomik faaliyetler kıt kaynak-sınırsız ihtiyaç olgusu içinde, mal ve hizmetlerin etkin kaynak kullanımına imkan verecek bir şekilde üretilmesi, üretilen mal ve hizmetlerin pazarlama ve dağıtım kanalları ile tüketicilere sunulması sürecinden ibarettir.

Bu sürecin belirli kurallara bağlanarak kıt kaynaklardan optimum faydanın sağlanmasını temin etmek ise standardizasyonun temel amacıdır. Bu optimum faydadan da yararlanacak olanlar, üreticiler, tüketiciler ve dolayısıyla milli ekonomidir.

Üretici standartları kullanmakla, yeni bir teknolojiye geçmekte, kalite ve kalite kontrol bilincine erişerek, kayıpların en aza indirildiği, ekonomik bir üretime yönelmektedir. Buna bağlı olarak iç ve dış pazarlarda malları aranır hale gelmekte ve

³⁶TSE, Eğitimde Standardizasyonun....

satışları artmaktadır. Kamu satın almalarında tercih edilmekte ve malların denenmesi, kontrolü ve belgelendirilmesi için gerekli olan zamandan tasarruf etmektedir. Üreticinin, standartları esas alarak yapacağı üretim ile bu avantajları kazanması yanında, talep edilen malın sağlık ve güvenlik şartlarına uygun, kaliteli ve daha ucuza alıcılara ulaştırılması da firma ve ürünün prestiji açısından diğer bir avantajı olacaktır.

Konuya tüketici açısından bakıldığında ise, talep edilen malın kalitesini, can ve mal güvenliği açısından özelliklerini belirleyen standartların varlığı tüketici açısından büyük önem taşımaktadır.

Standartların uygulanmasıyla, işgücü, hammadde ve enerji gibi kaynakların yerinde ve ekonomik olarak kullanılması sağlanmış olmaktadır. Böylelikle standardizasyon ülke ekonomisine de katkıda bulunmaktadır.³⁷

5.1. Standardizasyonun Üretici Açısından Yararları

- Üretimin belirli plan ve programlara göre yapılmasına yardımcı olur.
- Uygun kalite ve seri imalata imkan sağlar.
- Kayıp ve artıklar en az seviyeye iner.
- Verimliliği ve hasılayı artırır.
- Depolamayı ve taşımayı kolaylaştırır, stokların azalmasını sağlar.
- Maliyeti düşürür.

5.2. Standardizasyonun Tüketici Açısından Yararları

- Can ve mal güvenliğini korur.
- Karşılaştırma ve seçim kolaylığı sağlar.
- Fiyat ve kalite yönünden aldanmaları önler.
- Ucuzluğa yol açar.
- Ruh sağlığını korur, stresi önler.

³⁷Arıçtan TÖNÜK, **Standartlar ve Standardizasyon Semineri**, TSE- Ankara, Eylül 1990, s.11.

- Tüketicinin bilinçlenmesinde etkin rol oynar.³⁸

5.3. Standardizasyonun Genel Ekonomik Yararları

- Kaliteyi teşvik eder, israfı ortadan kaldırır.
- Sanayiye belirli hedeflere yöneltir. Üretimde kalitenin gelişmesine yardımcı olur.
- Ekonomide arz ve talebin dengelenmesine yardım eder.
- Yanlış anlamaları ve anlaşmazlıkları ortadan kaldırır.
- İhracatta ve ithalatta üstünlük sağlar.
- Yan sanayi dallarının kurulmasını ve gelişmesini sağlar.
- Rekabeti geliştirir.
- Kötü malı piyasadan kovar.

5.4. Standardizasyonun Uluslararası Pazarlama Açısından Yararları

Uluslararası pazarlama kavramı yönünden dar bir kapsam içermesinde standardizasyon, “özdeş üretim dizilerinin, özdeş fiyatla, özdeş dağıtım kanalları yardımı ile, özdeş geliştirme programlarının desteklenmesiyle farklı ülkelerde sunulması” olarak tanımlanmıştır.

Dış pazara ve çokuluslu bir yaklaşıma dayalı strateji içerisinde, standardizasyonun başlıca potansiyel faydaları şu şekilde belirtilebilir.

5.4.1. Önemli Oranda Maliyet Tasarrufu

En somut ve genellikle en önemli olan ürün tasarımıdır. Standardizasyondan sağlanacak potansiyel ekonomiklik yalnızca ürün tasarımından değil, bazı endüstrilerde görüldüğü gibi, toplam maliyetlerin önemli bir kesimini oluşturan paketleme

³⁸TMMOB (Makina Mühendisleri Odası), **KOBİ El Kitabı**, İstanbul, M.M.O. Yayın No:211, Printed by, 1999, s.202-203.

maliyetlerinden de sağlanabilmektedir. Bu alandaki en somut örnekleri gıda sektöründe görebiliriz.

Bazı firmalarca evrensel anlamda ortak imaj geliştirmek tasarım ve üretim maliyetlerini azaltmak ve iletişim araçlarındaki mesaj karmaşasını ortadan kaldırmak için reklamlarında standardizasyona yöneldikleri gözlenmiştir.

Uluslararası pazarlardaki bu ve benzeri uygulama örnekleri, ürün tasarımının, paketlemenin ve geliştirme araç ve gereçlerinin standardizasyonun uluslararası pazarlamada önemli tasarruflar sağlayabileceğini göstermektedir.

5.4.2. Müşteri İle Dengeli İlişkiler

Maliyet indirimi olanaklarından ayrı olarak, bazı çokuluslu firmaların, müşteri ile olan anlaşmalarında dengeli ilişki sağlayabilmek için standardizasyona yöneldikleri görülmüştür.

Ülke sınırlarının aşılmasında ve müşterilerle dengeli ilişkiler kurulmasında, ortak reklam mesajı ile çok yönlü pazarlardaki izleyicilere, farklı marka isimleri ve geliştirme uygulamaları ile ulaşma girişiminden kaynaklanabilecek riskler nedeni ile, tüketim malları üreticileri çeşitli kampanyalarında standardlaştırmanın araç ve yöntemlerini araştırmaya yönelmişlerdir. Unilever ve Nestle firmaları bu uygulamaların somut örneklerini oluşturmuşlardır.

5.4.3. Yararlı Düşüncelerden Yararlanma

Dış pazarlarda, olanaklar ölçüsünde, en geniş şekilde yararlanılabilecek elemanların kazanılması ayrı bir önem taşımaktadır. Çünkü, yararlı düşüncelerin uygulanması sonucu, ürünler üzerinde evrensel bir beğeni yaratma olanağı doğacaktır. Bu görüş, özellikle reklamcılık ve geliştirme programlarının yaratıcılık konusundaki sorunlarını çözecek anahtardır.

Farklı ulusal pazarların herbirinde ortalama düzeyde yaratıcı düşüncelerin bulunması kolay olabilir, ancak gerçekten yeni ve özgün yaklaşımların birbiri ile uyumlaştırılması kolay olmamaktadır. Standardizasyonu özendirilen faktör gerçek, yararlı veya önemli düşüncelerin kıtlığıdır.

5.4.4. Dengeli Değerlendirme Gereksinimi

Özellikle Batı Avrupa pazarlarında sosyo-ekonomik eğilimler, pazarlama politikalarında daha fazla standardizasyona yönelme şeklinde olmaktadır.

Standardizasyonun potansiyel yararına karşın, firmaların büyük bir çoğunluğunun, her ulusal pazarın farklı olduğu ve dolayısı ile kendine özgü pazarlama programlarının sağlanması gerektiği yargısı ile uluslararası pazarlarda etkinlikte buldukları görüşü savunulmaktadır.

Bununla beraber, özellikle çok uluslu firmaların zaman içinde giderek artan deneyimleri, pazarlama stratejilerinde bütünleştirilmiş yaklaşımda potansiyel kazançlar bulunduğunu göstermektedir.

Ürünlerin, ambalajların ve satış geliştirme yaklaşımlarının standardizasyonu, tüketiciler açısından daha dengeli ilişkiler sağladığı kadar, önemli oranda bir maliyet tasarrufunu da sağlayabilmektedir.

Ayrıca fiyat politikalarının uyumlaştırılması, çoğu kez daha iyi bir planlama ve kontrol sağlamaktadır.

Dolayısı ile, pazarlamada standardizasyonun etkileri dış pazarlara yönelmede ve uluslararası pazarlarda etkinlikte bulunmada, tüketiciler gibi pazarın odağını oluşturan bireylerden başlayabilmekte ve pazarlama yöntemlerinin fiziksel olarak uygulanmasında yararlanılan araç ve gereçlere değin uzanan bir pazarlama akışı içerisinde görülmektedir.³⁹

³⁹Mete OKTAV, "Dışa Açılmada Standardizasyonun Önemi", **Standard Dergisi**, Ankara, Özel Sayı:1987, s.47.

6. STANDARDLARIN SINIFLANDIRILMASI

Standardlar, çeşitli ölçülere ve hareket noktalarına göre sınıflandırılabilir. Ancak herşeyden önce, standardlaştırılması sözkonusu binlerce madde, mamül, yöntem ve hizmetin tümünde veya bir bölümde ortaklaşa kullanılacak, yararlanılacak bazı esasların belirlenmesine gereksinim vardır. Bu belirlenen gruba “Temel Standardlar” adı verilir. Birimler, semboller, standard sayılar, teknik resim çizim kuralları temel standartlara örnektir.

Temel standartlardan yola çıkarak oluşturulan standartları ise aşağıdaki gibi sınıflandırabiliriz.

6.1. Yapı Karakterlerine Göre Standardlar

- Madde Standardları: Meyve, sebze, tahıl, maden cevheri vb. hammaddeleri doğal durumları ile bir örnek yapan standartlardır.
- Mamül Standardları: Yarı işlenmiş ya da tam işlenmiş olarak kullanılan tarım ürünleri veya sanayi ürünleri ile ilgili standartlardır.
- Metod Standardları: Bir işin yapımında kullanılan ekipmanı ve o işin nasıl yapılacağını açıklayan standartlardır.
- Kullanım Standardları: Ürünlerin nerede ve ne şekilde kullanılacağını ve tüketileceğini belirten standartlardır.

6.2. Uygulama Alanlarına Göre Standardlar

- İşletme Standartları: Belirli işyerlerinin yine belirli gereksinimleri için düzenledikleri standartlardır.
- Endüstriyel Standardlar: Ayna malı üreten endüstri kuruluşlarının ürünlerine uygulanan standartlardır.
- Ulusal Standardlar: Yasalarla görevlendirilmiş kuruluşların ulusal sınırlar içerisinde uygulamak üzere düzenledikleri standartlardır.
- Bölgesel Standardlar: Aynı bölge içerisinde olan ülkelerin ortak

konularda, yararlanmak amacıyla aralarında anlaşarak düzenledikleri ve birlikte uyguladıkları standartlardır.

- Uluslararası Standartlar: Uluslararası kuruluşların çalışmaları sonucunda ortaya çıkan ve dünya piyasalarında geçerli olan standartlardır.

6.3. Uygulama Şekillerine Göre Standartlar

- Zorunlu Standartlar: Standardizasyon kuruluşları tarafından ülke ihtiyaçları gözönünde tutularak düzenlenmiş uygulanması zorunlu olan standartlardır.
- Zorunlu Olmayan (İhtiyari) Standartlar: Standardizasyon kuruluşları tarafından ilgili çıkar grupları ile birlikte hazırlanan ancak uygulanması zorunluluğu olmayan standartlardır.⁴⁰

Gelişmekte olan ülkelerde çoğunlukla tüketicinin can ve mal güvenliğini, sağlığını ve diğer çıkarlarını korumak, ihracatı arttırmak, gelişmekte olan sanayiye belirli bir hedefe yöneltmek gibi nedenlerden dolayı ulusal standartlar yasa ile zorunlu uygulamaya konulmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde ise insan hayatını, sağlığını ve güvenliğini ilgilendiren konuların dışında zorunlu standard uygulamalarına pek raslanmaz. Standardizasyonun eski ve köklü bir geçmişi olan bu ülkelerde etkin bir rekabet ortamı içerisinde çalışan ve aynı zamanda dış pazarlara da önemli ölçüde yönelmiş üreticiler ve bilinçli ve örgütlü tüketicilerin var olması zorunlu standard uygulamalarını zaman içinde ortadan kaldırmaktadır.

7. AVRUPA BİRLİĞİ VE STANDARDİZASYON

7.1. Avrupa Birliğinde Standardizasyon Politikaları

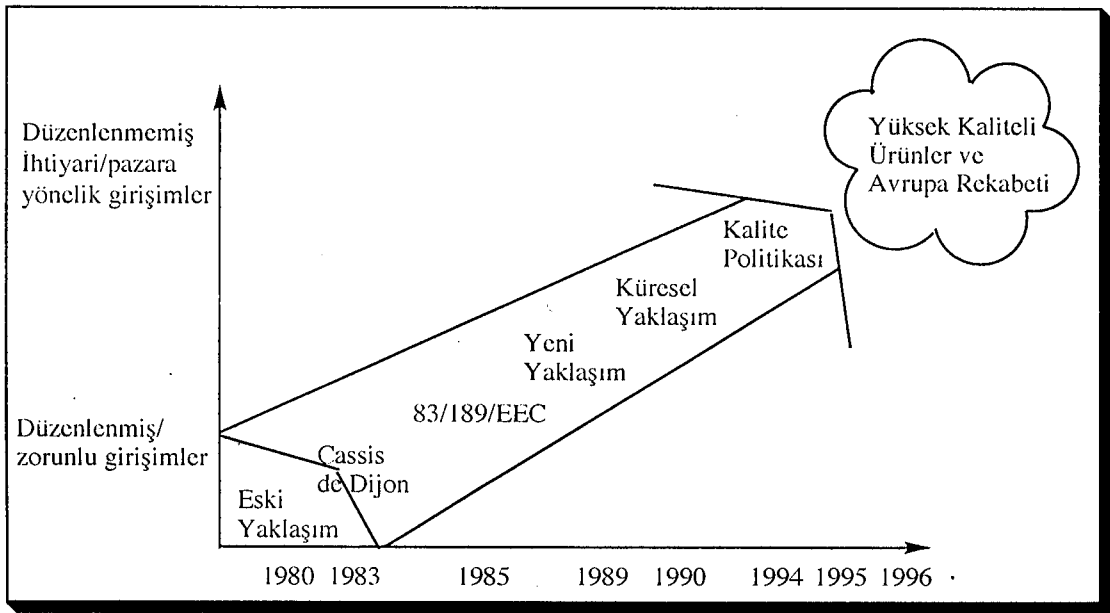
Avrupa Topluluğu kalite altyapısı dört temel mevzuat yapısı üzerine kurulmuştur.

⁴⁰Muammer KOCAOĞLU, *Standardizasyon ve Uygulamaları*, İstanbul, Osmanlı Matbaası, 1979, s.35-37.

Bunlar;

- 83/189/EEC Konsey Direktifi: Standardlar ve teknik düzenlemeler alanında karşılıklı bilgi değişimi prosedürü.
- 7 Mayıs 1985 Tarihli Konsey Kararı: Teknik uyumlaştırma ve standardlar alanında Yeni Yaklaşım (85/C 136/01).
- 21 Aralık 1989 Tarihli Konsey Kararı: Uygunluk değerlendirme alanında Küresel (Global) Yaklaşım (90/C 10/01).
- 13 Aralık 1990 Tarihli Konsey Kararı ve bunu tadil ve takip eden 22 Temmuz 1993 tarihli 93/465/EEC Direktifi: Uygunluk değerlendirme prosedürlerinin çeşitli aşamalarında kullanılan modüller; Modüler Yaklaşım.

Şekil 1: Avrupa Topluluğu'nda Kalitenin Evrimi

Kaynak: Murat KUŞ, **Kalite Kavramı, Avrupa Birliği Kalite Politikası ve Türkiye'deki Kalite Faaliyetleri**, (1. Baskı, Ankara, Mart 1999, Aydoğdu Ofset), s.39.

7.1.1. Klasik Yaklaşım Politikası

Avrupa Birliği'nin bugün yürürlükte bulunan malların serbest dolaşımı ile ilgili politikaları ve mevzuatının temeli 1957 yılında imzalanan Roma Anlaşması'na dayanmaktadır. Gümrük Birliği, Anlaşma'da öngörülenden daha kısa bir süre içinde, 1963 yılında üye ülkeler arasında tesis edilmiş, ancak malların serbest dolaşımı gerçekleştirilememiştir. Üye ülkelerin teknik düzenlemeleri arasındaki farklılıkların serbest dolaşıma imkan vermediği tesbit edilmiş ve başlangıçta bu engellerin ortadan kaldırılması amacıyla bugün Klasik Yaklaşım olarak adlandırılan politika 1969 yılında benimsenmiştir.

Avrupa Topluluğunun Tek Pazar programını kabul edinceye kadar 1969 ve 1973 yıllarında benimsediği Sınai Politikalara "Klasik Yaklaşım Politikası" adı verilmektedir. Bu politikalar çerçevesinde çok sayıda mal grubunda teknik düzenlemeler ve standartlar tarife dışı engel olarak varlıklarını korumuşlardır. Klasik Yaklaşım politikası çerçevesinde, üye ülkelerin teknik düzenlemelerinin uyumlu hale getirilmeleri için, Topluluğun ortak mevzuat araçlarının kullanılması tercih edilmiştir. Bu araçlarla gıda maddeleri, kimyasal maddeler, tehlike maddeler, gübreler, eczacılık ürünleri, motorlu araçlar, tekstil ürünleri, telekomünikasyon ekipmanları ve elektrikli aletler gibi sektörlerde, üye ülkeler arasında teknik mevzuatta ve uygulamalarda uyumlaştırmaya gidilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda kabul edilen AT regülasyonlarının ve direktiflerinin son derece detaylı teknik ayrıntıları kapsamlarına almaları, bunların AT karar mekanizmaları içinde (Roma Anlaşması Madde 100) kabul edilmeleri ve üye ülkeler tarafından uygulanmalarında büyük güçlüklerle karşılaşılmasına neden olmuştur. Bu teknik düzenlemeler ve bunların üye ülkelerin mevzuatına taşınması ile ortaya çıkan üye ülke kanun, tüzük ve yönetmelikleri içerikleri açısından zorunlu standartlar olarak nitelenebilirler.

Klasik Yaklaşım kapsamındaki ürünlere yönelik olarak hazırlanan direktifler, diğer faktörlerden ve yaklaşımlardan etkilendiği için bazı durumlarda ürünün pazara arzı için gerekli asgari şartların ötesinde, aşırı ve uyulması zorunlu bir biçim getirmiştir. Klasik Yaklaşım Direktifleri en büyük handikaplarından birisi de ürünlerin

hangi teknik şartları yerine getirmeleri gerektiğini en ufak ayrıntısına kadar açıkladığı halde ürünlerin test ve belgelendirmeleri konusunda bir uyumlaştırmanın gerçek anlamda dikkate alınmamasıdır. Bu şartlar altında aynı tip ürün iki ayrı üye ülkede aynı teknik düzenlemeye uygun olarak birbirlerinden bağımsız uygunluk değerlendirme prosedürlerine tabi olmakta ve çoğu zaman farklı tipte uygunluk belgeleri tanzim edilmektedir. Üye ülkeler, teknik mevzuatlarını “Cassis de Dijon” Davası Karar’ına kadar etkili bir koruma aracı olarak kullanmış, bu dava sonuçları karşılıklı tanıma çabalarının artmasına neden olmuştur.

1978 yılında Adalet Divanı’nın Roma Anlaşması’nın 30. Maddesine dayanarak “Cassis de Dijon” Davasında aldığı karar, serbest dolaşım için önemli bir katkı sağlamıştır. Avrupa Topluluğu Adalet Divanı 20 Şubat 1979 tarihinde “Cassis de Dijon” davası sonucunda “bir üye devlette yasal olarak (mevcut teknik kurallara ve standartlara uygun olarak) üretilen ve piyasaya sürülen bütün ürünler ilke olarak diğer üye ülke piyasalarına da herhangi bir kısıtlamayla karşılaşmaksızın sürülebilir.” kararını almıştır. Topluluk 1980’lerden başlayarak, ticarete teknik engellerin kaldırılmasını, Topluluğun içinden veya dışından, nereden gelirse gelsin sadece güvenli ürünlerin piyasaya girmesini sessiz bir devrim ile sağlamıştır.

“Cassis de Dijon” davası ile aşağıda belirtilen ilkeler tesbit edilerek Topluluğa yeni Topluluk mevzuatının temellerini oluşturacak anahtar ilkeleri vermiştir.

Bu ilkeler şunlardır:

- Bir üye Devlette üretilen mallar, Topluluk içindeki serbest dolaşım hakkından istifade edecektir.
- Bir malın, temel güvenlik ve sağlık gereklerini yerine getirip getirmediğini göstermek Topluluğun insiyatifinde olup, imalatçı da buna uyacaktır.
- Üye Devletler, bir ürünün temel gereklere uymadığı hallerde müdahale edebilirler. Üye Devletler diğer tüm durumlarda, pazarlarındaki ürünlerini kabul edeceklerdir.

1969 yılında uygulanmaya başlayan Eski Yaklaşım, çok sayıdaki eksiklikleri nedeniyle üye ülkeler arasında var olan ticaretteki teknik engellerin ortadan kaldırılması için yeterli olmamış ve uygulanmaya çalışılan standardizasyon faaliyetinde zorunlu teknik düzenlemelerin yanında, ihtiyari standardizasyon faaliyetinin, test ve belgelendirme hizmetlerinin de dikkate alınmasına karar verilmiştir. Bütün bunlara rağmen, 1980'li yılların ortalarına gelindiğinde istenen başarı hala elde edilememiştir. Bunun başlıca nedenlerinden birisi ise mevzuatın uzun ve yorucu prosedürler sonucu çok ağır bir biçimde çıkarılabilmesidir. Örneğin traktörlerle ilgili bir mevzuatla ilgili olarak traktörün arka lambasının yerinin belirlenmesi için 13 yıl geçmiş, maden suyunun ilgili direktifindeki tanımı için 11 yıl tartışılmıştır.

7.1.2. 83/189/EEC Mevzuat Bildirim Prosedürü Direktifi

83/189/EEC Konsey Direktifi, üye ülkelerin standardizasyon ve teknik düzenlemeler alanlarındaki faaliyetlerinin şeffaflığının sağlanması amacıyla bu alanlarda bilgi değişimini düzenlemektedir.

Avrupa Topluluğu'nun teknik mevzuatının üye ülkeler tarafından uyumlaştırılması sonucunda, AT müktesebatı (acquis communautaire) ve ulusal mevzuatlar arasındaki fark gittikçe kapanmaktadır. Ancak "düzenlenmiş alan" olarak bilinen Topluluk mevzuatı dışında kalan ve ulusal mevzuatların yer aldığı "düzenlenmemiş alan"da sürdürülen faaliyetler, Cassis de Dijon Kararı ile başlayan süreç sonunda karşılıklı olarak tanınma seviyesine gelmiştir.

83/189/EEC Direktifi ile beraber, üye ülkelerin ürün spesifikasyonları ve uygunluk değerlendirme faaliyetleri gibi uygulamalarında şeffaflığın ve güvenilirliğin tam olarak sağlanabilmesi amacıyla bir "bildirim prosedürü" getirilmiştir. Bu bağlamda, bütün üye ülkeler düzenlenmiş ve düzenlenmemiş alanlardaki bütün standard programlarını, yeni taslak standartlarını ve yeni taslak teknik düzenlemelerini AB Komisyonu'na bildirmek zorundadırlar.

7.1.3. Yeni Yaklaşım Politikası

Avrupa Topluluğu, İç Pazarın tesisi için büyük önem taşıyan Teknik Uyumlaştırma ve Standardlarla ilgili Yeni Yaklaşım Kararı'nı yürürlüğe sokarak, Klasik Yaklaşım uygulamaları nedeniyle ortaya çıkan olumsuz sonuçları ortadan kaldırmaya karar vermiştir. Avrupa Toplulukları Konseyi'nin ulusal standartlar ve teknik düzenlemelerin ikisini de birleştiren teknik uyumlaştırma ve standardizasyon hakkındaki Yeni Yaklaşım Kararı ve test sonuçlarının karşılıklı tanınması ve aşağıda belirtilen dört ilke baz alınarak oluşturulacak yeni stratejinin benimsenmesi yoluyla belgelendirme konularındaki bu kararı Topluluğun teknik altyapısını temelinden değiştirmiştir. Bu dört ilke;

- Mevzuatın uyumlaştırılması, piyasaya arz edilen ürünlerin Topluluk içinde serbest dolaşımını sağlamak için uyulması gereken temel emniyet gereklerinin (genel menfaatlerle ilgili diğer temel gerekler) Roma Anlaşmasınının 100. maddesine dayanarak hazırlanan direktifler yoluyla benimsenmesi ile sınırlıdır;
- Teknolojinin var olan durumu dikkate alınarak direktiflerin belirlediği temel gereklere uyan mamüllerin üretimi ve piyasaya arzı için gerekli olan teknik özellikler, standardizasyon konusunda yetkili Avrupa Standardizasyon Kuruluşları (CEN, CENELEC, ETSI gibi) tarafından Avrupa Standardları olarak (EN, ETS) belirlenecektir;
- Bu teknik özellikler, yani standartlar zorunlu değildir ve ihtiyari olma statülerini korurlar;
- Aynı zamanda ulusal yetkililer, uyumlaştırılmış standartlara uygun olarak veya koşullu olarak ulusal standartlarla imal edilen ürünlerin direktifler tarafından belirtilen temel gereklere uyduğu varsayımını kabul etmek zorundadır. Bu durum üreticinin standartlara uygun olarak üretim yapmak zorunda olmadığını, ancak bu yolu seçmediğinde, ürünün

direktifin temel gereklerine uygun olduğunu kanıtlamakla yükümlü olduğunu belirtir. Bu da doğal olarak belgelendirme işlemlerindeki yükün azalmasını sağlar.

Yeni Yaklaşım için yapılan hazırlık çalışması, iç pazarın oluşturulmasını hedefleyen politikanın bir parçasıdır. Temel gereklerin karşılanmış olması gerektiğini açıkça ortaya koyan standartların varlığı gereklidir, ancak yetersiz bir ön koşuldur. Uygunluk değerlendirmesinin, elde edilen sonuçların kalitesini garanti eden, açık ve uygun prosedürlerle yürütülmesinin sağlanması esastır.

Günümüze dek, bu temelde yirmi Yeni Yaklaşım Direktifi kabul edilmiştir. Ancak ileriki yıllarda bu sayının artacağı tahmin edilmektedir.

Avrupa Topluluğu bir taraftan son derece karmaşık teknik mevzuat uyumlaştırma yükümlülüğünü yerine getirirken, diğer taraftan da Avrupa Standardlarının geliştirme ve uygulama faaliyetlerini teşvik etmektedir. Bunlar sanayinin rekabet gücünü arttırmak için temel koşullardır.

7.1.4. Küresel Yaklaşım Politikası

Avrupa Topluluğu, standartlar ve teknik regülasyonlar alanında ulusal çalışmaları daha şeffaf hale getirmek, Avrupa standardizasyonunu önemli düzeyde güçlendirmek, Avrupa standartlarına daha büyük ölçüde başvurarak Topluluğun yasama tekniklerine kolaylık sağlamak ve özellikle sağlık, emniyet ya da tüketicinin ve çevrenin korunması gibi genel çıkarları korumak için “temel gerekler” konusundaki mevzuat metinlerini sınıflandırma eğiliminde bir politika oluşturulmasını öngörmüştür. Topluluğun Yeni Yaklaşım Politikası çerçevesindeki Konsey Kararı, uygunluğun değerlendirilmesine ilişkin bir politikanın Yeni Yaklaşımına eşlik etmesi gerektiğini açıkça belirtmekte ve Komisyon’dan bu konuya öncelik tanınmasını talep etmektedir.

Bu çerçevede, yalnızca bir ürünün ya da hizmetin belirli bir şartnameye uygunluğunu belgelendirme çalışması ile sınırlı olmayan ve test ve kalibrasyon, kalite

sistemleri, belgelendirme ve akreditasyon ile ilgili çok daha geniş bir alanı kapsayan genişletilmiş bir politika oluşturulması düşünülmüş ve Komisyon'un tavsiyesi ile Uygunluk Değerlendirmeleri ile ilgili Küresel Yaklaşım Kararı kabul edilmiştir.

Küresel Yaklaşımla, kalite yapılarının şeffaflık ve yeterliliği Topluluk sanayi politikasının başarısı için gerekli şart olarak görülmüş, bu kavramların test, belgelendirme ve muayene alanlarında hayata geçirilmesi öngörülmüştür. Topluluk pazarının bu şekilde geliştirilmesinin, belgelendirmelerin, testlerin ve muayenelerin sayısını kısıtlayarak ekonomik operatörler ve kamu yetkilileri için gereksiz maliyetleri azaltacağı ve Avrupa ürünlerinin hem Topluluk pazarlarında hem de Dünya pazarlarında rekabet edebilirliğinde bir gelişmeye yol açacağı düşünülmüştür. Ayrıca, tüketici ve kullanıcılar, ürün fiyatına yansıyan daha az idari maliyetlerle karşılaşacaklar ve emniyet şartlarının yapay veya keyfi kısıtlamalar dışında verimliliği artırmak için temin edildiği daha esnek ve yenilikçi pazarlarda geniş ürün seçenekleri bulabileceklerdir. Kısaca, Küresel Yaklaşım ile piyasada daha kaliteli ürünlerin yer almasına yol açacak homojen, açık ve güvenilir bir teknik ortamın sağlanması öngörülmektedir.

Bu güven imalatçının, test laboratuvarlarının, kalite denetiminden sorumlu kurumların ve belgelendirme ve muayene kuruluşlarının teknik yeterliliği ile ister isteğe bağlı olsun isterse kurallar gereği olsun (bu nedenle tüm iç pazarı kapsayan) uygunluk değerlendirme prosedürlerinde şeffaflığı temel almalıdır.

Küresel Yaklaşım hakkındaki bu karar, uygunluk değerlendirmesinde Topluluk politikasını yönlendirecek aşağıdaki ilkeleri belirler:

- Uygunluk değerlendirmesinin farklı aşamalarını içeren “modüllerin kullanımı” (modüler yaklaşım);
- EN ISO 9000 ve EN 45000 standardlarının rutin kullanımı;

- Akreditasyon sistemlerinin oluşturulması ve test ile belgelendirme konuları ile ilgili karşılıklı tanıma anlaşmalarının teşvik edilmesi;
- Düzenlenmemiş alanlarda, Avrupa Test ve Belgelendirme Organizasyonu'nun şemsiyesi altında akreditasyon sistemlerinin oluşturulması ve test ve belgelendirme konularını kapsayan karşılıklı tanıma anlaşmalarının teşvik edilmesi;
- Aralarındaki farklılıkları azaltmak için Topluluktaki mevcut kalite altyapılarının geliştirilmesinin desteklenmesi;
- Topluluğun üye olmayan ülkelerle olan dış ilişkileri;
- Karşılıklı tanıma anlaşmaları;
- Teknik yardım ve işbirliği aracılığı ile gelişmenin teşvik edilmesi.⁴¹

7.1.4.1. Teknik Yeterliliğin Sağlanması İçin Kriterler

7.1.4.1.1. Üreticiler

Uluslararası ve Avrupa standardizasyon kuruluşları, kalite sistemlerinin uygun yönetimi yoluyla tutarlı bir mamül kalitesi elde etmek isteyen üreticilere yardımcı olacak uygun araçları geliştirmiş bulunmaktadır. Bunlar, kalite güvence modelleri ile ilgili genel kuralları kapsayan kalite güvence teknikleri hakkındaki EN 29000 (ISO 9000 serisinin CEN ve CENELEC uygulaması) serisi standartlarda yer almaktadır.⁴²

⁴¹Murat KUŞ, **Kalite Kavramı, Avrupa Birliği Kalite Politikası ve Türkiye'deki Kalite Faaliyetleri**, 1. Baskı, T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Avrupa Topluluğu Koordinasyon Genel Müdürlüğü Yayın No:48, Aydoğdu Ofset, Ankara, Mart 1999, s. 38-45.

⁴²Türk Standartları Enstitüsü, **Sinai Mevzuat Alt Komisyonu Raporu**, TSE Yayınları, Ankara, 1994, s.25.

ISO 9000 standartları ürüne değil, ürünü ortaya çıkarmakta kullanılan sisteme yönelik standartlardır. ISO 9000 bir firmaya ihtiyacı ve istediği kadar kapsamlı olacak şekilde, hem kalite kontrolü, hemde kalite güvencesini içine alan bir kalite sistemi kurması için rehber kuralları verir. ISO 9000 seri standartları EN (Avrupa Standardı) olarak aşağıdaki kod isimleri ile yayınlanmıştır.

- EN-ISO 9000 (EN 29000)
- EN-ISO 9001 (EN 29001)
- EN-ISO 9002 (EN 29002)
- EN-ISO 9003 (EN 29003)
- EN-ISO 9004 (EN 29004)

Bu seri içindeki ISO 9000 modülü ISO 9001-9004 modüllerinin nasıl anlaşılması ve uygulanması gerektiğine ilişkin bir klavuzluk görevini yerine getirmektedir.

EN-ISO 9000, kalite yönetimi ve kalite güvencesi standartlarının seçimi ve kullanımı için bir rehberdir. Bu standardın ne anlama geldiğini açıklamak için gerekli olan beş kalite kavramını (kalite politikası, kalite yönetimi, kalite sistemi, kalite kontrol, kalite güvencesi) tanımlar.

EN-ISO 9001, ürünün geliştirilmesi ve tasarımından, üretim, ürünün kurulup çalıştırılması (tesisi) ve servis işlemlerine kadar imalatın tüm hususları ile ilgili firmalar için kalite güvencesi standardıdır. Bilgisayar, otomobil, çeşitli aletler yapan firmalar ve bu firmaların ürün tasarımını da yapan satıcı firmalar bu çeşit firmalara örnektir.

EN-ISO 9002, bir ürünün üretimi ve kurulması ile ilgilenen, gelen hammaddeden başlayarak üretim hattının çeşitli safhalarında kalite sisteminin geliştirilmesini hedef alan bir standardır (Nakliye, paketleme, dağıtım ve taşıma gibi hizmet firmaları).

EN-ISO 9003, basit ve düzgün bir imalatı olan veya müşterilerine üretim

süreçlerine ilişkin kalite güvencesi vermek isteyen firmalar için ve sadece test aşamalarını içeren bir kalite güvencesi standardıdır.

EN-ISO 9004, hataları önleme, satınalma, müşteriye yönelme, maliyet hususları, proses kontrol, belgeleme, istatistiksel araçların (Kontrol şemaları) kullanılması, eğitim ve hatta çalışanların motivasyonu gibi temel kalite kavramları üzerine yoğunlaşmıştır.⁴³

EN 29000 (ISO 9000) kalite yönetim sistemleri standard serisinin yaygınlaşması ile birlikte AB içindeki kalitesiz ürünlerin ortadan kalkması, tüketicide kalite bilinci oluşması, kaynakların etkin kullanılması, maliyetlerin düşürülmesi ve çevrenin korunması amaçlanmaktadır.

AB içinde EN 29000 (ISO 9000) kalite yönetim sistemleri standardı uygulaması zorunlu değildir. EN 29000 standardına göre kalite güvence sistemi kurmak istemeyen kuruluşlar direktiflere ve standartlara uygunluk sağlandığı sürece ürünlerini satma hakkına sahip olacaktır.

Ancak kurulan denetim ve muayene sistemi içinde EN 29000'e göre uygulamalar yapan bir kuruluşa ürün denetimi ve sertifikasyona ilişkin belirli avantajlar sağlanmıştır. Böylece kalite güvence sistemi uygulamakta olan kuruluşlara ürünlerinin muayene, denetim ve sertifikasyon masraflarını önemli ölçüde azaltarak kârlılıklarını arttırabilme olanağı sağlanmıştır.

AB'de ISO 14000 serisi çevre yönetimi, denetimi, performansın değerlendirilmesi, etiketleme ve hayat boyu değerlendirme alanlarında gönüllülüğü esas alan standartlardır. Bu standartlar çevre yasaları ve yönetmelikleri ile uyumludurlar.

- ISO 14001, çevre yönetim sistemi kurulması için gerekli özellikleri kapsar, belgelendirmeye esas olan standardtır.

⁴³Donald A. SANDERS ve Diğerleri, Çev: Gönül Yenersoy, **ISO 9000 Nedir? Niçin? Nasıl?**, 1. Baskı, İstanbul, Rotâ Yayınları, 1994, s.19-22.

- ISO 14004, genel çevre yönetim prensipleri ve tekniklerini ortaya koyan bir klavuzdur.
- ISO 14010-14011-14012, çevre denetimiyle ilgili konuları içerir.
- ISO 14031, çevre performans değerlendirme için kriterleri kapsar.

Diğer alt kategoriler ürün standartları üzerinde odaklanmak üzere geliştirilmiştir. Örneğin; ISO 14020, 14021 ve 14024 çevreyle ilgili etiketleme ve ISO 14040 hayat boyu değerlendirmeyi kapsar.

ISO tarafından hazırlanan diğer standartlar, örneğin ISO 9000 kalite yönetim sistemleri gibi, ISO 14000'de görünüşte uygulanması zorunlu değildir. Fakat, üretim ve servis sektöründeki kuruluşların birçoğu uluslararası pazarda iş yapabilmek ve rekabet edebilme için ISO 14000 ile uyumlu olma yönünde kendileri üstünde güçlü bir pazar baskısı hissedeceklerdir.⁴⁴

7.1.4.1.2. Test Laboratuvarları, Sertifikasyon, Denetim Kuruluşları

Standartlara uygunluk değerlendirmesi yapılması ve bunların ülkelerarası karşılıklı kabul edilmesi, standartların kabul edilmesinden daha büyük sorun yaratmaktadır. Bu sorunlar, AB ülkelerinde uygunluk değerlendirme yapan kuruluşların karşılıklı olarak güvence vermemesinden kaynaklanmaktadır.

Bu nedenle “yetkili” olarak adlandırılan bu kuruluşların aynı kriterler doğrultusunda değerlendirilmesi gerekmektedir. ISO, CEN ve CENELEC ile işbirliği içinde, yetkili kuruluşların, değerlendirilme kriterlerinin tesbiti amacıyla EN 45000 standard serisi geliştirilmiştir.

EN 45000 standard serisi ile test laboratuvarları, ürün sertifikasyonu yapan kuruluşlar, kalite güvence sistemi belgelendirmesi yapan kuruluşların çalışma ve

⁴⁴Zübeyde ÖKTEM, *İhracatta Avrupa Birliği Standartları ve Türkiye'nin Bu Standartlara Uyumu*, İstanbul, Müsiad Yayınları:31, Temmuz 1998, s.83-84.

değerlendirme kriterlerini ve prensiplerini belirtmektedir. Direktiflerde belirtilen “Yetkili Kuruluşlar”ın bu standarda göre uygunluk sağlaması zorunludur.

Böylece yapılan her çeşit denetim, muayene ve sertifikasyonda çalışma kriterleri aynı olacağı için bu kuruluşların verdikleri belgelerin de karşılıklı tanınması sağlanacaktır.

7.1.5. Modüler Yaklaşım

Modüler Yaklaşım, mevzuat hazırlayıcılara yönelik oluşturulmuş bir modüler sistemdir. Mevzuat hazırlayıcı, regüle etmek istediği bir alanda insan, hayvan sağlığı ve güvenilirliğini ve çevre korumasını sağlamak üzere bu sektördeki malların özelliklerine ve taşıdıkları risk oranına göre seçtiği bir modülü veya modüller kombinasyonunu ilgili mevzuatın kapsamına alarak uygunluk değerlendirme prosedürlerini belirleyebilmektedir.

Modüler Yaklaşım, uygunluk değerlendirme işlemlerini şu kıstaslara göre modüllere ayırmaktadır:

- Ürünün gelişim safhasına (üretim, tasarım, prototip),
- İlgili değerlendirme türüne (kalite güvencesi, belge kontrolleri, tip testi, muayene vs.),
- Değerlendirmeyi kimin yürüttüğüne göre (üretici veya üçüncü kişiler).

Mevzuat hazırlayıcılar, modüllerden faydalanarak, üreticiye, ürünün teknik düzenlemelere uyduğunu kanıtlamak için, birden fazla alternatif sunabilmektedirler. Ürünün direktifinde, birden fazla modül kombinasyonu bulunmakta ve üretici isterse bunlardan birini, isterse de ürünün Avrupa Standardını uygulayabilmektedir.

A’dan H’ye kadar olmak üzere 8 adet modül bulunmaktadır:⁴⁵

⁴⁵Derya Bertran ROCA, **CE Rehberi**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayın No:1998-10, Marat 1998, s.24-25.

7.1.5.1. Modül A: AT Uygunluk Beyanı

Bu modül tasarım ve üretim safhalarını kapsar. Üretici sözkonusu ürünün direktifin gereklerini karşıladığını beyan eder ve uygunluk değerlendirmesi ile birlikte ürünün tasarım, üretim ve kullanılmasını açıklayan teknik dosyayı hazırlar, daha sonra da ürünlerine CE işaretini ilâştirir ve yazılı uygunluk beyanını düzenlerler.

Bazı özel durumlarda, direktifler AT uygunluk beyanına ek olarak ürüne ait bir veya birden fazla belirli özelliğın üretici ve üçüncü taraf bir kuruluş tarafından veya sadece üçüncü taraf bir kuruluş tarafından icra edilecek bir seri testin tamamlanmasını zorunlu kılabilir. Direktifler aynı zamanda onaylanmış bir kuruluş tarafından veya bu kuruluşun sorumluluğında ve rastgele yapılacak ürün kontrollerini gerekli kılabilir. Bu gibi durumlarda direktifler, kontrollerin yapılması için genel kuralları tespit eder.

7.1.5.2. Modül B: AT Tip İncelemesi

Bu modül sadece tasarım aşamasıyla ilgilidir ve bir “üretim modülü” ile birlikte kullanılmalıdır. Onaylanmış bir kurum, üretimi planlanan ürünü temsil eden numunenin ilgili direktifin hükümlerinin gereklerini karşılayıp karşılamadığını inceler ve onaylar. Teknik dosyayı inceler ve sadece direktif hükümlerine uygunluğın tayin etmek için gerekli olan testleri yapar veya yaptırır.

Bu testler, onaylanmış kurum tarafından, sadece uygunluğın tayini için gerekli olanlarla sınırlandırılmalıdır. Neyin gerekli olduğın konusunda tutarlı bir yorum birliğinin sağlanması için, Avrupa Test ve Belgelendirme Organizasyonu veya onun yokluğında Komisyon, onaylanmış kurumlarla yakın bir temas kuracaktır. Onaylanmış kurum AT tip incelemesi belgesini tanzim edecektir. Bu safha süresinde CE İşareti üretici tarafından kullanılamaz.

7.1.5.3. Modül C: AT Tıpe Uygunluk Beyanı

Bu modül üretim safhasıyla ilgilidir, tek başına kullanılmaz. AT tip incelemesi

belgesinin tanzimini takip etmelidir. Üretici, sözkonusu ürünlerin AT tip incelemesi belgesinde tanımlanan tipe uygun olduğu ve ürünün direktifin gereklerini yerine getirdiği konusunda emin olduktan sonra beyanda bulunur. Üretici ürünü üzerinde CE işaretini kullanır ve yazılı olarak bir uygunluk beyanında bulunur.

Direktifler aynı zamanda onaylanmış bir kuruluş tarafından veya bu kuruluşun sorumluluğu altında ve rastgele yapılacak ürün kontrollerini gerekli kılabilir. Bu gibi durumlarda direktifler kontrollerin yapılması için genel kuralları tespit eder.

7.1.5.4. Modül D: AT Tipe Uygunluk Beyanı (Üretim Kalite Güvencesi)

Bu modül üretim safhasıyla ilgilidir, tek başına kullanılmaz. AT tip incelemesi belgesinin tanzimini takip etmelidir. Üretici, sözkonusu ürünlerin AT tip incelemesi belgesinde tanımlanan, tipe uygun olduğu ve ürünün direktifin gereklerini yerine getirdiği konusunda emin olduktan sonra beyanda bulunur.

Üretici son üretim muayene ve testleri için onaylanmış bir kalite güvencesi sistemi (EN ISO 9002'de tarif edilen şekilde) işletir, bu sistem AT gözetimine tabidir. CE işaretini ürünü üzerinde kullanır ve yazılı bir uygunluk beyanında bulunur. CE işareti AT gözetimini uygulayan onaylanmış kurumun tanıtıcı işareti ile birlikte kullanılır.

7.1.5.5. Modül E: AT Tipe Uygunluk Beyanı (Ürün Kalite Güvencesi)

Bu modül sadece üretim safhası ile ilgilidir. Normalde bir AT tip incelemesi ile birlikte icra edilir, ancak özel durumlarda tek başına da yerine getirilebilir. Üretici, sözkonusu ürünlerin AT tip incelemesi belgesinde tanımlanan, tipe uygun olduğu veya temel gereklerin direktifte AT tip onayı zorunlu olarak talep edilmediği takdirde yerine getirildiği konusunda emin olduktan sonra beyanda bulunur. Üretici, son ürün muayene ve testleri için, EN ISO 9003'de tarif edilen şekilde onaylanmış ve altında

bütün ürünlerin birim olarak muayenelerinin ve uygun testlerinin icra edileceği bir kalite güvencesi işlettir. CE işaretini ürünü üzerinde kullanır ve yazılı bir uygunluk beyanında bulunur. CE işareti, AT gözetimini uygulayan onaylanmış kurumun tanıtıcı işareti ile birlikte kullanılır.

7.1.5.6. Modül F: AT Ürün Doğrulaması

Bu modül sadece üretim safhası ile ilgilidir. Normalde bir AT tip incelemesi ile birlikte icra edilir, onaylanmış kurum AT tip incelemesi direktifte zorunlu olarak talep edilmediği takdirde ürünlerin teknik dökümantasyona uygunluğunu veya AT tip incelemesi belgesinde tarif edilen tipe uygunluğunu ve her iki durumda da ürünlere uygulanan direktifteki temel gereklere uygunluğunu kontrol eder ve onaylar. Üretici direktifte tespit edilen sınırlar dahilinde üretim sürecinde, üretimin homojenliği kadar teknik dökümantasyona uygunluğu veya AT tip incelemesinde tarif edilen tipe uygunluğu temin etmek için gerekli önlemleri almak suretiyle temin edilmiş istatistiksel doğrulamayı seçebilir.

Onaylanmış kurum veya üretici, direktifin hükümlerine göre, CE işaretinin ürünün üzerinde taşınmasını sağlar ve yazılı uygunluk belgesi tanzim eder. CE işareti onaylanmış kurumun tanıtıcı işareti ile birlikte kullanılır.

7.1.5.7. Modül G: AT Birim Doğrulaması

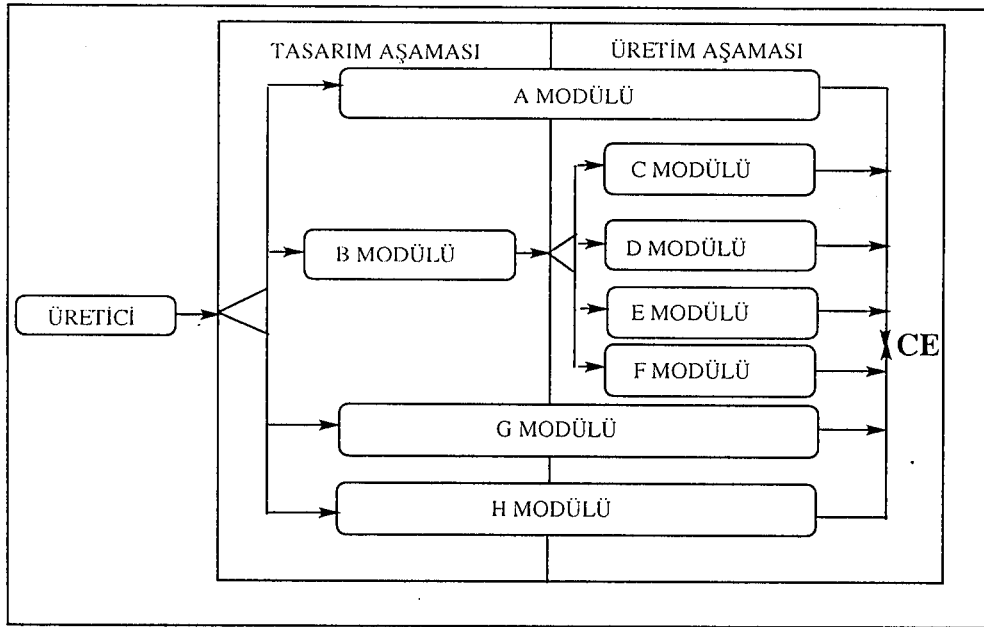
Bu modül tasarım ve üretim safhalarının her ikisi ile ilgilidir. Genel olarak birim üretiminde veya küçük seri üretimlerde kullanılır. Onaylanmış kurum, her birimin ürüne uygulanan direktif hükümlerine uygunluğunu kontrol eder ve onaylar. Onaylanmış kurum ürünün üzerinde CE işaretinin taşınmasını sağlar ve yazılı bir uygunluk belgesi tanzim eder. CE işareti onaylanmış kurumun tanıtıcı işareti ile birlikte kullanılır.

7.1.5.8. Modül H: AT Uygunluk Beyanı (Toplam Kalite Güvencesi)

Bu modül tasarım ve üretim safhalarının her ikisi ile ilgilidir. Üretici, ilgili ürünün bu konuda uygulanan direktifin gereklerini yerine getirmesini temin ve beyan eder. Tasarım, üretim ve nihai ürün muayenesi için EN ISO 9001’de tarif edildiği gibi onaylanmış bir kalite güvencesi sistemi işletir. Direktif, bazı durumlarda, üreticinin onaylanmış bir kurumdan tasarımının direktifin gereklerine uygun olduğunun incelenmesini ve onaylanmasını istemesini talep edebilir. Üretici AT gözetimine tabidir, ürünü üzerinde CE işaretinin taşınmasını sağlar ve yazılı bir uygunluk beyanında bulunur. CE işareti onaylanmış kurumun tanıtıcı işareti ile birlikte kullanılır. Avrupa Birliği’nde uygunluk değerlendirme prosedürleri EK-1’de verilmiştir.

Şekil 2’de modüllerin CE İşareti için kullanımı belirtilmektedir.⁴⁶

Şekil 2: Modüller ve CE İşareti

Kaynak: KUŞ, a.g.e. s.54.

⁴⁶KUŞ, a.g.e., s.51-54.

7.1.6. CE İşareti

Topluluk direktifleri yıllardır, her zaman aynı önemde olmayan, çok sayıda farklı Topluluk markasının kullanılmasını sağlamıştır. Bu karışıklık Tek Pazar'ın tamamlanması ve ticarete teknik engellerin kaldırılması amacına ters düşmektedir. Yeni yaklaşım prensipleri altında hazırlanan ilk direktifler tek Topluluk markası için hazırlanmıştır, dolayısıyla gelecekteki daha geniş çaplı bütün Topluluk mevzuatında da kabul edilip uygulanması planlanmaktadır. CE İşareti, (22 Temmuz 1993 tarihli 93/465/EEC Konsey Kararı) Yeni Yaklaşım Direktifleri ve Test ve Belgelendirmede Küresel Yaklaşım Politikaları kapsamındaki bütün ürünlere verilen bir işarettir.⁴⁷ (Bkz. Ek-2)

CE İşareti taşıyan her ürün, AB sınırları içinde serbest dolaşım içindedir. Bu açıdan “ürünün pasaportu” özelliğindedir. CE İşareti taşıyan ürünler, AB ülkeleri tarafından “standarlara uymuyor” diye geri çevrilemez. İşaret, bir kalite belgesi olmadığından, ürünün kalitesine ilişkin hiçbir bilgi vermez. Fakat hiçbir üretici de, CE İşareti koyduğu bir ürünün kalitesiz olma riskini üzerine almak istemez. Çünkü, CE İşareti taşıyan bir ürünün tüketicinin can ve malına ya da çevreye zarar vermesi durumunda, her bir ürün için 7 bin ECU (şimdi EURO) ile 70 milyon ECU (EURO) arasında cezai yaptırım uygulanmaktadır.

AB'nin benimsediği 20 direktif kapsamına giren ürünlerin CE İşareti almaksızın AB ülkelerine girmesi söz konusu değildir. İşaret, direktifler kapsamında yer alan sağlık, güvenlik, çevrenin ve tüketicinin korunması kapsamındaki ürünlere basılabilmektedir.

CE İşaretinin yasa ile belirlenmesi ve zorunluluk içermesi, bu uygulamayı ISO 9000 belgesinden ayıran en önemli özelliktir. CE İşareti, ürünün denetimden geçmiş, test edilmiş ve güvenilirliğinin kanıtlanmış olması açısından önem taşımaktadır. Oysa ISO 9000 Kalite direktiflerinde yer alan bazı ürünlerde (risk taşımayan ya da az riskli), test ve denetime gerek kalmadan, firmaların kendileri CE İşareti basabilmektedirler.

⁴⁷KUŞ, a.g.e., s.48.

Firmanın CE İşareti konusundaki yükümlülüğü, AB yetkililerine bir uygunluk beyannamesi yazmak ve hazırladığı teknik dosyayı AB toprakları üzerinde bulundurmak olarak belirlenmiştir. Bazı durumlarda firmalar denetime gerek kalmadan CE İşareti basmalarına rağmen, ürünün bir daha satılamaması gibi ağır yaptırımlar sebebiyle oldukça titiz davranmaktadırlar.

CE İşareti belgesi, belli bir kuruluştan alınmamaktadır. Diğer bir deyişle bir kuruluş CE markası ya da belgesi vermemektedir. Gerekli işlemleri ve belgeleri tamamlayan, ürünün temel gereklerini yerine getirmesi için mevcut teknolojik imkanlar çerçevesinde her önlemi alan ve imal ettiği ürünün emniyetli olduğuna kanaat getiren her imalatçı tarafından CE İşareti kullanılabilir.⁴⁸

CE işaretinin kullanılmasına ilişkin esaslar şunlardır;

- CE işareti üreticiye ürün için gerekli olan tüm yükümlülüklerle uygunluğu, işaretin konulması için hazırlanan Topluluk Yeni Yaklaşım Direktiflerine dayanarak sembolize etmektedir. Böylece bu uygunluk, güvenlik, halk sağlığı, tüketicinin korunması, v.b. gereklerle sınırlı tutulmamıştır. Belirli direktifler mecburi gerekleri oluşturan zorunlu bölümleri içermediği halde, özel yükümlülükler getirebilir.
- CE İşaretinin konulması, sanayi ürünlerine bu işaretlemeyi yapan veya söz konusu işaretlemeden sorumlu özel ya da tüzel kişilerin, bu işlemin ürünün Topluluğun bu ürün için başvuru bütününe uygunluğunu ve uygunluk değerlendirme prosedürlerinin bir parçası olduğunu onaylamalarını sembolize eder.
- Sanayi ürünlerinin bağlı olduğu diğer alanlarla ilgili ve CE işaretinin konulmasının temin edilmesini de sağlayan diğer direktifler söz konusu olduğunda, bir sonraki direktif ürünlerin diğer direktiflerin hükümlerine

⁴⁸S. Rıdvan KARLUK, "CE" İşareti Nedir?", **Sanayide Yeni Ufuk**, Mart-Nisan 2000, S:16, Dumat-Org. San. Bölğ., Eskişehir, s.11.

uygun olduğunun farzedildiğini gösterir. Fakat, geçiş dönemi sırasında bu direktiflerden bir veya daha fazlası üreticiye hangi düzenlemeyi uygulaması için seçim yapmasına izin verirse, CE işareti yalnızca üretici tarafından uygulanan direktifin hükümlerine ait uygunluğu belirtir. Bu durumda, uygulanan direktiflerin ayrıntıları, Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi'nde yayınlandığı üzere, belgelerde, duyurularda ya da ürünlerin beraberindeki açıklamalarda veya bilgi plaketlerinde verilmek zorundadır.

- CE uygunluk işareti aşağıdaki şekildeki üzere, "CE" harflerini taşır:

Şekil 3: CE İşareti

Kaynak: KUŞ, a.g.e. s.49.

Eğer CE işaretinin boyutları küçültülür ya da büyültülürse, yukarıda verilen çizimin oranları sabit tutulmalıdır.

İlgili direktif belirli boyutlar vermediğinde, CE işareti en az 5 mm. yüksekliğinde olmalıdır.

CE işareti ürüne veya onun bilgi plaketine konulmalıdır. Fakat ürünün doğasından ötürü bunun mümkün olmadığı ya da izin verilmediği durumlarda ambalajına konulur, eğer varsa, ürünlerin beraberinde bulunan belgelere bu gibi belgeler için sağlanan ilgili direktifler mevcut bulunduğu konulur.

CE işareti görünebilir, okunaklı ve silinmez bir şekilde konulmak zorundadır.

- Küresel yaklaşım ilkelerine dayanan teknik uyumlaştırma direktifleri kapsamındaki her sanayi ürünü, CE işaretini taşımak ve özel direktiflerin başka şekilde şart koşmadığı durumlarda onu korumak zorundadır. Bu tür istisnalar, markalama gereksinimlerinden dolayı olmayan, fakat uygunluk

değerlendirmesindeki idari prosedürlerden ötürü meydana gelen ve belirli durumlarda çok zararlı olduğu düşünülen durumları meydana getirir. CE İşareti, sanayi ürünlerinin küresel yaklaşım ilkelerine dayanan direktiflere uygunluğunu sağlayan tek işarettir. Üye ülkeler, CE işareti ile ilgili direktiflerce kapsanan bütün hükümlere uygunluk münasebeti ile, ulusal düzenlemelerinde CE işareti dışındaki uygunluk işaretlerine gönderme yapmaktan kaçınmak zorundadırlar.

- İşaret aynı zamanda kullanıldığı yılın son iki rakamını beraberinde taşımaktadır.
- CE İşareti, üretim kontrol aşamasının son evresinde konulmak zorundadır.
- CE İşareti, onaylanmış kurumun tanıtım numarası ile birlikte verilir.
- CE İşaretinin işlevi ve şekli ile üçüncü kuruluşları aldatmaktan sorumlu diğer markalar önlenmek zorundadır.
- Ürün başka markalar taşıyabilir (CE İşareti kapsamına giren konularda Almanya'daki GS markasının durumu gibi). Bu durumda, bu gibi markalar yalnızca CE İşaretinin okunabilirliğinin ve görünebilirliğinin azalmaması koşulu ile ürünün ambalajına veya beraberindeki belgelere konulabilir.
- CE İşareti, Topluluk içerisinde kurulu bulunan üretici veya onun yetkili temsilcisi tarafından konulmalıdır.
- Üye ülkeler, CE İşaretinin yanlış kullanımı ya da tüketicinin aldatılması durumunda ulusal yasaların elverdiği bütün tedbirleri alacaktır.⁴⁹

⁴⁹KUŞ, a.g.e., s.48-51.

7.2. Avrupa Standardizasyon Kuruluşları

7.2.1. CEN-Avrupa Standardizasyon Komitesi

Avrupa Standardizasyon Komitesi, 1961 yılında kurulmuştur. Avrupa Topluluklarının elektrik ve telekomünikasyon haricindeki standartlarını hazırlamakla görevli bir organizasyondur.

CEN (Comite Europeen de la Normalisation) faaliyetlerinin öncelikli konusu, dünya seviyesinde Avrupa sanayinin rekabet gücünü geliştirmektir. Bu çerçevede uluslararası standardizasyon örgütü ISO (International Standardization Organization)'nun üyesi olup, uluslararası seviyedeki standartların Topluluk düzeyinde yaygınlaştırılması, dolayısı ile Topluluk üye devletlerinde bir örnek standardizasyonun gerçekleştirilmesinde katkıda bulunurlar.

CEN tarafından Avrupa standardı kabul edildiği anda üye ülkelerde milli standard haline gelmektedir. Bu durumda üye ülkeler eski standartlarını uygulamadan kaldırmak zorundadırlar.

Bütün çevrelerden görüş alındıktan sonra taslak standartlar teknik komite tarafından kabul edilmektedir. Daha sonra standard taslak oylama prosedürüne sokulmaktadır. Her üye ülkenin tesbit edilmiş oy ağırlığı vardır. Standartların kabulü için, kabul oyları verilen puanların toplamının yarısını geçmesi mecburidir (Oy çokluğu).

7.2.2. CENELEC-Avrupa Elektroteknik Standardizasyon Komitesi

Elektrikli aletler ve malzemeler konusunda Avrupa Topluluklarının standartlarını hazırlamakla görevli bir organizasyondur.

CENELEC (Comite Europeen de la Normalisation Electro-Technique) 1 Ocak

1973 tarihinde aynı alanda faaliyet gösteren iki Avrupa standardizasyon kuruluşunun birleştirilmesi ile bugünkü ismini ve statüsünü kazanmıştır. Toplulukta imzalanan anlaşma ile bu kuruluş aynı zamanda elektrikli aletlerin piyasaya arzı ile ilgili teknik düzenlemeleri yapan ve CE İşareti taşıma zorunluluğu getiren Elektromagnetik Uygunluk Direktifi (EMC) standartları hazırlamakla görevlendirilmiştir.

7.2.3. ETSI-Avrupa Telekomünikasyon Standartları Enstitüsü

ETSI (European Telecommunications Standards Institution), Avrupa Topluluğu'ndan gelen standard talepleri üzerine ilgili konu üzerinde kendilerini kanıtlamış olan ve kamu ve özel sektörden gelen uzmanları teknik komiteler şeklinde biraraya getirerek harmonize standartlar hazırlar.

AB Komisyonu'nun Avrupa Topluluğu standard kurumları arasındaki ilişki, üç temel unsura dayanır; standartların hazırlanmasının programlanması ve geliştirilmesi, prosedürün mali olarak desteklenmesi ve yürütülen çalışmaların izlenmesi.

7.3. Avrupa Birliği'nin Standartları

Avrupa Topluluğu standard kuruluşları tarafından hazırlanan bir standardın özellikleri aşağıda sıralanmaktadır;

- Açık ve ihtiyari katılımı öngörmek,
- Kamu incelemesine tabi olmak,
- Tanınan bir kuruluş tarafından benimsenmek,
- Doğrulanabilir olmak,
- Kamu dökümanı hüviyetini taşımak,
- Esnek olmak ve değişime açık olmak.

7.3.1. EN-Avrupa Standardı

EN Avrupa standardı Avrupa standardizasyon organizasyonları tarafından kabul edilen standartlardır. Bu standartlar kabul tarihinden belli bir süre sonra

otomatikman üye ülke standardı haline gelirler. Üye ülkeler aynı konuda mevcut diğer standartlarını veya EN'lerle çelişki yaratabilecek standartlarını kaldırmak zorundadırlar.

7.3.2. HD-Harmonize Döküman

Avrupa standartları ile aynı yol izlenerek hazırlanan ve kabul edilen dökümanlardır. Ancak uygulamada Avrupa Standardlarına göre, üye ülkelerdeki duruma ve haklı gerekçelere bağlı olarak bir esneklik tanınmaktadır.

Harmonize döküman yani standartların harmonizasyonu çalışmaları, ticarete teknik engellerin kaldırılması amacıyla yapılır. Avrupa standardından farkı; teknik ve hukuki farklılıklar ihtiva etmesidir. Dolayısıyla uygulamalarıda Avrupa standardından farklıdır.

Harmonize dökümanın başlıca kullanılma amacı, ISO standartlarının Avrupa'da ortak olarak uygulanmasını sağlamaktır.

Bir Avrupa standardının ve harmonize dökümanın onaylanabilmesi için CEN üyelerinin çoğunluğu tarafından kabul görmesi gereklidir.

7.3.3. ENV-Avrupa Önstandardı

Avrupa önstandardı teknolojinin hızla geliştiği veya değiştiği sektörlerde gelişmeyi ve uyumu destekleyici ve ihtiyaç duyulan alanlarda yön gösterici mahiyette hazırlanan standartlardır. Hazırlama ve kabul mekanizması Avrupa standardına göre daha kısa tutulmuştur. Her Avrupa önstandardı kabul edildikten sonra üç yıllık bir deneme süresine tabidir. Bu süre sonunda yeniden revize edilerek yeni bir Avrupa önstandardı olarak ya da deneme süresi sonucunda alınan sonuçlar üye ülkeler tarafından yeterli görülürse harmonize döküman veya Avrupa Standardı olarak kabul edilebilir.⁵⁰

⁵⁰KUŞ, a.g.e., s.57-58; "Avrupa Dosyası", **Standard Dergisi**, Temmuz 1994, S:391, s.46-47.

Üçüncü Bölüm

TÜRKİYE'DE STANDARDİZASYON VE KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERE ETKİSİ

1. TÜRKİYE'DE STANDARDİZASYONUN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Osmanlı Dönemi

Dünyada henüz metodlu standardizasyon akımı başlamadan önce, belirli ölçüler, kaideler konularak, belli özellikte mal imal edilmesine ülkemizde başlanmış bu suretle dünya standardizasyon tarihine değerli belgeler armağan edilmiştir.

Osmanlı döneminde, standardizasyon ve kalite kontrol konusundaki çalışmaların ilk örneklerini Lonca Teşkilatlarında görüyoruz. Bilindiği gibi Lonca adı verilen esnaf teşkilatlarının en büyük fonksiyonu yapılan işin hilesiz meydana getirilmesini temin etmektir.

Bilinen en eski standardizasyon belgesi ise II. Sultan Bayezid döneminde yayınlanan “Kanunname-i İhtisab-ı Bursa”dır (Bursa Belediye Kanunu). Bu belgede mallar tek tek ele alınıp genel özelliklerine uygun narh verilmektedir.

Osmanlı döneminin son zamanlarında uluslararası standardizasyon çalışmaları ilerleyip teşkilatlanmaya doğru giderken, ülkemizde de ihraç mallarımızın standardlaştırılması konusunda yeni çalışmalar başlatılmış ve bu çalışmalara İstanbul Ticaret Odası öncülük etmiştir. İstanbul Ticaret Odası, 13 Mart 1884 tarih ve 5 sayılı tezkeresiyle Ticaret Nezaretine başvurarak, ihraç mallarımızın bazılarında hile ve tağşiş yapılması yüzünden bu malların dış piyasalarda benzer mallarla rekabet edemediğini bildirmiş ve Odaca seçilecek ehliyetli kimseler tarafından ihracatları sırasında gümrüklerde muayene ve kontrol edilmeleri için karar verilmesini talep etmiştir.

1912 Balkan ve 1914 I. Dünya Savaşı, firmalarımızın dünya ile bağlarını kesmiş

ve bizden mal almak zorunda olan müttefiklerimizin büyük miktardaki madde ihtiyaçları karşısında malda özellik arama endişeleri çok arka plana düşmüştür.

1.2. Cumhuriyet Dönemi

I. Dünya Savaşı sonrası ticari anlayıştaki değişiklik, iç ve dış ticaret alanındaki gelişmeler gözönünde bulundurularak ülkemizde de köklü önlemler alınmasına ihtiyaç göstermiş ve standardizasyon faaliyetlerinin gerekliliğine ilk olarak 1923 İzmir İktisat Kongresinde dikkat çekilmiştir. Bunu takiben bu konudaki ilk kanun 1930 yılında 1705 sayılı “Ticarette Tağşişin Men-i ve İhracatın Murakebesi ve Korunması Hakkında Kanun” çıkarılmıştır.

Bu kanunun 1. maddesi, hükümeti iç ve dış ticarete standardizasyon hizmeti yapmakla görevlendirmiştir.

1705 sayılı kanuna dayanılarak ilk olarak iki adet Nizamname (Tüzük) çıkarılmıştır. Bunlardan biri “Fındık İhracatının Denetlenmesine Dair Nizamname” diğeri “Yumurta İhracatının Denetlenmesine Dair Nizamname”dir.

1705 sayılı Kanun malların denetimi için hükümete yetki veriyor, ancak denetim içi devlet tarafından yapılıyor. Ticaret Odaları ve onların eksperleri tarafından yapılıyordu. 1934 yılında 2450 sayılı “İktisat Vekaleti Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanun” ile Standardizasyon İşleri Müdürlüğü kurulmuş ve Türkiye’de standardizasyon bu müdürlükçe yürütülmüştür.

1936 yılında kontrol işinin doğrudan devlet kadrosu içinde görülen hizmetler arasına alınması amacı ile 1705 sayılı Kanuna ek olarak 3018 sayılı Kanun çıkarılmış ve ihracatın kontrolü ile Ticaret Bakanlığı görevlendirilmiştir. Aynı yıl ihracatın denetlemesini yapacak ihracat kontrolörleri Alman uzmanlar tarafından yetiştirilmiş ve bu kontrolörler madde tüzüklerinin uygulamasını (denetimini) yaparken diğeryandan diğeryahraç ürünlerimiz için yeni denetim tüzüklerinin hazırlanması çalışmalarını Standardizasyon Müdürlüğü ile birlikte 1960 yılına kadar yürütmüşlerdir.

16 Ekim 1954 tarihinde Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği (TOBB) bünyesinde Türk Standardları Enstitüsü kurulmuştur.

Kısa adı TSE olan Enstitü, 22 Kasım 1960 tarihinde 132 sayılı Kanun ile TOBB bünyesinden ayrılarak, tüzel kişiliğe sahip ve özel hukuk hükümlerine tabi ve bu esasa göre yönetilen, fakat kamu hizmeti gören bir kamu kuruluşu haline gelmiştir. Enstitü'nün ilgili olduğu Bakanlık Başbakanlıktır.

TSE'nin kurulmasıyla Türkiye'de standard yapma yetki ve görevi bu kuruluşa verilmiş, Ticaret Bakanlığı Standardizasyon Müdürlüğü Denetim Tüzüğü hazırlama çalışmalarına son vermiştir.

Enstitü'nün kuruluş kanununda görevleri aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

- Her türlü standardları hazırlamak ve hazırlatmak,
- Enstitü bünyesinde veya hariçte hazırlanan standardları tetkik etmek ve uygun bulunduğu takdirde Türk Standardları olarak kabul etmek,
- Kabul edilen standardları yayınlamak ve ihtiyari olarak uygulamalarını teşvik etmek, mecburi olarak yürürlüğe konmalarında fayda görülenleri, ilgili Bakanlığın onayına sunmak,
- Özel ve resmi sektörün talebi üzerine standardları veya projelerini hazırlamak ve mütalaa vermek,
- Standardlar konusunda her türlü ilmi ve teknik incelemelerle araştırmalarda bulunmak, yabancı memleketlerdeki benzer çalışmalarını takip etmek, milletlerarası ve yabancı standard kurumları ile münasebetler kurmak ve bunlarla işbirliğinde bulunmak,

- Üniversiteler ve diğer ilmi, teknik kurum ve müesseselerle işbirliğini sağlamak, standardizasyon konularında yayın yapmak, milli ve milletlerarası standartlardan arşivler meydana getirmek ve ilgililerin faydalanmalarına sunmak,
- Standardlarla ilgili araştırma maksadıyla ve ihtiyari standartların tatbikatında kontrol için laboratuvarlar kurmak, muayene, analiz ve deneyleri, resmi veya özel sektörün talep edeceği teknik çalışmaları yapmak ve rapor etmek,
- Yurttan standard işlerini yerleştirmek ve geliştirmek için elemanlar yetiştirmek ve bu maksatla kurslar açmak ve seminerler tertiplemek,
- Standartlara uygun kaliteli üretimi teşvik edecek her türlü çalışmaları yapmak ve bunlarla ilgili belgeleri tanzim etmek,
- Metroloji ve kalibrasyon ile ilgili araştırma ve geliştirme çalışmaları yapmak ve gerekli laboratuvarları kurmak.⁵¹

2. TÜRKİYE’NİN ULUSLARARASI STANDARDLARA VE AVRUPA BİRLİĞİ STANDARDLARINA UYUMU

Türkiye’de ihtiyari belgelendirme çalışmaları kuruluş kanunu ile bu konuda görevlendirilen TSE tarafından mevcut bir standarda uygunluk belgesi ve bunu tescil eden TSE Markası uygulaması 1964 yılı içinde başlatılmıştır.

Zaman içinde sadece bir malın belli bir standarda uygunluğunu gösteren esasları, uluslararası standartlara uygun olarak tesis edilen marka ve belgelendirme uygulamaları geliştirilmiştir.

⁵¹ÖKTEM, a.g.e., s.99-100; Behzat ERTEN, **Tarımsal İhraç Ürünlerinin Standardizasyon ve Kalite Kontrolü**, Basılmamış Uzmanlık Tezi, Ankara, 1994, s.9-10.

Standardı bulunmayan mamüller için uluslararası teknik özellikler dikkate alınarak TSEK ürün kalite markası ve patlayıcı ortamlarda kullanılan elektrikli ve elektronik cihazlarla ilgili olarak TSE Ex Markası uygulamasına geçilmiştir (Belli bir standarda göre hizmetlerini düzenleyen işyerlerinin yeterliliğini gösteren belgedir).

TSE tarafından verilen belgeler şunlardır;

- İmalat yeterlilik belgesi,
- Türk Standardlarına uygunluk belgesi,
- Kalite uygunluk belgesi,
- Laboratuvar yeterlilik belgesi,
- Kalite güvencesi sistem belgesi.

TSE 26 Mayıs 1955'te Uluslararası Standardizasyon Teşkilatı'na (ISO), 1 Ocak 1956'da ise Uluslararası Elektroteknik Komisyonu'na (IEC) üye olmuştur. TSE her iki kuruluş bünyesinde bu güne kadar bir dönem ISO'nun başkanlığını, birçok dönem ISO ve IEC'de yönetim kurulu üyelikleri yürütmüş, uluslararası standard hazırlama çalışmalarına iştirak etmiş ve iştirak ettiği alanlarda gösterdiği etkinlik, TSE'nin gelişmiş ülke statüsüne çıkartılması yönünde baskıların her iki kuruluş bünyesinde de artmasına neden olmuştur.

TSE, ISO 9000 Kalite Güvencesi ve Sistem Standartlarını; 1987 yılında Uluslararası Standardizasyon Teşkilatı (ISO) tarafından yayımlandıktan sonra ertesini yıl (1988) Türk Standardları TS-ISO 9000 (TS-EN-ISO 9000) olarak kabul etmiştir. TSE, TS-ISO 9000 Kalite Güvencesi ve Sistem Belgelendirmesi konusunda EN 45012 standardına göre alt yapısını (organizasyonunu, El Kitabını ve Prosedürlerini) oluşturmuştur. TSE; 1989 yılından bu yana belgelendirme yapmaktadır.⁵²

TS-ISO 9000 Kalite Standardları Serisi;

⁵²İsmail EFİL, **Toplam Kalite Yönetimi ve Toplam Kaliteye Ulaşmada Önemli Bir Araç ISO 9000 Kalite Güvencesi Sistemi**, 2. Baskı, Bursa, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No:110, 1996, s. 255.; **Türk Standardları Enstitüsü Gümrük Birliği ve Türk Standardları**, TSE Yayınları, Ankara, 1996, s.22.

- TS-ISO 9001, Kalite Yönetimi ve Kalite güvencesi sistem standartları seçim ve kullanım kılavuzu: TS-ISO 9001, 9002, 9003'de verilen 3 modelin kullanım kuralları bu standardta verilmektedir.
TS-ISO 9001, Kalite sistemleri, tasarım/geliştirme, üretim, tesis ve hizmette kalite güvencesi modeli; bu standard, sözleşme özellikle tasarım gerektiriyorsa ve ürün şartları temel olarak performans terimleriyle belirtilmişse kullanılır.
- TS-ISO 9002, Kalite sistemleri - üretim ve tesiste kalite güvencesi modeli; standardta, TS-ISO 9004'deki üretim aşamasından tesis aşamasına kadar belirlenen isteklerin yerine getirildiği konusunda güvence vermek amacıyla kullanılır.
- TS-ISO 9003, Kalite sistemleri-Son Muayene ve Deneyler için Kalite Güvencesi Modeli: Kuruluş tarafından, sadece son muayene ve deneylerde belirlenen isteklerin yerine getirildiği konusunda güvence vermek amacıyla kullanılır.
- TS-ISO 9004, Kalite Yönetimi ve Kalite Sistemleri Elemanları-Klavuz: Kalite yönetimi konusunda bütün kuruluşlara yol gösterme ve ihtiyaçların tespitinden müşterinin tatmin edilmesine kadar kalite halkasının her kademesi için ürün ve hizmetlerin kalitesini etkileyen, teknik, idare ve insan faktörüne yön verebilecek esasları kapsar. Ayrıca bu standard da müşteri ihtiyaçlarının karşılanması, temel sorumlulukların tespiti, ileriye dönük risk ve menfaatlerin değerlendirilmesinin önemi de uygulanmaktadır. TS-ISO 9004-2 ise hizmet sektöründen belgelendirme talep eden firmalar için bir kılavuz olur.
- TS-ISO 9005, Kalite Sözlüğü: Kalite bir ürün ya da hizmetin belirlenen veya olabilecek ihtiyaçları karşılama kabiliyetlerine dayanan özelliklerin toplamıdır.

Uluslararası Standardizasyon Teşkilatı (ISO)'nın 207 sayılı Teknik Komitesi ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi serisini yayınlamıştır. Bu standartlar TSE tarafından Türkçe'ye tercüme edilerek TS-ISO 14000 serisi olarak 1996 yılında ilgili kamuoyuna sunulmuştur. TS-ISO 14000 serisi standartları gönüllülük esasına dayanmaktadır.

Çevre Yönetim Sistemleri Standartları:

- TS 9719 (ISO 14001), Çevre Yönetim Sistemi Özellikler ve kullanım kılavuzu.
- TS-ISO 14004, Çevre Yönetimi-Çevre Denetim Kılavuzu çevre ile ilgili denetimin genel prensipleri.
- TS-ISO 14001, Çevre Yönetimi-Çevre Denetim Kılavuzu denetim usulü. Kısım 1-Çevre yönetim sistemlerinin denetimi.
- TS-ISO 14012, Çevre Yönetimi-Çevre denetçilerinin haiz olması gereken özellikler.
- TS-ISO 14020, Çevre Yönetimi-Çevre ile ilgili etiketlenmenin temel prensipleri.
- TS-ISO 14040, Çevre Yönetimi-Hayat boyu değerlendirme-Genel prensipler ve uygulamalar.
- TS-ISO 14060, Çevre Yönetimi-Mamüllerin çevre veçhelerinin mamul standartlarına dahil edilmesi ile ilgili kılavuz.⁵³

Türkiye'nin Avrupa Topluluklarına tam üyelik başvurusunu takiben standardizasyonun taşıdığı önem dikkate alınarak, Topluluk ülkelerinde uyum sağlanan konularda CEN ve CENELEC tarafından kabul edilen standartların Türk Standardı haline getirilmesi ile ilgili çalışmalar 1970'li yıllarda başlamıştır.

Bu çalışmanın daha sağlıklı yürüyebilmesi için 1991 yılı içinde TSE Topluluk Standardizasyon Teşkilatları CEN ve CENELEC'e resmen üyelik başvurusunda bulunmuş, bu talep Avrupa Toplulukları Komisyonu ve sözkonusu standardizasyon

⁵³ÖKTEM, a.g.e., s.100-112.

organları tarafından kabul edilerek TSE'nin bu kuruluşa bağlı üyeliği kabul edilmiştir. Bu çerçevede TSE bir Avrupa Standardını hiçbir izne bağlı olmaksızın adapte edebilmekte, bu organlara ait dökümanları temin edebilmekte, bu organların çalışmalarını yerinde ve zamanında izleyebilmektedir. Bu çalışmalar sonunda ihtiyaç duyulan Topluluk Standardı, Türk standardı haline getirilmiş veya TSE Standard Hazırlama Komitelerinin iç programına alınmıştır.

Avrupa Birliği'nin ISO-9000 (EN 29000) serisini aynen kabul ettiği, hatta CEN ve CENELEC'in ISO ile ortak çalışmalar yaptığı çalışmanın AB ve Standardizasyon başlığı altında verilmişti. Türkiye'de ISO-9000 serisini TS-ISO 9000 (ISO-9000, EN 29000) olarak aynen kabul etmişti. AB'nin teknik mevzuatına uyum çalışmalarında EN 45000 serisi standartları da ülkemizde TS-EN 45000 serisi standartları adı altında yayınlanmıştır. Bu çalışmalar AB'nin teknik mevzuatına uyum çalışmalarında önemli gelişmelerdir. Fakat Topluluk mevzuatının aynen alınıp uygulandığı zaman ortaya uzman mahkemelerin olmaması gibi sorunlar çıkar. Bu konuda hakim, savcı ve avukatların yetiştirilmesi gerekmektedir.⁵⁴

6 Mart 1995 tarihli AB-Türkiye Ortaklık Konseyi Kararı'nın kabulü ile birlikte AB-Türkiye ilişkileri yeni bir döneme girmiştir. (Türkiye'nin Avrupa Birliği ile imzaladığı Gümrük Birliği antlaşması 31.12.1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir.) 1/95 sayılı bu kararın 8-11 maddeleri ticarete teknik engellerin kaldırılmasına ilişkindir. Buna göre; "Türkiye, ticarete teknik engellerin kaldırılması konusundaki Topluluk araçlarını, diğer bir ifade ile standardizasyon, ölçüm, kalibrasyon, kalite, akreditasyon, test ve sertifikalandırma konusundaki Topluluk mevzuatını, Kararın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 5 yıl içinde benimseyecektir. Türkiye, geçiş süreci içinde, Topluluk mevzuatına uygun olarak belgelendirilmiş Topluluk ürünlerinin ithalatını engellemeyecektir. Topluluk araçlarının Türk hukukuna uyarlanmasına kadar, Türkiye'nin sanayi ürünlerinde Topluluk hukuku doğrultusundaki uygunluk değerlendirmeleri de kabul görecektir." Türkiye'ye, Gümrük Birliği antlaşmasında tanınan 5 yıllık geçiş süresi 31.12.2000 tarihinde dolmuştur. 01. Ocak 2001

⁵⁴Emre ERGİN, "AT Teknik Mevzuat Uyumu ve Bu Konuda Yürütülen Çalışmalar", *İgeme'den Bakış*, Nisan-Haziran 1997, İgeme Yayını, Ankara, s. 16-19.

tarihinden itibaren yurtiçi pazara sürülen ve EK-2’de belirtilen direktiflerden biri veya birkaçı ile ilgili olan sınaî ürünlerin de CE işareti taşıması zorunlu olacaktır. CE işareti bir mamulün özellikle insan, can ve mal emniyeti yönünden yeni yaklaşım direktiflerine uygunluğunun bir göstergesi olup, kesinlikle bir kalite markası değildir. Dolayısıyla TSE veya TSEK markası yerine kullanılamaz. Ancak Gümrük Birliği’nin tesisi ile birlikte AT mevzuatına uygunluk değerlendirmesinin TSE tarafından yapıldığını belirtmek üzere AT mevzuatı gereği birlikte kullanılabilir.

Türkiye’deki son durum ise;

- OKK (Ortaklık Konseyi Kararı)’nın 8. maddesi gereğince Türkiye, Kararın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş yıl içerisinde, ticaretteki teknik engellerin kaldırılması ile ilgili topluluk hukuki vasıtalarını kendi iç mevzuatına dahil etmek için tüm kurumlarıyla çalışmalar başlatmış ve bugün itibariyle her Bakanlık kendi hazırlıklarını yaparak, ilgili mevzuatlarını TBMM’ne sunmuştur.
- Türk Standardları Enstitüsü, Yeni Yaklaşım Direktifleri çerçevesinde hazırlanan ve yürürlüğe giren tüm AT Standardlarını Türk Standardı olarak yayınlamıştır.
- Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKA) 4 Kasım 1999 günü T.C. Resmi Gazete’de yayınlanan 4457 sayılı Kanunla kurularak Mayıs 2000 tarihinde ilk Genel Kurul’unu yapmış ve Yönetim Kurulu’nu oluşturmuştur. TÜRKA’nın yapılanmasını 2000 yılında tamamlayarak 2001 yılından itibaren; Ürün/Hizmet, Laboratuvar, Sistem ve Personel konularında hizmet veren kuruluşları Akredite etmeye başlaması beklenmektedir.
- AT Mevzuatının Türk Mevzuatı olarak kabul edilmesinden sonra CE işareti ile ilgili olan AT mevzuatında belirtilen uygunluk değerlendirilmesi ve belgelendirme hizmetlerini vermekle görevlendirilmesi istenen

kuruluşların Direktif bazında devlet tarafından görevlendirilmeleri ve T.C. Resmi Gazetesinde ilanı, bu hususun AT Komisyonuna bildirilerek AT Resmi Gazetesinde yayınlanması gerekmektedir.⁵⁵

3. ULUSLARARASI REKABETTE STANDARLARIN TÜRKİYE'DEKİ KOBİ'LERE ETKİLERİ

Yıllardır Türkiye'de gereken önemin verilmediği “rekabet edebilirlik” veya “rekabet gücü” ile ilgili çalışmalar, rekabet yarışının amansız bir hale gelmesi ve Gümrük Birliği için somut adımlar atılması sürecinde bile ne yazık ki kamu ve özel sektör kuruluşları tarafından ciddiyle ele alınıp gerçekleştirilmemiştir. Yapılan çalışmaların çoğu ise Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin yapısal özellikleri gerçek sorunları ve çözüm önerilerini çok boyutlu bir vizyonda görmemizi sağlayacak geniş kapsamlı alan çalışmalarından yoksundur.⁵⁶

Ülkemiz AB'ye tam üye olmamakla birlikte, imzalamış olduğu Gümrük Birliği Anlaşmasının 1996 yılı başında yürürlüğe girmesiyle, AB ile ilişkilerinde üçüncü ülkelerden farklı bir konum kazanmıştır. Bu farklılık AB'ye üye ülkelerle mal satışında tam rekabete girmemizin yanı sıra, mal üretiminde de birlik içinde belirlenmiş standartların Türkiye açısından da zorunluluk haline gelmesidir. Nitekim, AB ile ülkemiz arasında imzalanan GB. Anlaşmasının 5-11. maddelerinin bu konuya ilişkin düzenlemeler getirdiğini görmekteyiz.⁵⁷

Gümrük Birliği avantajlarıyla beraber Türk Sanayicisine bazı engeller de getirmektedir. Bunlar başlıca üç grupta toplanabilir.

1. Güvenlik (Safety Assurance): CE-İşareti

⁵⁵Ahmet KURTER, “CE İşareti, AB Ortak Mevzuatının Bir Gereğidir”, **Ekonomik ve Teknik Dergi Standard**, Ekim 2000, Y:39, S:466, TSE Yayını, Ankara, s.33-37.

⁵⁶Alper ÖZEL, **ISO 9000 Standartları, Uluslararası Rekabet ve KOBİ'ler**, İzmir, İzmir Ticaret Odası Yayını, Yayın No:40, Hürriyet Matbaası, 1998, s.196.

⁵⁷Halit ERTUĞRUL, “Avrupa Birliği'ne Giderken “CE” İşareti ve Türk Sanayii, “CE Nedir?”, **Ekonomik ve Teknik Dergi Standard**, Ankara, Y:39, S:460, Nisan 2000, s.14-16.

2. Çevre (ECO-LABEL): Yeşil Nokta; Enerji Tüketimi ve ISO-14000
3. Kalite: ISO-9000

3.1. CE İşareti

Ürünlerin serbest dolaşımı için üye ülkelerin öngördüğü dört ilkeyi kapsar:

- Can ve Mal Güvenliği,
- Çevrenin Korunması,
- Hayvan ve Bitki Varlığının Korunması (Flora, Fauna) yanında Stoklarında Korunması,
- Tüketicinin Korunması.

3.2. ECO-LABEL (Katı Atık Yönetmeliği)

Üzerine yapıştırıldığı ürünün; tasarım, üretim, tesis, satış, kullanım ve kullanım sonrası atılması safhalarının tümünde çevreye verdiği etkilerin minimuma indirildiğini gösteren “Ekolojik Bir Etiket”tir.

3.2.1. Yeşil Nokta (Almanya İçin Zorunlu)

Ürün ambalajlarının “Ekolojik Yönden Uygunluğunu” gösteren bir işarettir.

3.2.2. Çevre Koruma Meleği (Almanya’da Geçerli)

Tüketicilerin satınalma kararlarını kolaylaştırmak amacıyla ortaya atılmıştır. Bu etiketın kullanılabilmesi için “ürün grupları ve gerekli koşulları” belirlenmiştir.

3.3. Dünya Kalitesi

- Çevre ile uyum,
- İnsan sağlığı ve can güvenliği,
- Tüketici Memnuniyeti.

Geleceğin tüketicileri bu üç unsuru tüm Ürün ve Hizmetlerde arayacaktır.⁵⁸

CE İşareti, sadece direktiflerin şartlarına uygun olan ürünlerin üzerinde kullanılabilir. Bazı ürün grupları için üçüncü kuruluşların (Onaylanmış Kuruluşlar-Notified Bodies) devreye girmesi ve ürün testinin yapılması ve hatta çok riskli ürünler için Kalite Güvence Sistemlerinin üreticilerce kullanılması gerekebilir. Ne yazık ki, günümüze kadar Türk Sanayiinde sağlık, güvenlik, çevre ve tüketici koruma konularına gereken önem verilmemiştir. Ekonomik işbirliklerinin fazlasıyla arttığı günümüzde, üreticilerimiz tasarım, üretim ve servis anlayışlarını artık değiştirmek zorundadırlar. Bu değişimlerin sonuçlarını, iç pazarlarda yaşam standardının yükselmesi olarak, dış pazarlarda ise daha geniş pazar şansı bulma olarak görmek mümkündür. Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği Anlaşması'nı imzalamış olan Türkiye'de üreticilerimizin CE İşareti çalışmalarını yapmaları ve önümüzdeki yıllara hazır olarak girmeleri kendi menfaatlerindedir.

CE İşaretinin Türkiye'yi ve Sanayicilerimizi neden ilgilendirdiği konusunda ilk olarak, coğrafi yakınlık ve tarihsel ilişkiler nedeniyle ticaretimizin büyük bir bölümü AB ülkeleriyle yapılmaktadır. Dolayısıyla bu ülkeler sanayicilerimiz için önemli bir pazar oluşturmaktadır. İhracatçılarımız bu ülkeleri hedef piyasa olarak seçmektedirler. CE işareti AT'nin yeni yaklaşım direktifleri olarak adlandırılan ortak AT mevzuatının bir gereğidir. Mevzuatın gereğini yerine getirmeyen mamuller AT ülkelerinde piyasaya giremez, satılamaz, kullanılamazlar.

İkincisi, Türkiye ve AT arasında mevcut olan anlaşma ve ilişkiler çerçevesinde Türkiye ve AT arasında GB'nin tesisi ve bu çerçevede imzalanan 6 Mart 1995 tarihli Ortaklık Konseyi Kararıdır. Bu husus Türk Sanayicisinin ve ihracatçısının önündeki ticari engellerin kaldırılması ve AT'a yönelik ticaret hacmimizin artırılması için önemlidir.⁵⁹

⁵⁸KAL-DER (Kalite Derneği Çevre Uzmanlık Grubu), **Gümrük Birliği ve Çevre Panelleri Dizisi**, İstanbul, Kal-Der yayınları:10, Ekim 1996, s.18-19.

⁵⁹ÖKTEM, a.g.e., s.117.

Standardların uluslararası ticaretin teknik dili olması sebebiyle iç ve dış pazarlarda sürdürülebilir rekabet gücüne ancak standartlara uygun kaliteli mal ve hizmet üretmek suretiyle ulaşılabilir.

İşte, KOBİ'lerin de Gümrük Birliği sürecinde karşılaştıkları engelleri aşabilmelerinin sihirli formülü de budur: "STANDARDLARA UYGUN KALİTELİ MAL VE HİZMET ÜRETMEK".

Standardizasyon uygulamaları ile KOBİ'lerin; ufku genişleyecek, kalite kontrol bilinci gelişecek, yeni teknolojilere adapte kabiliyetleri artacak, kayıp ve artıkları asgariye indirmek suretiyle tasarrufa yönelecekler, üretim maliyetleri düşecek ve en önemlisi de standartlara uygun kaliteli üretim yaptıkları için iç ve dış pazarlarda rekabet gücüne sahip olacaklardır.

Belgelendirmeye esas teşkil eden standardizasyon alanında gerek AB standartları gerekse diğer uluslararası standartlara (ISO,IEC) uyumun büyük oranda sağlanmış olması ve belgelendirmenin uluslararası usul ve esaslar çerçevesinde yürütüldüğü dikkate alındığında; KOBİ'lerin, standartlara uygunluğun ve kalitenin göstergesi olan TSE belgelerini kullanmaları kendilerine iç ve dış pazarlarda büyük avantajlar sağlayacaktır.

Bu suretle;

- Hatalı imalattan kaynaklanan kusurlar karşısında TSE belgeleri tüketiciler için mutlak bir garanti (Teknik Sigorta) teşkil etmeleri dolayısıyla tüketicilerin tercihinde fevkalade önemli bir rol oynamakta, bu da TSE belgeli mallara pazar avantajı kazandırmaktadır.
- Ayrıca "MARKA" imajının büyük işletmeler lehine ayrıcalık teşkil ettiği günümüzde, bu avantajdan mahrum olan KOBİ'ler için TSE belgeleri adeta bir marka fonksiyonu ifa ederek iç ve dış piyasada kendilerine itibar kazandırmakta, rekabet gücünü arttırmaktadır.

- En büyük tüketici konumundaki kamu kurumlarının da satınalmalarında TSE belgeli mallar tercih ettikleri dikkate alındığında KOBİ'ler için TSE belgelerinin ne kadar önem arzettiği görülmektedir.⁶⁰

4. TÜRKİYE'DEKİ KOBİ'LERİN STANDARDLARA UYUMUNA YÖNELİK DESTEKLER

1963 yılından beri her beş yılda bir hazırlanmakta olan Beş Yıllık Kalkınma Planlarında, küçük sanayi konusu değişik açılardan ele alınmıştır. Ancak, bu dönemlerdeki küçük sanayi politikalarının kapsamlı ve tutarlı bir şekilde yürütüldüğü söylenemez. Bunun başlıca nedenlerinden birisini, “küçük ve orta büyüklükteki işletme” tanımının tam olarak yapılamaması teşkil etmektedir.

Ülkemizin Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmasına taraf olması ve Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği sürecine girilmesiyle birlikte rekabetin daha da artması neticesinde krediler ile dış ticaretteki payları son derece düşük olan KOBİ'lerin finansman, üretim, pazarlama, altyapı, teknoloji, personel v.b. sorunlarının daha da ağırlaşması, anılan firmaların son yıllarda ekonomi gündeminin üst sıralarına tırmanmasına yol açmış ve 1996 “KOBİ YILI” olarak ilan edilmiştir.

1996-2000 yıllarını kapsayan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda küçük ve orta boy işletmelere büyük önem verilmiştir. Anılan Planda, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin istihdam yaratma, yenilik ve uyum sağlama güçleri açık bir şekilde vurgulanarak bu işletmelerin özel programlar ile destekleneceği ifade edilmiştir. Ayrıca, KOBİ'lerin finansman olanaklarının artırılacağı ve bunun için gerekli mevzuat değişikliklerine gidileceği, risk, sermaye ve kredi garanti fonu oluşturulacağı, yan sanayinin geliştirileceği belirtilmiştir.

Gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde olduğu gibi Türkiye

⁶⁰Ahmet KARAKUŞ, “KOBİ'ler ve Standardlar”, **Gümrük Birliği Sürecinde KOBİ'ler Semineri**, İstanbul, Türkiye-Avrupa Birliği Derneği İstanbul Şubesi, Yayın No:6, 2000, s.94-95.

ekonomisindeki önemi de yadsınamaz boyutlarda olan KOBİ'lerin sorunlarına çözüm getirilebilmesi amacıyla ve Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda belirtilen hedeflere de uygun bir şekilde, Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca, anılan işletmelerin bireysel veya organize olarak dünya pazarlarına açılmalarının sağlanması için gerekli mevzuat düzenlemelerinin yapılmasının yanısıra; bu işletmelerin ihracata yönlendirilmesi ve dış pazarlarda rekabet güçlerinin artırılmasını teminen, teşvik tedbirleri ile uygulama usul ve esaslarının belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılmış ve yapılmaktadır.⁶¹

2001-2005 yıllarını kapsayan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı da, bir önceki planda KOBİ'lere verilen önemi devam ettirmiştir. Anılan Planın, amaç, ilke ve politikalarına göre; küçük ve orta ölçekli işletmelerin rekabet gücünün geliştirilmesi için, teknoloji düzeyinin ve ürün kalitesinin yükseltilmesi, verimliliğin artırılması, bilgiye erişimin kolaylaştırılması, rehberlik ve danışmanlık hizmetleri sağlanması, finansman kaynak ve araçlarının geliştirilmesi, ana-yan sanayi bütünleşmesi, ortak pazarlama örgütlerinin yaygınlaştırılması, işletmeler arası işbirliği ve elektronik ticaret imkanlarının artırılması desteklenecektir.⁶²

4.1. Devlet Tarafından Sağlanan Destekler

4.1.1. Eğitim Yardımı (Resmi Gazete Tarihi:29 Ocak 2000, Tebliğ No:2000/2)

4.1.1.1. Amaç

İşletmelerde verimliliğin artırılarak dış ticarete rekabet edebilir nitelikte mal üretilmesini kolaylaştırmak ve firmalarımızın dünya pazarlarına açılmalarını sağlamak amacıyla uzman ve nitelikli işgücünün yaratılmasına ve bu konuda özel sektörün eğitim ihtiyacının giderilmesine katkıda bulunmak.

⁶¹DPT, "VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Rekabet Hukuku ve Politikaları", **Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Yayın No:DPT:2501-ÖİK:522, Ankara, 2000, s.74-75.

⁶²DPT, **Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005**, Ankara, 2000, s.226.

4.1.1.2. Kimler Yararlanabilir?

- Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ)
- Sektörel Dış Ticaret Şirketleri
- SDŞ'lerin ortağı bulunan Şirketler.

4.1.1.3. Eğitim Konuları

- Dış ticaret, Gümrük ve Kambiyo Mevzuatı,
- İhracat için pazar ve müşteri bulma, pazar analizi, pazar araştırması, alıcıyla müzakere ve yazışma teknikleri ve fiyat verme,
- İhracata ulusal ve uluslararası finansman sağlama teknikleri,
- Rekabet hukuku ve koşulları ile Avrupa Birliği ve Dünya Ticaret Örgütü mevzuatı, uluslararası pazarlama teknikleri,
- Moda-Marka tasarımı ve benzeri alanlar.

4.1.1.4. Uygulamacı Kuruluş

İGEME-İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi.⁶³

4.1.2. Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi

(Resmi Gazete Tarihi:31.07.1997 ve 14.11.1998, Tebliğ No:97/5 ve 98/13)

4.1.2.1. Amaç

Ürünlerimizin uluslararası pazarlarda karşılaştıkları çevre, kalite ve insan sağlığına yönelik teknik mevzuata uyulması amacıyla kalite güvence sistemi ve çevre yönetim sistemi belgeleri ile CE işaretinin alınması halinde KOBİ'lerin desteklenmesi.

⁶³<http://www.igeme.org.tr> (İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi Web Sayfaları).

4.1.2.2. Kimler Yararlanabilir?

KOBİ-Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler.

4.1.2.3. Yararlanacak Kalite ve Çevre Belgeleri

Türk Standardları Enstitüsü ile akredite edilmiş kuruluşlardan;

- ISO 9000 serisi kalite güvence sistemi belgeleri,
- ISO 14000 serisi çevre yönetim sistemi belgeleri,
- CE İşareti,
- Uluslararası nitelikteki diğer kalite ve çevre belgeleri alınması için yapılan belgelendirilmiş harcamaların belirli bir kısmının karşılanmasıdır.

4.1.2.4. Sağlanan Destek

Sözkonusu belgelerin alınması için yapılmış harcamaların en fazla %50'si.

4.1.2.5. Uygulamacı Kuruluş

Dış Ticaret Müsteşarlığı.⁶⁴

4.1.3. 19.02.1999 Tarih ve 99/12474 Sayılı Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karar

(Yayımlandığı Resmi Gazete tarih ve sayısı:05.03.1999/23630)

Bu karar; Küçük ve Orta Boy İşletmelerin (KOBİ) kalkınma planları ve yıllık programlarda öngörülen hedeflere uygun olarak korunmalarını, teşvik edilmelerini, üretim ile kalite ve standartlarını artırmalarını, ürün geliştirmeye yönelik taleplerini

⁶⁴<http://www.dtm.gov.tr> (Dış Ticaret Müsteşarlığı Web Sayfaları).

karşılıklarını, istihdam yaratmalarını ve Gümrük Birliği içerisinde rekabet edebilmelerini teminen yayımlanmıştır. (Bu kararı, Hazine Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Devlet Bakanı yürütür.)⁶⁵

4.1.4. Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme Başkanlığı (KOSGEB)

4.1.4.1. Danışmanlık ve Kalite Geliştirme Merkezleri

Küçük ve orta boy sanayi işletmelerinin kalite ve standartlara uygun üretim yapmalarının temin edilmesi ve böylece uluslararası rekabet düzeyine ulaşmalarının sağlanması amacıyla hammadde seçiminden ürün pazarlamasına kadar her alanda danışmanlık ve laboratuvar hizmetleri verilmektedir.

4.1.4.2. Eğitim Merkezleri

Kalite, ISO 9000, CE İşareti konularında eğitim verilmektedir.

4.1.4.3. Avrupa Birliği İle İlgili Hizmetler

Avrupa Birliği'ne girildiğinde yabancı rakipleri ile hem iç hem de dış pazarlarda çetin bir rekabete girecek olan küçük ve orta boy sanayi işletmelerinin rekabet güçlerini geliştirmek amacıyla; ürün kalitesinin artırılması, maliyetin düşürülmesi, ISO 9000 Kalite Güvence Sistemlerinin kurulması, CE İşareti alınması gibi konularda bölgesel eğitim programları ve danışmanlık hizmetleri sağlanmaktadır.⁶⁶

⁶⁵<http://www.hazine.gov.tr> (Hazine Müsteşarlığı Web Sayfaları).

⁶⁶TMMOB, a.g.e., s.165-166.

4.2. Halk Bankası KOBİ Kredileri

4.2.1. KOBİ Yüksek Teknoloji Kredisi

4.2.1.1. Krediden Yararlanacaklar

Krediden, Gümrük Birliği ve Avrupa ile bütünleşme aşamasında; üretim yöntemlerini iyileştirmek isteyen, ürün çeşitlendirmesi yanı sıra ürünlerinin kalite ve standardizasyonunu sağlamayı amaçlayan üretim ve onarım faaliyetinde bulunan KOBİ kapsamındaki sanayi işletmeleri yararlanabilir.

4.2.1.2. Kredinin Kullandırılışı

Kredi, firmanın makine-ekipman alımı ile AR-GE amaçlı yatırımlarının finansmanı için kullanılacaktır.

4.2.1.3. Teminat

şahıs kefaleti, ipotek, ticari işletme rehini, mevduat rehini, hazine bonusu rehini, döviz tevdiat vd. teminatlar. Teminat oluşturulamaması durumunda Kredi Garanti Fonunun kefaleti kabul edilebilmektedir.

4.2.1.4. Limit

Limit 400 milyar TL.

4.2.1.5. Vade

1 Yılı Anapara ve Faiz ödemesiz dönemli, 4 yıldır.

4.2.1.6. Faiz

% 50 (Aylık eşit taksitlide % 42).

4.2.1.7. BSMV

Yok.

4.2.1.8. KKDF

Yok.

4.2.1.9. Komisyon

Yok.

4.2.2. Orta Vadeli Döviz Yatırım (BİN KOBİ BİN İHRACATÇI) Kredisi

4.2.2.1. Amaç

BİN KOBİ BİN İHRACATÇI PROJESİ çerçevesinde sağlanan kaynakla; KOBİ'lerin önce yatırımlarını realize ederek kapasitelerini artırmaları, üretim teknolojilerini yükselterek maliyetlerini kısma ve daha kaliteli ürünler üreterek özellikle yurtdışı pazarlarda kolayca satabilmeleri, ülkemizin ihracat seferberliğine katkı sağlamaları amaçlanmaktadır. KOBİ'leri ihracata yönlendirme ve ihracat yapan KOBİ'lerin pazarlarını genişletme amacı ile yatırım kredisi, gerektiğinde ihracat amaçlı işletme kredisi şeklinde kullanılmaktadır.

4.2.2.2. Limit

100.000 DM ve üstü ihracat amaçlı üretim yapacak KOBİ'nin projesi, özkaynak katkısı, mali, ekonomik ve teknik değerlendirme sonucu firma bazında belirlenir.

4.2.2.3. Vade

1-2 yıl (Vade 26.08.2001'i geçmeyecek şekilde düzenlenecektir).

4.2.2.4. Faiz

İhracat ve diğer bankacılık faaliyetleri doğrultusunda kaynak maliyetine ve kredi vadesine göre Tesis ve İşletme kredileri için % 11 olarak belirlenmiştir.

4.2.2.5. Özkaynak Katkısı

Genel olarak bu kredi yatırım kredisi olarak kullanılacak, gerektiğinde ihracat amaçlı işletme kredisi verilebilecektir. Kredinin ihracat taahhüdüne bağlı olarak kullanılması durumunda her yıl kredi+faiz tutarı kadar ihracat gerçekleştirme şartı aranmaktadır. Ayrıca Yatırım Teşvik Belgesine bağlı olarak kullanılabilir.

4.2.3. ISO 9000 Kalite Standardları Belgesi Kredisi

4.2.3.1. Krediden Yararlanacaklar

ISO 9000 Kalite Standardları Serisinden birisine (ISO-9001, ISO-9002, ISO-9003...) sahip olmak isteyen KOBİ ve Büyük Ölçekli Sanayi İşletmeleri yararlanabilir.

4.2.3.2. Kredinin Kullanılışı

TSE ya da aynı hizmeti veren yurtdışı kuruluşların Türkiye temsilciliklerinden alınacak ISO 9000 Kalite Standardları Belgesini temin amacıyla yapılacak harcamalar için, Sanayi Kredileri Müdürlüğü'nün kredi tahsis talimatı şubece alındığında, firmadan herhangi bir harcama belgesi istenmeden kredi kullanılacaktır. Ancak ISO 9000 Kalite Standardları Belgesinin kredi vadesi sonuna kadar ibraz şartı aranacaktır.

4.2.3.3. Teminat

İpotek, kefalet, ticari işletme rehini, Banka Teminat Mektubu, DTH rehini, Vadeli-Vadesiz Mevduat rehini ve diğer teminat türlerinden bir veya birkaçı

oluşturabilecektir. Krediye karşılık sadece gayrimenkul ipoteği alınacaksa ipotek kredinin % 100 fazlasıyla tesis edilecektir. Teminatı olmayan KOBİ işletmeleri için Kredi Garanti Fonu'ndan da teminat oluşturulabilecektir.

4.2.3.4. Limit

Kredinin azami limiti 5 milyar TL olup, birden fazla ISO-9000 Kalite Standard Belgesinin temini halinde her belge için aynı miktarda kredi değerlendirmeye alınabilecektir.

4.2.3.5. Vade

Taksitli Kullandıırmda 6'şar aylık dönemler halinde 4 eşit taksitte düzenlenecektir. Aylık Eşit Taksitli Kullandıırmda ise 1 Yıl Anapara ve faiz ödemesiz döneme müteakip tahakkuk eden faizin anaparaya ilavesi suretiyle bulunacak yeni kredi tutarı 12 ayda eşit taksitler halinde geri dönüşü sağlanacaktır.

4.2.3.6. Faiz

KOBİ'ler için %50, Büyük lekli işletmeler için % 55.

4.2.3.7. BSMV

KOBİ'ler için yok, Büyük lekli işletmeler için % 5.

4.2.3.8. KKDF

KOBİ'ler için yok, Büyük lekli işletmeler için % 3.

4.2.3.9. Komisyon

Yok.

4.2.4. Ürün Geliştirme Kredisi

4.2.4.1. Krediden Yararlanacaklar

KOBİ'lerin ve Büyük Ölçekli Sanayi İşletmelerinin pazarlanabilir yeni ürün geliştirmeleri, mevcut ürünlerinin ise kalitelerinin geliştirilmesi veya tüketici talepleri doğrultusunda değişiklik yapılarak ürün kalitelerinin artırılarak rekabetçi sanayi işletmeleri yaratılması ve AB ile rekabetçi uyumun sağlanması amaçlanmaktadır.

4.2.4.2. Kredinin Kullandırılışı

Sanayi Kredi Müdürlüğü'nün kredi tahsis talimatı şubece alındığında işletme kredilerinde firmadan daha sonra belge alınmak üzere avans olarak kredi kullandırılacaktır. Amaca uygun olarak yapılacak proje, patent v.b. harcamalara ilişkin belgeler kredi vadesi içinde firma dosyasına koyulacaktır. Kredi, patent alımı için tahsis edilmiş ise, patent belgesi kredi vadesi sonuna kadar ibraz edilecektir.

4.2.4.3. Limit

Kredinin üst limiti 400 Milyar TL'dir.

4.2.4.4. Vade

- Tesis kredilerinde 2-5 yıl (1 yıl ödemesiz),
- İşletme kredilerinde 2-4 yıl,
- Aylık eşit taksitli kredilerde ise 36 ay'dır.

4.2.4.5. Faiz

- KOBİ'ler için faiz % 50, temerrüt faizi % 80'dir.
- Büyük Ölçekli İşletmeler için faiz % 55, temerrüt faizi % 85'dir.

Kredi vadesi içinde yapılan faiz değişiklikleri aynen yansıtılacaktır. Aylık eşit taksitli kullandırmalarda KOBİ'lerin yıllık faiz oranı % 51, Büyük Ölçekli İşletmelerde ise yıllık faiz oranı % 56'dır.

Anapara taksitleri normal taksitli kredilerde 3,6,9,12 aylık devreler itibariyle, SKA kredilerinde ise en az 1 yıllık taksitler halinde düzenlenecektir.

4.2.5. Sektörel Büyüme Kredisi

4.2.5.1. Kredinin Amacı

Aynı sektörde faaliyet gösteren KOBİ'lerin veya Büyük Sanayi işletmelerinin rekabetçi bir yapıya kavuşmak için bir araya gelerek yeni bir oluşuma gitmeleri veya en az 2 firmanın veya şirket birleşmeleri yoluyla sermayelerini ve birikimlerini yeni oluşturacakları işletmelerin yaratacağı sinerjinin boyutu ile iç ve dış pazarlarda rekabet şanslarının yükseltilmesi ve dünya pazarlarında yer edinmeleri amaçlanmıştır.

4.2.5.2. Kredinin Konusu

Organize Sanayi Bölgeleri ile Kalkınmada Öncelikli Yörelerde yatırım yapacak KOBİ ve Büyük Ölçekli İşletmelerin, fabrika bina yapımı, makine, tesis, demirbaşlar (mevcutlar hariç) alımı için yatırım kredisi, ham ve yardımcı madde ve diğer işletme giderleri, işçilik, enerji için de işletme kredisi kullanılacaktır.

4.2.5.3. Aranılan Şartlar

İmalat sanayiinde yatırım amaçlı şirket kurulması, yatırımın "Yatırım Teşvik Belgesine" bağlanması, Kurulacak firma değişken sermayeli A.Ş. ve asgari sermayesi 250 milyar TL olmalı, ortakların semaye payının her birinin % 50'den çok olmaması, konusunda tecrübe sahibi kişiler tarafından şirketin kurulması gerekmektedir.

4.2.5.4. Limit

Kredi üst limiti 2 Trilyon TL'dir. Toplam yatırım tutarının en az % 40'ı oranında özkaynak katkısı aranacaktır. İşletme kredisi, yatırım kredisi ile birlikte dikkate alınacak, yatırım kredisi kullandırılmadan işletme kredisi kullandırılmayacaktır.

4.2.5.5. Vadesi

- Yatırım kredilerinde 5-7 Yıl (2 yıl ödemesiz),
- İşletme kredilerinde 4 yıl (1 yıl ödemesiz).

4.2.5.6. Faizi

- Faiz TEFE+5 olarak uygulanacaktır.
- Temerrüt faizi TEFE+15 olarak uygulanacaktır.

4.2.5.7. Komisyon

Yok.

4.2.5.8. BSMV-KKDF

Yatırım teşvik belgesine bağlı olarak kullanılan krediler ile KOBİ kapsamındaki işletmelere kullanılan kredilerde KKDF muafiyeti uygulanacaktır.

4.2.6. KOBİ Yatırımlarına Ortaklık A.Ş.

Türkiye Halk Bankası ortaklığında; tüm ülke ekonomilerinde olduğu gibi ülkemizde de üretim, yatırım ve istihdama yaptıkları katkı itibariyle önemli bir yere sahip olan KOBİ'lerin desteklenmesine yönelik yeni bir finansman modeli uygulamasına başlanmıştır.

Avrupa Birliği ile bütünleşme sürecinde olan ülkemizde özkaynak sıkıntısı

içerisinde bulunan KOBİ'lerin öncelikle finansman sorunlarının çözülmesini hedefleyen KOBİ Yatırımlarına Ortaklık Anonim Şirketi'nin kuruluş amacı;

“KOBİ'lerin gelişmelerine ve ekonomik faaliyetlerine yardımcı olmak, sanayileşmedeki katkılarını artırmak, mevcut tesislerinde ya da yeni kurulacak girişimlerine sermaye katkısında bulunmak, KOBİ'lerin teknoloji yaratma ve yenileme, yeni teknoloji içeren tesisler edinme, üretim, kalite ve standard geliştirme amacıyla ihtiyaç duydukları finansman sağlayıcı yeni oluşumlarına ya da ortaklıklarına iştirak etmek, bu amaçla sahip olunan makina, ekipman ve tesisleri tahsis etmek, kurulacak şirketlere ve Risk Sermayesi Şirketleri'ne ortak olmak suretiyle risklerine katılmak, danışmanlık, proje geliştirme ve eğitim hizmetleri sunmak”, şeklinde belirlenmiştir.

KOBİ A.Ş. amaç ve faaliyet konularını yerine getirirken Türkiye Halk Bankası, TOBB gibi ortaklarından ihtisas konularıyla ilgili destek alacak ve aynı zamanda ortaklarının ihtisas alanlarıyla ilgili çalışmalarından da yararlanacaktır. Ayrıca, Şirket iştirak edilen firmanın Yönetim Kurulunda ve İdaresinde kendi bünyesinden veya dışarıdan konularında ihtisas sahibi kişileri de görevlendirebilecektir.

Böylece konjonktürel nedenlerle finansman sıkıntısı çeken ve bu nedenle yeterli gelişme gösteremeyen KOBİ'lerin diğer ülke KOBİ'leriyle rekabet edebilir duruma gelmelerine yardımcı olunacaktır.

KOBİ A.Ş. amaç ve faaliyet konuları doğrultusunda iştirak edeceği işletmenin ortaklığından en çok 10 yıl içinde ayrılacaktır. Ana prensip mevcut hisselerin öncelikle işletmenin sahiplerine geri satılmasıdır. Bu mümkün olmadığı takdirde borsa kanalıyla elden çıkarılacak veya yapılan sözleşme çerçevesinde başkalarına devredilecektir. Ülkemizde ilk defa Risk Sermayesi benzeri bir şirket niteliğinde kurulan KOBİ A.Ş.; Türkiye'nin ticaretine ve sanayisine yön veren meslek örgütleri olan TOBB, TESK, KOSGEB, 62 yıldır Türkiye'nin tek KOBİ bankası olarak çalışmalarını sürdüren TÜRKİYE HALK BANKASI, HALK LEASİNG ve ülkemizin en önemli 16 sanayi ve ticaret merkezinde faaliyet gösteren Ticaret ve/veya Sanayi Odaları ortaklığında faaliyete geçirilmiştir.

KOBİ A.Ş. ortaklarının talebi doğrultusunda aldığı kararla sermayesini Mart/1999 tarihi itibarıyla 317.8 Milyar Lira'dan 1 Trilyon Lira'ya yükseltmiştir. Böylece şirket, KOBİ'lerin rekabet güçlerini artırarak geleceğine ışık tutmakta ve geleceğe daha güvenle bakmalarına olanak sağlamaktadır.⁶⁷

4.3. Eximbank Kredileri

4.3.1. Sevk Öncesi Döviz İhracat Kredisi (SÖİK-DVZ)

Amacı, ihracata yönelik mal üreten sanayi, tarım ve madencilik sektörlerindeki ihracatçı ve imalatçıların uluslararası piyasalardaki rekabet güçlerini artırabilmek için ihracat projelerinin hazırlık aşamasında desteklenmesidir.

Türk Eximbank'ca belirlenen özelliklere sahip Türkiye menşeli malların serbest dövizle, kesin olarak ihracı taahhüdü karşılığı kullanılır. Taahhüt kapatma aşamasında kredi tutarına ilave olarak tahakkuk eden faiz tutarı kadar ihracatın gerçekleştiği ayrıca aranacaktır. Kredi, FOB ihracat taahhüdünün % 100'ü oranında ve ticari bankalar aracılığı ile kullanılır. Kredinin azami vadesi 180 gündür.

Faiz oranı, Bankanın kaynak maliyeti ve uluslararası piyasa koşulları dikkate alınarak belirlenir. Faiz oranları, firmanın Türk Eximbank nezdindeki toplam riskine göre değişmektedir.

Aracı bankalar bu oranların üzerine azami 0.75 puan komisyon ilave edebilirler. 17 Şubat 1997'de yapılan düzenleme ile döviz birimli kısa vadeli ihracat kredi programlarında da ihracat kredi sigortası yaptırmış firmalar için 0.5 puan faiz indirimini yapılmış olup, faiz indirimini sigortalı firmaların riski açık kredilerine de uygulanmıştır.⁶⁸

⁶⁷<http://www.halkbank.com.tr> (Halkbankası Web Sayfaları).

⁶⁸<http://www.eximbank.gov.tr> (Türk Eximbank Web Sayfaları).

5. STANDARDİZASYONUN TÜRKİYE'DEKİ KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERİN DIŞ TİCARETİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN ANALİZİ

5.1. Analizin Kapsamı

Küçük işletme “bağımsız” bir şekilde faaliyette bulunan ve faaliyette bulunduğu alanda egemen durumda olmayan işletme olarak tanımlanabilir.

Standardizasyon, belirli bir faaliyetin yapılmasında, faaliyetle ilgili bulunanların ve söz konusu faaliyetin özellikle ekonominin yararına yapılabilmesi için tüm tarafların katkı ve işbirliği ile belirli kuralların konulması ve bu kuralların uygulanması işlemidir.

Analizin konusu; Türkiye ekonomisine büyük katkıları olan KOBİ'lerin incelenmesidir. Bu amaçla standardizasyonun Türkiye'deki KOBİ'lerin üzerindeki etkileri incelenmeye çalışılmıştır. Analiz Türkiye'deki bütün KOBİ'leri kapsamaktadır.

Analizin amacı ise; her ülkede olduğu gibi Türkiye'de de önemli bir yere sahip olan KOBİ'lerin dış ticaretine etki eden standardizasyonun etkisinin incelenmesidir. Kendi öz sermayeleriyle kurulup, ekonomiye katkıları azımsanmayacak kadar çok olan KOBİ'lerin dış ticarete açıldıklarında karşılaştıkları en önemli sorunlardan bir tanesi olan standardizasyonun dış ticaretleri üzerindeki etkileri incelenmeye çalışılmıştır.

5.2. Analizin Yöntemi

Bu çalışmanın verileri ilgili kuruluşların [Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM), Merkez Bankası, Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)] yayınlarından elde edilmiştir. Analizde, açıklayıcı değişkenlerden Standardizasyon Kukla Değişken olarak alınmıştır.

Açıklayıcı değişkenlerin çoğu niteliksel bir yapıya sahiptir; örnek olarak, savaş dönemine karşılık barış dönemi, erkeğe karşılık kadın ve doğuya karşılık batı gibi. Dolayısıyla tanımlanmaları için yaklaşık yapay bir değişkenin oluşturulması gerekir. Bir grup için bir ve diğer grup için sıfır değerine sahip olan kukla değişkenler bu amaç için kullanılır. Bu analizde de Gümrük Birliği'nden önceki (1996'dan önceki) yıllarda dış ticarete standardizasyon uygulanmadığı için standardizasyona "0", 1996 ve sonrası (Gümrük Birliği'nden sonrası) uygulandığı için standardizasyona "1" değeri verilerek Gümrük Birliği öncesi ve sonrası olarak net bir sonuç elde edilmeye çalışılmıştır. 1980-1999 yılları arasında yıllık veriler kullanılarak Çoklu Regresyon Analizi yapılmıştır.

5.3. Analizin Sonuçları ve Yorumları

1980-1999 yılları arasında yıllık veriler kullanılarak aşağıdaki Küçük ve Orta Boy İşletmelerin ihracatı fonksiyonu tahmin edilmiştir. (\hat{Y}_t KOBİ'lerin Türkiye'nin ihracatının içindeki payı; X_{t2} , TL/DM kuru; X_{t3} , Türkiye'nin ihracatı; X_{t4} , AB Kişi Başına GSMH; X_{t5} , standardizasyon)

$$\hat{Y}_t = -7036466.487 + 212.677X_{t2} + 0.088X_{t3} + 11371.495X_{t4} + 161022175.328X_{t5} + e_t$$

	(31684303.149)	(345.337)	(0.006)	(5273.752)	(64026275.237)
t =	(-0.222)	(0.616)	(15.227)	(2.156)	(2.515)

$$F = 1586.568$$

$$DW = 1.935$$

$$\bar{R}^2 = 0.997$$

- Teorik olarak, sabit dışındaki dört değişken beklenen işarete sahiptir.

- Diğer şartlar sabitken TL/DM kuru % 1 arttığı zaman KOBİ'lerin ihracatı 212.677 TL. artmaktadır. Markın (DM) Türk Lirası karşısında değer kazanması, Türk ihracat mallarının Mark karşısında ucuzlaması demektir. Bu da teorik olarak KOBİ'lerin ve aynı zamanda Türkiye'nin ihracatının artması demektir.

- Diğer şartlar sabitken Türkiye'nin ihracatı % 1 arttığı zaman KOBİ'lerin

ihracatı % 8.8 artmaktadır. Bir bütünün parçası olarak Türkiye'nin ihracatının içinde yer alan KOBİ'lerin ihracatı, Türkiye'nin ihracatı arttığı zaman artma gösterir.

- Diğer şartlar sabitken Avrupa Birliği'nin Kişi Başına Gayri Safi Milli Hasılası (AB K.B. GSMH) % 1 arttığı zaman KOBİ'lerin ihracatı 11371.495 \$ artmaktadır. Avrupa Birliği'nin Kişi Başına GSMH'nin artması, satınalma güçlerinin artması demektir. Satınalma güçlerinin artması mal taleplerini arttıracığından, KOBİ'lerin ihracatında da artma doğrultusunda etki gösterir.

- Diğer şartlar sabitken standardizasyonun uygulanmasıyla birlikte KOBİ'lerin ihracatı, önceki yıllara göre 161022175.328 \$ artmıştır. Standardlara uyan malların uluslararası pazarlarda yer almaları daha kolay olduğundan, Türkiye'de de uygulamaya geçildikten sonra KOBİ'lerin ihracatında artış yönünde olumlu etkide bulunmuştur.

- Türkiye'nin ihracatı, A.B. Kişi Başına GSMH ve Standardizasyon bağımsız (açıklayıcı) değişkenlerinin t değerleri sıfırdan anlamlı bir şekilde farklıdır. TL/DM bağımsız (açıklayıcı) değişkeni t değeri Çoklu Bağintı Sorunu olduğundan dolayı anlamsızdır.

- $F = 1586.568$

P değeri $<.0001$ (%01) % 5'ten küçük olduğu için, tahmin edilen model bir bütün olarak anlamlıdır.

- Durbin - Watson 1.935

D-W 2'ye yakın olduğu için modelde otokorelasyon yoktur.

- $\bar{R}^2 = 0.997$

Açıklayıcı (bağımsız) değişkenlerdeki değişmeler KOBİ'lerin ihracatındaki değişmelerin yaklaşık % 99,7'sini açıklamaktadır.

SONUÇ

KOBİ'lerin tüm ülke ekonomileri içinde geleneksel ve sürükleyici bir güce ve etkiye sahip oldukları uluslararası alanda onaylanmış somut bir gerçektir.

KOBİ'lerin sahip oldukları potansiyelin, ülke içi üretim de kullanımı yanında, ihracata ve uluslararası pazarlara sürekli olarak yönlendirilmesi ve özendirilmesi ile çeşitli ve kalıcı yararlar sağlanabilir.

Ülke ekonomisi ve özellikle dış ticaret yönünden sağlanabilecek döviz girdilerinin sağlanması ve istihdam imkanlarının yaratılması gibi geleneksel ve makro düzeydeki yararlar yanında; firmalar yönünden, firmaların kendi çabaları ve bu çabalarından daha kapsamlı bir şekilde hükümetler ve ilgili diğer kuruluşlar tarafından ihracata yönlendirilmeleri ve bu yönlendirme politikaları ile özellikle, maliyetlerin, etkenlik ve verimlilik amaçları ile uyumlu bir şekilde indirilmesi ve kârlılığın arttırılması gibi olumlu mikro düzeydeki yararlar gerçekleştirilebilir.

KOBİ'lerin işletme organizasyonu, üretim stratejileri, insan kaynakları istihdamı, finans kaynakları temini, pazarlama ve AR-GE konularında çeşitli sorunları mevcuttur. Bu sorunların giderilmesinde ihracat yapabilme önemli bir unsur olmaktadır. Ancak, boyutların ve sahip oldukları olanakların yetersizliği, bilgi eksikliği KOBİ'lerin dışa açılmalarını güçleştirmektedir. Yoğun rekabetin yaşandığı ortamlarda başarılı olmaları, güç ve deneyimlerini bir araya getirip örgütlenmeleri ile mümkün olabilir. Ulusal ve uluslararası düzeyde uygun işbirliklerinin kurulması, başarı ve riskin birlikte paylaşılması, sektörler ve ülke ekonomisi açısından yararlı olabilir. Aynı üretim dalında faaliyet gösteren KOBİ'lerin dünya pazarlarına açılmalarının sağlanmasında Sektörel Dış Ticaret Şirketlerine (SDŞ) yönelerek güçlerini ve tecrübelerini birleştirmeleri gereklidir.

Türkiye'de KOBİ'lerin istihdama, üretime, yatırıma yaptıkları katkı ile aldığı krediler arasında büyük dengesizlikler vardır. Ülkemizde KOBİ'lere finansal destek

sağlayan en önemli kuruluş Halk Bankası'dır. Ancak hizmet verilen sektörün çok geniş, buna karşın Banka'nın kaynaklarının sınırlı olması nedeniyle bu kaynaktan sağlanan kredi miktarı işletme sahiplerinin gereksinimini karşılayamamaktadır. Gelişmiş ülkelerde KOBİ'lere kredi sağlayan tek bir kuruluş bulunmamaktadır. Ülkemizde de diğer ülkelerde olduğu gibi ticari bankaların bu kesime düşük faizli, uzun vadeli kredi vermesi için gerekli düzenlemelerin yapılması gereklidir. Türkiye'de toplam kredi hacmi içinde KOBİ'lere ayrılan kredi payı da arttırılmalıdır.

Gelişmiş ülkeler KOBİ'lerin önemini çok önceden farkederek bugünkü ekonomik düzeylerine ulaşmışlardır. Oysa gelişmekte olan ülkelerde Türkiye örneğinde olduğu gibi KOBİ'lerin önemi ancak son yıllarda kavranabilmiştir. Bunun en açık göstergesi, Avrupa Birliği'nde 1983 yılı "KOBİ Yılı" ilan edilmiştir. Türkiye'de ise ancak 1996 yılı "KOBİ Yılı" ilan edilerek KOBİ'lere önem verilmeye başlanmıştır.

Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliği'nin tesis edilmesiyle birlikte, KOBİ'lerin rekabet güçlerinin arttırılması ve dış ticarete standardizasyon faaliyetleri, giderek daha çok önem kazanmıştır.

İhraç ürünlerimizin dünya piyasalarına girişte olabildiğince az teknik engelle karşılaşmasını sağlamak için dünya standartlarına uygun olarak üretilmeleri ve bu şekilde üretildiklerinin belgelenmesi gerekir.

Bilindiği gibi, dış ticarete konu çoğu ürün uluslararası kabul gören standartlara göre alınıp satılmaktadır. KOBİ'lerin ihraç ürünlerinde standardizasyona gitmeleri, ürün kalitesinin yükseltilmesine, dış ticaretin geliştirilmesine, üretici ile tüketici arasındaki muhtemel anlaşmazlıkların en aza indirilmesine, ekonomik gelişmenin sağlanmasına neden olacaktır.

AB uygunluk işareti "CE İşareti"dir. Bu işaret, bir ürünün belirlenen sağlık, güvenlik, çevrenin ve tüketicinin korunması gereklerine uygun olduğunu gösterir. TS-EN-ISO 9000 veya ISO 9000 ise, ileri bir kalite güvenliği sistemidir ve kaliteyi

üretimin içine sokmayı esas alır. KOBİ'ler kalite güvencesi sistemi kurmayı bir yatırım olarak değerlendirmelidir. Bu sistem ile üretim kayıpları en aza indirilmekte, kaynaklar daha rasyonel kullanılmakta ve verimlilik artmakta, bu sayede maliyetler düşmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde yapılan analizin sonuçlarında da görüldüğü gibi, 1996 yılından sonra Gümrük Birliği ile birlikte Uluslararası ve Avrupa Standardlarına uygun üretim yapımlarıyla KOBİ'lerin ihracatında 1996'dan önceki yıllara göre artış olmuştur.

Avrupa Birliği ile bir Gümrük Birliği'ni gerçekleştirmiş ve tam üyeliği hedefleyen Türkiye'nin bir yandan Avrupa Birliği ile bütünleşirken, bir yandan da bu bütünleşmenin gerektirdiği kalite kavramını tam ve doğru olarak benimsemesi, yalnızca Avrupa'ya entegre olmak için değil, dünyaya daha fazla açılmak içinde bir fırsat olarak görülmelidir. Kalite felsefesini son yıllardaki atılımlarıyla güçlü bir şekilde benimsemiş olan Türk sanayii, Gümrük Birliği'nin getirdiği yapısal değişimle, bu alandaki altyapısını daha da pekiştirecek ve uluslararası rekabetin yeni boyutu olan toplam kalite anlayışı ile dünya pazarlarındaki yerini alacaktır.

EKLER

EK-1 AVRUPA BİRLİĞİ'NDE UYGUNLUK DEĞERLENDİRME PROSEDÜRLERİ

A. Üretim İç Kontrolü	B. Tip İncelenmesi				G. Birim (Ürün) Doğrulaması	H. Tam Kalite Güvencesi
<p>Üretici Teknik belgeleri ulusal yetkilerin incelenmesi için hazır bulundurur</p> <p>Aa Onaylanmış kuruluşun incelemesi</p>	<p>Üretici Yetkili Kuruluş</p> <p>-Teknik belgeler -Tip tanımlarını verir</p> <p>Onaylanmış Kuruluş -Esas şartlara uygunluğun doğru olduğunu kanıtlar -Gerekli ise testler yapar -AT tip sertifikası verir</p>				<p>Üretici - Teknik belgeleri incelenmek için verir.</p>	<p>Üretici - Tasarım için onaylı bir kalite güvencesi sistemi işletir.</p> <p>Onaylanmış Kuruluş - Kalite sistemini inceler - Tasarımı doğrular (1) - EC tasarım sertifikası verir.</p>
<p>A. Üretici - Esas şartlara uygunluk - CE işaretini ürüne sabitleştirir</p> <p>A.a. Onaylanmış Kuruluş - Ürünün belirli özelliklerini testten geçirir (1) - Ürünleri rastgele aralıklarla kontrol eder (1)</p>	<p>C. Tipe Uygunluk Üretici - Esas şartlara uygunluk - CE işaretini ürüne sabitleştirir</p> <p>Onaylanmış Kuruluş - Ürünün belirli özelliklerini testten geçirir (1) - Ürünleri rastgele aralıklarla kontrol eder (1)</p>	<p>D. Üretim Kalite Güvencesi EN 29002 Üretici - Üretim ve testler için onaylı bir kalite güvencesi sistemi (KS) işletir. - Onaylanmış tipe uygunluk deklare eder CE işaretini ürüne tespit eder</p> <p>Onaylanmış Kuruluş - Kalite sistemini onaylar - Kalite sisteminin gözetimini yapar</p>	<p>E. Ürün Kalite Güvencesi EN 29003 Üretici - Muayene ve testler için onaylı bir kalite güvencesi sistemi (KS) işletir. - Onaylanmış tipe veya esas şartlara uygunluk deklare eder - CE işaretini ürüne tespit eder</p> <p>Onaylanmış Kuruluş - Kalite sistemini onaylar - Kalite sisteminin gözetimini yapar</p>	<p>F. Ürün Doğrulaması Üretici - Onaylanmış tipe veya esas şartlara uygunluk deklare eder - CE işaretini ürüne tespit eder</p> <p>Onaylanmış Kuruluş - Esas şartlara uygunluğu doğrular. - Uygunluk Sertifikası verir.</p>	<p style="text-align: center;">EN 29001</p> <p>Üretici - Ürünü test için sağlar - Uygunluk deklare eder - CE işaretini ürüne tespit eder.</p> <p>Onaylanmış Kuruluş - Esas şartlara uygunluğu doğrular. - Uygunluk Sertifikası verir.</p>	<p style="text-align: center;">EN 29001</p> <p>Üretici - Üretim ve testler için onaylı bir kalite güvencesi sistemi (KS) işletir. - Uygunluk deklare eder. - CE işaretini ürüne tespit eder.</p> <p>Onaylanmış Kuruluş - Kalite sisteminin (KS) uygunluğunu denetler</p>

(1) Bazı karamameler ek koşullar gerektirebilir.

**EK-2: PAZARA ARZEDİLECEK (GEÇİŞ DÖNEMİ SONUNDA CE
İŞARETİ TAŞIMASI ZORUNLU OLAN) MAMÜLLERİ İLGİLENDİREN
UYUMDA YENİ YAKLAŞIM DİREKTİFLERİ**

	Direktif	Ref.No	Resmi Gazete	Yürürlüğe Giriş	Geçiş Dönemi İçin Son Tarih
1	LVD Alçak Gerilim Direktifi (Elektrikli Cihazlar)*	73/23/EEC 93/68/EEC	L77,26/3/73 L220,30/8/1993	21/8/74 1/1/95	uygulanmıyor 31/12/96
2	Basit Basıncılı Kaplar (Azot, Oksijen)**	87/404/EEC Değişiklik 90/488/EEC 93/68/EEC	L220,8/8/87 L270,2/10/90 L220,30/8/1993	1/7/90 1/1/95	1/7/92 31/12/96
3	Oyuncakların Emniyeti **	88/378/EEC Ek düzeltme 93/68/EEC	L187,16/7/88 L281, 14/10/88 L220, 30/8/1993	1/1/90 1/1/95	uygulanıyor 31/12/96
4	İnşaat Malzemeleri **	89/106/EEC 93/68/EEC	L40, 11/2/89 L220, 30/8/1993	27/6/91 1/1/95	henüz tespit edilmedi 31/12/96
5	EMC Elektromagnetik Uygunluk **	89/336/EEC Değişiklik 92/31/EEC 93/68/EEC	L139, 23/5/89 L126, 12/5/92 L220, 30/8/1993	1/1/92 - 1/1/95	uygulanmıyor 31/12/96
6	Makine Emniyeti **	89/392/EEC düzeltme değişiklikler 91/368/EEC ve 93/44/EEC (insan asansörleri ve emniyet komponentleri) 93/68/EEC	L183, 29/6/89 L296,14/10/89 L198/22/7/90 L175,19/7/93 L220,30/8/1993	1/1/93 1/7/93 1/1/93 1/7/94 1/1/95 1/1/95	31/12/94 31/12/94 31/12/94 1/12/96 1/12/96 31/12/96
7	Şahsi Koruma Teçhizatı **	89/686/EEC Değişiklik 93/95/EEC 93/68/EEC	L399,30/12/89 L276, 9/11/93 L220, 30/8/1993	1/7/93 - 1/1/95	30/6/95 uygulanmıyor 31/12/96
8	Otomatik Olmayan Tartı Aletleri **	90/384/EEC Düzeltilme 93/68/EEC	L189, 20/7/90 L258,22/9/90 L220, 30/8/1993	1/1/93 1/1/95	31/12/94 31/12/96
9	Vücuda Yerleştirilebilen Aktif Tıbbi Cihazları**	90/385/EEC 93/68/EEC	L189, 20/7/90 L220,30/8/1993	1/1/93 1/1/95	31/12/94 31/12/96
10	Gaz Yakan Cihazlar **	90/396/EEC 93/68/EEC	L196,26/7/90 L220,30/8/1993	1/1/92 1/1/95	31/12/95 31/12/96
11	Telekomünikasyon Terminal Ekipmanları **	91/263/EEC 93/68/EEC 93/97/EEC	L 128,23/5/91 L220, 30/8/1993 L290,24/11/93	6/11/92 1/1/95 1/5/95	uygulanmıyor 31/12/96 uygulanmıyor
12	Sıvı ve Gaz Yakıt Kullanan Sıcak Su Kazanları (4-400 KW verimlilik)**	92/42/EEC 93/68/EEC	L167,22/6/92 L220,30/8/93	1/1/94 1/1/95	31/12/97 31/12/96

EK-2 DEVAMI

	Direktif	Ref.No	Resmi Gazete	Yürürlüğe Giriş	Geçiş Dönemi İçin Son Tarih
13	Tıbbi Cihazlar	93/42/EEC	L169,12/7/93	1/1/95	13/6/98
14	Uydu Yer İstasyonu Ekipmanları**	93/97/EEC 93/68/EEC	L290,24/11/93 L220,30/8/1993	1/5/95 1/1/95	- 31/12/96
15	Sivil Amaçlı Patlayıcı Maddeler	93/15/EEC	L121,5/4/1993	1/1/95	31/12/02
16	Hava Ulaşımı Yönetimi Ekipman ve Sistemlerinin Alımı	93/65/EEC	L187/54,29/7/93	29/7/94	uygulanmıyor
17	Elektrikli Dondurucu ve Derin Dondurucuların Enerji Etiketlemesi	94/2/EC	L45/1, 17/2/94	1/1/95	uygulanmıyor
18	Patlayıcı Ortamlarda Kullanılan Ekipman ve Koruyucu Malzemeler	94/9/EC	L100/1,19/4/94	1/4/96	10/6/03
19	Gezi Tekneleri (2.5-24 m.)	94/25/EC	L194/15,30/6/94	16/6/96	16/6/00
20	Kaldırıncılar-asansörler	95/16/EEC	L213,07/9/95	1/1/97	30/6/99
<p>* 73/23/EEC sayılı direktif bir yeni yaklaşım direktifi değildir. Ancak, 93/68/EEC sayılı konsey direktifi ile CE işaretiyle ilgili şartlarda dahil olmak üzere 1/1/95 tarihinden geçerli olmak üzere bu çerçeveye alınmıştır. (93/68/EEC'nin geçiş dönemi 31/12/96 tarihinde sona erecek ve CE işareti taşımayan malların bu çerçevede piyasaya arzı yasaklanacaktır.)</p> <p>** 93/68/EEC ile 1/1/95 tarihinden geçerli olmak üzere değiştirilmiştir. (93/68/EEC ile gelen değişiklikler için geçiş dönemi sonu 31/12/96 tarihi olarak belirlenmiştir.)</p>					

EK-3 TABLO 1: KOBİ'LERİN İHRACATI

Yıllar	İhracat %	İhracat Payı (\$)
1980	10.1	293,922,322
1981	9.8	460,887,532
1982	9.5	545,867,435
1983	10.3	589,966,799
1984	10.0	713,360,200
1985	10.5	835,590,840
1986	10.2	760,585,848
1987	10.7	1,090,335,029
1988	10.4	1,212,850,184
1989	10.2	1,185,718,652
1990	10.0	1,295,928,837
1991	10.4	1,413,727,994
1992	10.5	1,545,511,006
1993	10.5	1,611,541,704
1994	10.0	1,810,587,200
1995	9.8	2,120,430,018
1996	10.9	2,531,465,704
1997	10.3	2,704,890,416
1998	10.6	2,859,238,912
1999	11.2	2,977,800,000

Kaynak: D.T.M. EBİM Verileri; Hayrettin YÜCEL, **Uluslararası Pazarlara Açılmada KOBİ'lerin Rolü**, (İGEME Yayını, Kasım 2000, Ankara), s.72-75.

EK-3 TABLO 2: TL/DM (Döviz Kuru)*

Yıllar	Alış	Satış	(TL/DM)
1980	45.15	46.05	45.60
1981	58.35	59.52	58.94
1982	78.25	79.81	79.03
1983	101.75	103.79	102.77
1984	141.20	142.63	141.92
1985	233.15	235.47	234.31
1986	387.95	389.89	388.92
1987	638.65	641.84	640.25
1988	1022.86	1024.91	1023.92
1989	1364.45	1367.18	1365.82
1990	1947.53	1951.43	1949.48
1991	3339.81	3346.50	3343.16
1992	5302.66	5313.29	5307.98
1993	8347.59	8364.32	8355.96
1994	24683.00	24732.00	24707.50
1995	41527.00	41736.00	41631.50
1996	69073.00	69420.00	69246.50
1997	114440.00	114990.00	114715.00
1998	187230.00	188133.00	187681.50
1999	277169.00	278506.00	277837.50

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası.

* Dönem Sonu

EK-3 TABLO 3: TÜRKİYE'NİN İHRACATI

Yıllar	\$
1980	2,910,122,000
1981	4,702,934,000
1982	5,745,973,000
1983	5,727,833,000
1984	7,133,602,000
1985	7,958,008,000
1986	7,456,724,000
1987	10,190,047,000
1988	11,662,021,000
1989	11,624,692,670
1990	12,959,288,367
1991	13,593,538,409
1992	14,719,152,439
1993	15,348,016,226
1994	18,105,872,000
1995	21,637,041,000
1996	23,224,465,000
1997	26,261,072,000
1998	26,973,952,000
1999	26,587,500,000

Kaynak: D.İ.E. Türkiye İstatistik Yıllığı, D.T.M. EBİM Verileri.

EK-3 TABLO 4: AB'NİN KİŞİ BAŞINA GSMH (Cari Fiyatlarla)

Yıllar	\$
1980	7324.0
1981	7640.0
1982	8225.0
1983	7993.0
1984	7614.0
1985	7867.0
1986	10794.0
1987	13278.5
1988	14793.0
1989	15119.5
1990	18768.8
1991	19298.7
1992	20795.2
1993	18888.7
1994	20361.8
1995	23870.3
1996	24206.3
1997	22705.6
1998	32186.3
1999	33099.8

Kaynak: D.P.T. Uluslararası Ekonomik Göstergeler, 1986-2000.

EK-4: ÇOKLU REGRESYON ANALİZİNİN SONUÇLARI

Regression Summary

Y= KOBİ İHRC. vs. 4 Independents

Count	20
Num. Missing	0
R	.999
R Squared	.998
Adjusted R Squared	.997
RMS Residual	45582779.585

ANOVA Table

Y= KOBİ İHRC. vs. 4 Independents

	DF	Sum of Squares	Mean Square	F-Value	P-Value
Regression	4	1.319E19	3.297E18	1586.568	<.0001
Residual	15	3.117E16	2.078E15		
Total	19	1.322E19			

Regression Coefficients

Y= KOBİ İHRC. vs. 4 Independents

	Coefficient	Std. Error	Std. Coeff.	t-Value	P-Value
Intercept	-7036466.487	31684303.149	-7036466.487	-.222	.8272
X1= TL/DM	212.677	345.337	.019	.616	.5472
X2= TÜRK. İHRC.	.088	.006	.814	15.227	<.0001
X3= AB K.B. GSMH	11371.495	5273.752	.110	2.156	.0477
X4= STANDARDİZASYON	161022175.328	64026275.237	.079	2.515	.0238

Residual Statistics

Y= KOBİ İHRC. vs. 4 Independents

# >= 0	11
# < 0	9
SS[e(i) - e(i-1)]	6.031E16
Durbin-Watson	1.935
Serial Autocorrelation	-.039

KAYNAKÇA

- ALPUGAN, Oktay ve MÜFTÜOĞLU, Tamer. “Türkiye’de Esnaf-Sanatkâr ve Küçük Sanayicinin Gelişimi İçin Sosyo-Ekonomik ve Yasal Şartların Değerlendirilmesi”, **Esnaf-Sanatkâr ve Küçük Sanayi Dergisi**, 1991.
- BAUMBACK, M. Clifford. **How to Organize and Operate a Small Business**, (8th ed., Simon&Schuster, Englewood Cliffs, New Jersey, 1988).
- CAN, Halil - TUNCER, Doğan - AYHAN, Doğan Yaşar. **Genel İşletmecilik Bilgileri**, (10. Basım, Ankara, Siyasal Kitabevi, Kağıtsan LTD. Şti., 1999).
- CEMALCILAR, İlhan - BAYAR, Doğan - AŞKUN, İnal C. - ÖZ-ALP, Şan. **İşletmecilik Bilgisi**, (İşitme Özürlü Çocuklar Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayını No:3, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Basımevi, 1989).
- CEYLAN, Ali. **Küçük İşletmelerin Finansal Yönetimi ve Bursa Bölgesinde Bir Uygulama**, (Bursa: BİTİA Yayınları, 1982).
- ÇELİK, Adnan ve AKGEMCİ, Tahir. **Girişimcilik Kültürü ve KOBİ’ler**, (Ankara, Nobel Yayın-Dağıtım, Tayf Ofset, 1998).
- DİNÇER, Ömer ve ŞENCAN, Hüner. **Orta Büyüklükteki İşletmeler ve Bürokrasi**, (İstanbul, MÜSİAD Yayınları, No:1, 1995).
- EFİL, İsmail. **Toplam Kalite Yönetimi ve Toplam Kaliteye Ulaşmada Önemli Bir Araç ISO 9000 Kalite Güvencesi Sistemi**, 2. Baskı, Bursa, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No: 110, 1996.

- EKİN, Nusret. **Gelişen Ülkelerde ve Türkiye’de Bir İstihdam Politikası Olarak Küçük Ölçekli İşyerlerinin Teşviki**, (İTO Yayınları, Yayın No:34, İstanbul, 1993).
- ERGİN, Emre. “AT Teknik Mevzuat Uyumu ve Bu Konuda Yürütülen Çalışmalar”, **İgeme’den Bakış**, Nisan-Haziran 1997, İgeme Yayını, Ankara.
- ERTEN, Behzat. **Tarımsal İhraç Ürünlerinin Standardizasyon ve Kalite Kontrolü**, Basılmamış Uzmanlık Tezi, Ankara, 1994.
- ERTUĞRUL, Halit. “Avrupa Birliği’ne Giderken “CE” İşareti ve Türk Sanayii, “CE Nedir?”, **Ekonomik ve Teknik Dergi Standard**, Ankara, Y: 39, S: 460, Nisan 2000.
- HUNGER J. David - WHEELEN, L.Thomas. **Strategic Issues in Enterprenerial Ventures and Small Business**, (4th ed. Addison-Wesley Publishing Company, USA,1993).
- İSLAMOĞLU, Hamdi. “Küçük İşletmelerin Toplumsal Özellikleri ve Sorunları”, **Pazarlama Dünyası**, Mayıs-Haziran 1992, Yıl: 6, S: 33.
- KARABÖRKLÜ, Hakkı. “Standard ve Standardizasyon”, **HDTM Dergisi**, Ankara, 1993, S: 15.
- KARAKUŞ, Ahmet. “KOBİ’ler ve Standardlar”, **Gümrük Birliği Sürecinde KOBİ’ler Semineri**, İstanbul, Türkiye-Avrupa Birliği Derneği İstanbul Şubesi, Yayın No: 6, 2000.
- KARALAR, Rıdvan. **İşletme Temel Bilgiler-İşlevler**, (6. Baskı, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Basımevi, 1997).

- KARATAŞ, Süleyman. **Sanayileşme Sürecinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler**, (2. Baskı, İstanbul, Veli Yayınları, 1991).
- KARLUK, S. Rıdvan. “‘CE’ İşareti Nedir?”, **Sanayide Yeni Ufuk**, Mart-Nisan 2000, S:16, Dumat-Org. San. Bölğ., Eskişehir.
- KURTER, Ahmet. “CE İşareti, AB Ortak Mevzuatının Bir Gereğidir”, **Ekonomik ve Teknik Dergi Standard**, Ekim 2000 Y: 39, S: 466, TSE Yayını, Ankara.
- KUŞ, Murat. **Kalite Kavramı, Avrupa Birliği Kalite Politikası ve Türkiye’deki Kalite Faaliyetleri**, 1. Baskı, T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Avrupa Topluluğu Koordinasyon Genel Müdürlüğü Yayın No:48, Aydoğdu Ofset, Ankara, Mart 1999.
- MÜFTÜOĞLU, M. Tamer. **Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Sorunlar ve Öneriler**, (3. Basım, Ankara, EGS Bank Yayınları No:1, Şubat 1997).
- OKTAV, Mete. “Dışa Açılmada Standardizasyonun Önemi”, **Standard Dergisi**, Ankara, Özel Sayı: 1987.
- ÖKTEM, Zübeyde. **İhracatta Avrupa Birliği Standardları ve Türkiye’nin Bu Standardlara Uyumunu**, İstanbul, Müsiad Yayınları:31, Temmuz 1998.
- ÖZ-ALP, Şan. **Küçük İşletmeler**, (Eskişehir, EİTİA Yayınları No: 90/49, Sevinç Matbaası, 1971).
- ÖZEL, Alper. **ISO 9000 Standardları, Uluslararası Rekabet ve KOBİ’ler**, İzmir, İzmir Ticaret Odası Yayını, Yayın No: 40, Hürriyet Matbaası, 1998.
- ÖZGEN, Hüseyin ve DOĞAN, Selen. **Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Uluslararası Pazarlara Açılmada Karşılaştıkları Yönetim Sorunları ve Çözüm Önerileri**, (Ankara, KOSGEB Yayınları, Tübitak Matbaası, 1997).

ÖZTÜRK, Tanju. **Standard ve Standardlaştırma**, İstanbul, Yüksel Matbaası, 1983.

ROCA, Derya Bertran. **CE Rehberi**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayın No:1998-10, Mart 1998.

SANDERS, T.R.B. **The Aims And Principles Of Standardization**, (ISO Yayınları, 1972).

SANDERS, Donald A. ve Diğerleri, (Çev: Gönül Yenersoy), **ISO 9000 Nedir? Niçin? Nasıl?**, 1. Baskı, İstanbul, Rota Yayınları, 1994.

SZONYI, Andrew J. **Small Business Management Fundamentals**, (1991).

THOMPSON, D. Kevin. "Managing Your Company's Growth", **Black Enterprise**, (Volume: 23, No: 9, April 1993).

TİRYAKİOĞLU, Mustafa. "Türkiye'de Standardizasyon ve Standardların Geliştirilmesinde Araştırmanın Önemi", **Standard Dergisi**, 1987, S: 10.

TÖNÜK, Arıçtan. **Standardlar ve Standardizasyon Semineri**, TSE- Ankara, Eylül 1990.

Kurum Yazarlılar

DPT, "VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Rekabet Hukuku ve Politikaları", **Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Yayın No:DPT:2501-ÖİK:522, Ankara, 2000.

DPT, **Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005**, Ankara, 2000.

İstanbul Ticaret Odası, **Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yönetim Sorunları ve Çözümleri**, İTO Yayınları, İstanbul, 1997.

KAL-DER (Kalite Derneği Çevre Uzmanlık Grubu), **Gümrük Birliği ve Çevre Panelleri Dizisi**, İstanbul, Kal-Der Yayınları: 10, Ekim 1996.

T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, **CEN ve Yeni Yaklaşım Semineri**, Ankara, 1989.

TMMOB (Makine Mühendisleri Odası), **KOBİ El Kitabı**, İstanbul, M.M.O. Yayın No: 211, 1999.

TSE, **Eğitimde Standardizasyonun Önemi**, Ankara, 1994.

TSE, **Sınai Mevzuat Alt Komisyonu Raporu**, TSE Yayınları, Ankara, 1994.

TSE, **Gümrük Birliği ve Türk Standardları**, TSE Yayınları, Ankara, 1996.

Yazarı Belli Olmayan Kaynaklar

“Avrupa Dosyası”, **Standard Dergisi**, Temmuz 1994, S: 391.

İnternet Kaynakları

<http://www.igeme.org.tr> (İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi Web Sayfaları).

<http://www.dtm.gov.tr> (Dış Ticaret Müsteşarlığı Web Sayfaları).

<http://www.hazine.gov.tr> (Hazine Müsteşarlığı Web Sayfaları).

<http://www.halkbank.com.tr> (Halkbankası Web Sayfaları).

<http://www.eximbank.gov.tr> (Türk Eximbank Web Sayfaları).